

กำเนิดพัฒนาการระบบทุนนิยม

: บทวิพากษ์มาร์กซิสต์กลุ่มนีโอสมิธ

อภิญา เฟื่องฟูสกุล

การปรากฏของโครงสร้างที่เป็นอุปสรรคต่อการขยายตัวของ เศรษฐกิจทุนนิยมหรือ "พัฒนาการของความคืบหน้า" นั้นได้ก่อให้เกิดแนวโน้มตอบโต้อย่างแข็งขันและเด่นชัด ที่จะทบทวนทัศนะของมาร์กซ์เกี่ยวกับ การพัฒนาเศรษฐกิจ ส่วนหนึ่งก็คือ ปฏิกริยาโต้ตอบที่คึกคักต่อข้อเขียนของมาร์กซ์ใน Manifesto ซึ่งมองกระบวนการขยายตัวของระบบทุนนิยมอย่างค่อนข้างจะตรง ถือว่าเป็นกระบวนการที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ โดยเริ่มต้นจากกระบวนการทำลายวิถีการผลิตเดิม จากนั้นสิ่งที่มาแทนที่ก็คือ ความสัมพันธ์ทางสังคมการผลิตแบบทุนนิยมซึ่งเป็นพื้นฐานของการเริ่มต้นกระบวนการสะสมทุน และ การพัฒนาเศรษฐกิจ ที่ดำเนินตามรูปแบบที่ใกล้เคียงกับการพัฒนาทุนนิยมต้นแบบในยุโรป ข้อความอันโด่งดังใน Communist Manifesto กล่าวไว้ว่า "พวกชนชั้นนายทุนมีอำนาจอยู่ได้โดยปราศจากการปฏิบัติ เครื่องมือในการผลิตอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางการผลิต และพร้อมกันนั้น ก็คือการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมด การรักษาวិถีการผลิตเดิมในรูปแบบนั้นเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นสำหรับการคงอยู่ของพวกชนชั้นนายทุนรุ่นแรก ๆ ลักษณะเด่นเฉพาะตัว ที่ทำให้ยุคนี้ต่างจากยุคก่อนหน้านั้น ก็คือ การปฏิบัติระบบการผลิตอย่างต่อเนื่อง ความปั่นป่วนตลอดเวลาของเงื่อนไขทางสังคมทุกส่วนและความเรวน สับสน ที่ไม่สิ้นสุด ชนชั้นนายทุนจะจุกจุกกิ้นทุก ๆ ชาติ แม้แต่ชาติที่ล้ำหลังที่สุดทำให้เข้าสู่จรของอารยธรรมนายทุน สินค้าราคาถูกจะกลายเป็นกระสุนปืนที่ใหญ่มากมายได้ แม้แต่กำแพงเมืองจีน มันจะบังคับให้ทุก ๆ ชาติ จำเป็นต้องรับเอาวิถีการผลิตแบบทุนนิยมเพื่อความอยู่รอด ทุก ๆ แห่งถูกบังคับให้จำต้องรับเอาสิ่งที่เรียกว่า อารยธรรม เข้ามาเป็นแก่นกลาง นั่นก็คือ จะต้องกลายมาเป็นทุนนิยมเสียเอง โดยสรุป ระบบทุนนิยมจะสร้าง โลกที่มีรูปลักษณ์เป็นหนึ่งเดียวกับตัวมันเอง

มีนักเขียนหลายท่านชี้ให้เห็นอย่างค่อนข้างถูกต้องว่า พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 19 มีแนวโน้มที่ไม่เป็นไปตามคำทำนายแบบก้าวตามลำดับหรือมองในแง่ดีเช่นนั้น เพราะการแทรกซึมของระบบทุนนิยมเข้าสู่โลกที่ 3 ผ่านกลไกการค้าและการลงทุน ไม่เพียงแต่จะไม่ก่อให้เกิดพัฒนาการของระบบทุนนิยมเท่านั้น หากแต่ยังสถาปนาโครงสร้างที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาด้วย ดังนั้น ปัญหาก็คือ มาร์กซ์ ผิดพลาดตรงไหน ? อะไรเป็นรากฐานทางทฤษฎีที่ก่อให้เกิดคำทำนายที่ผิดไปจากข้อความที่คัดมาข้างต้นและจากข้อเขียนอื่น ๆ ของมาร์กซ์ในช่วงเวลานั้น? จะเห็นได้ว่าในตอนแรกมาร์กซ์จะดูเชื่อมั่นว่า การขยายตัวของทุนนิยมผ่านการค้าและการลงทุน จะต้องทำให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมการผลิตของระบบก่อนหน้าทุนนิยม ซึ่งก็คือ ความสัมพันธ์ทางชนชั้น และ ยังจะนำไปสู่ การสถาปนาความสัมพันธ์ทางสังคมการผลิต หรือ โครงสร้างชนชั้นแบบทุนนิยมด้วย เห็นได้ชัดเจนว่า ตรรกะพื้นฐานการทำนายพัฒนาการทุนนิยมในระดับโลกของเขา ก็คือ การขยายตัวของระบบทุนนิยมจะนำไปสู่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางสังคมและการผลิตแบบทุนนิยมบนพื้นฐานการล่มสลายของวิถีการผลิตเก่า แต่หากว่า การขยายตัวของการค้าและการลงทุนล้มเหลวที่จะขยายวิถีการผลิตเก่า (ซึ่งภายหลังมาร์กซ์เองก็ตระหนักถึงแนวโน้มนี้)² และเข้ายังสถาปนาระบบความสัมพันธ์ทางสังคมการผลิตอื่นที่มีช้ทุนนิยมขึ้นมาแทนที่เล่า คำทำนายของมาร์กซ์ ก็จะต้องพังครืนลงมา เพราะไม่ว่ามาร์กซ์จะคิดอย่างไร เกี่ยวกับกำเนิดของความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบทุนนิยมก็ตาม เขาก็แจ่มชัดในประเด็นที่ว่า กำเนิดของมัน เป็นเงื่อนไขจำเป็นของพัฒนาการหลังการผลิตแบบทุนนิยมต่อไปด้วย นั่นก็คือ หากการขยายตัวของการค้าและการลงทุน มีอาจนำไปสู่ความสัมพันธ์ทางสังคม-การผลิตแบบทุนนิยม (ซึ่งแรงงานกลายเป็นสินค้าอย่างสมบูรณ์) แล้ว ก็ไม่อาจเกิดการสะสมทุนในระดับโลกด้วย ดังนั้น การวิเคราะห์พัฒนาการเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในอันดับแรก จำเป็นต้องเข้าใจเสียก่อนว่า ความสัมพันธ์ทางสังคม-การผลิตแบบทุนนิยม ซึ่งเกื้อหนุนการสะสมทุน ใน

ระดับโลกนั้นถือกำเนิดขึ้นได้อย่างไร จากนั้นก็ต้องเข้าใจลักษณะอันหลากหลายของการขยายตัวของระบบทุนนิยม (ซึ่งเกิดจากการสะสมทุน) ที่ทำให้เกิดหรือเกิดควบคู่ไปกับลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้ คือ

1. กำเนิดของความสัมพันธ์ทางชนชั้นแบบทุนนิยม
2. เพียงแต่ทำให้วิถีการผลิตแบบทุนนิยมเชื่อมต่อกับวิถีการผลิตก่อนทุนนิยม ซึ่งที่จริงแล้ว กลับทำให้วิถีการผลิตก่อนทุนนิยมแข็งแกร่งขึ้นด้วยซ้ำ หรือ
3. ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในความสัมพันธ์ทางชนชั้นแบบก่อนทุนนิยม แต่ก็ไม้อาจทำให้ ระบบแรงงานจ้าง เสรีซึ่งเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมการผลิตแบบทุนนิยมอย่างสมบูรณ์เข้ามาแทนที่ได้ ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นกรณีใดก็ตาม ความสัมพันธ์ทางชนชั้น คือ ประเด็นหลัก โดยเฉพาะ ปัญหาการเปลี่ยนแปลงของ โครงสร้างชนชั้น ที่สัมพันธ์กับการขยายตัวของเศรษฐกิจ

บทนำ

ข้อโต้แย้งของข้าพเจ้าก็คือ "วิธีการศึกษา" ของนักวิชาการสกุลมาร์กซิสต์ทั้งหมด ทำให้พวกเขาได้ตัดประเด็นความสัมพันธ์ทางชนชั้นออกจากศูนย์กลางของการวิเคราะห์การพัฒนาเศรษฐกิจ และ ความด้อยพัฒนา พวกเขาตั้งใจที่จะปฏิเสธแบบจำลองของการพัฒนาทาง เศรษฐกิจแบบมองในแง่ดีซึ่งตกทอดมาจากอาดัม สมิธ ซึ่งเชื่อว่า การขยายตัวของการค้าและการแบ่งงานกันทำจะต้องนำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างแน่นอน อย่างไรก็ตาม เนื่องจาก มาร์กซิสต์ทั้งหลายเหล่านั้นได้พลาดโดยตรงที่มีได้ปฏิเสธลักษณะปัจเจกนิยมแบบกโลก ซึ่งเป็นเงื่อนไขของแบบจำลองดังกล่าว ดังนั้นผลก็คือ การสร้างทฤษฎีพัฒนาการระบบทุนนิยมขึ้นมาใหม่ ซึ่งโดยแก่นแล้วก็ยังคงรักษาภาพสะท้อนของทฤษฎีแบบก้าวตามลำดับซึ่งพวกเขาต้องการละทิ้งอยู่นั่นเอง

ดังนั้น ด้วยลักษณะที่คล้ายกับกลุ่มที่ถูกพวกเขาวีพากษ์วิจารณ์ พวกมาร์กซิสต์ก็เสนอว่า ความสัมพันธ์ทางชนชั้นที่เปลี่ยนไปนั้น เกือบจะเป็นผลโดยตรงจากเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงไปของการเกิดมูลค่าส่วนเกินและพัฒนาการของการผลิตภายใต้แรงกดดันและโอกาสต่าง ๆ ที่เกิดจากการขยายตัวของตลาดโลก ส่วนที่ 2 กลุ่มนี้ต่างกัน ก็คือ ชะเนที่กลุ่มแรกมีแนวโน้ม ซึ่งเชื่อว่า กระบวนการ "ตลาดกำหนด" ดังกล่าว โดยตัวของมันเอง เป็นจุดเริ่มต้นของพลวัตการ-พัฒนาเศรษฐกิจนั้น พวกมาร์กซิสต์กลับเห็นว่ากระบวนการดังกล่าวคือ สาเหตุความด้อยพัฒนาในโลกที่ 3

ดังนั้น พวกมาร์กซิสต์จึงพลาดโดยตรงที่มีได้พิจารณาว่าความสัมพันธ์ทางชนชั้นนั้น เมื่อเกิดขึ้นมาแล้วจะเป็นปัจจัยกำหนดตัวกระบวนการหรือด้อยพัฒนาตลอดทั้งยุคนี้ ๆ เลยทีเดียว หรือมีละนั้น พวกเขาก็จะละ เลຍลักษณะการปรากฏขึ้นของความสัมพันธ์ทางชนชั้น ซึ่งเป็นผลของการต่อสู้ทางชนชั้น ซึ่งไม่อาจเป็นที่เข้าใจได้เลย ถ้าจะพิจารณาแต่เพียงจากประเด็น เรื่องอิทธิพลของตลาด ผลก็คือ จากสมมติฐานว่า ระบบทุนนิยมสนับสนุนและผูกพัน อยู่กับความด้อยพัฒนาที่ดำเนินไปในโลกที่ 3 พวกนี้จึงด่วนข้ามไปสรุปว่า กำเนิดของความด้อยพัฒนา เป็นธรรมชาติภายในของการขยายตัวของ การแบ่งงานกันทำในระดับโลก ยิ่งกว่านั้น ยังสรุปบeyondอีกว่า พัฒนาการของความด้อยพัฒนา คือ เงื่อนไขที่ขาดเสียมิได้ของพัฒนาการทุนนิยมเองด้วย

แรงค์และพัฒนาการของทุนนิยม

ดังนั้น จึงมีการยืนยันว่า กลไกที่ทำให้เกิดความด้อยพัฒนาใน "เขตบริวาร" นั้น เป็นสิ่งเดียวกับเงื่อนไขการ

ละสมทวน ในเขต "ศูนย์กลาง" พัฒนาการทุนนิยมในประเทศศูนย์กลาง จึงไม่อาจเกิดขึ้นได้ หากปราศจากความคืบหน้าพัฒนาที่ดำเนินอยู่ในเขตบริวาร ถ้าจะใช้ประโยชน์ของ อังเดร กูนเคอร์แฟรงค์ ก็คือ "ความเจริญทางเศรษฐกิจ และความคืบหน้าค้ำประกันเป็นด้านตรงข้ามของเหรียญอันเดียวกัน" และ "ทั้งคู่ (ความเจริญและความคืบหน้า) ต่างก็เป็นทั้งผลลัพธ์ที่จำเป็นและเป็นรูปการในยุคปัจจุบัน ของความขัดแย้งภายในระบบทุนนิยมโลก ทั้งคู่สัมพันธ์กัน และมีลักษณะเชิงคุณภาพเฉพาะตัวคือมีคุณสมบัติที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน แต่ทั้งต่างก็ถือกำเนิดขึ้นมาจาก ความสัมพันธ์ กับอีกฝ่ายหนึ่ง ขณะเดียวกันทั้งคู่ก็เหมือนกัน ตรงที่ว่า ต่างก็เป็นผลผลิตของพัฒนาการ และ โครงสร้างเศรษฐกิจทุนนิยมเพียงหนึ่งเดียว ที่มีลักษณะขัดแย้งอย่างพลวัตอยู่ภายใน ดังนั้น จึงไม่อาจกล่าวได้ว่า ความเจริญและความคืบหน้า เป็นผลของระบบ หรือ โครงสร้างเศรษฐกิจที่ต่างกัน กระบวนการทางประวัติศาสตร์เพียงหนึ่งเดียวของการขยายตัว และพัฒนาการของทุนนิยมไปทั่วโลก ได้ก่อให้เกิด ทั้งการพัฒนาและโครงสร้างความคืบหน้าไปพร้อมกันและสืบต่อกันมาเรื่อย ๆ"³ และ เขายังได้ระบุว่า "ประเทศศูนย์กลางได้ดูดเอาส่วนเกินทางเศรษฐกิจ จากเขตบริวารและใช้ให้หมดไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจเฉพาะในประเทศตน ประเทศบริวาร จึงยังคงคืบหน้า เพราะหมดโอกาสที่จะได้บริโภคส่วนเกินที่ตนผลิตขึ้น จึงสรุปได้ว่า ความคืบหน้า เป็นผลของความขัดแย้งของการขูดรีดและกระบวนการแบ่งขั้ว ซึ่งประเทศศูนย์กลางได้ทำให้เกิดขึ้นและรักษาไว้ ภายในโครงสร้างของประเทศบริวารนั่นเอง"⁴

ดังนั้น สำหรับแฟรงค์เมื่อความเจริญและความคืบหน้า เป็นกระบวนการเดียวกัน จุดหลักของเขา จึงมุ่งไปที่ การอธิบายสาเหตุของความคืบหน้า ทำให้เขาไม่สนใจ ที่จะศึกษารายละเอียดของการเกิดขึ้นและโครงสร้างของตัวระบบทุนนิยมเอง อย่างไรก็ตาม หากจะทำการทบทวนนี้กระจำจขึ้น ก็จำต้องแจกแจงปัจจัยสำคัญ ที่เป็นสาเหตุของความพัฒนาและความคืบหน้าแบบทุนนิยม แฟรงค์เองก็ได้ละเลยประเด็นนี้ อย่างน้อยเขาก็ได้อธิบายอย่างกว้าง ๆ ว่ารากเหง้าของวิวัฒนาการระบบทุนนิมนั้น อยู่ที่กำเนิดของเครือข่ายการค้าระดับโลก ซึ่งพัฒนามาเป็น ระบบทุนนิยมพาณิชย์

ดังนั้น "ในศตวรรษที่ 15 โยงใยของระบบทุนนิยมการค้า ที่แพร่ขยายจากรัฐอิตาลี เช่น เวนิส ไปสู่เมืองท่าในคาบสมุทรไอบีเรียและ เมืองแถบตะวันตกเฉียงเหนือของยุโรป ก็ได้ถูกกลืนเอา โลกเมดิเตอร์เรเนียนและแถบทั้งหมด เลหราชอาณาจักรในแอฟริกาตลอดจนหมู่เกาะที่ติดต่อกันในแถบแอตแลนติกจนกระทั่งได้ผนวกทั่วโลกให้เข้าสู่ระบบพาณิชย์ ที่เป็นอันทรียภาพอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือ ระบบทุนนิยมพาณิชย์ นั่นเอง ซึ่งภายหลังได้คลี่คลายไปเป็นระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมและการเงิน ซึ่งศูนย์กลางของระบบ ได้พัฒนาขึ้นมาในยุโรปตะวันตกและต่อมาในอเมริกาเหนือ ส่วนเขตดาวบริวารที่คืบหน้า ก็ได้เกิดขึ้นในทวีปอื่น ๆ ที่เหลือทั้งหมด"⁵ พร้อมกับกำกับการเกิดขึ้นของระบบนี้ ลักษณะต่าง ๆ ของความสัมพันธ์แบบศูนย์กลาง-ดาวบริวารทั้งหมด ก็ได้เกิดขึ้น และ เชื่อมต่อกันด้วยห่วงโซ่ของระบบการค้ามูลค่าส่วนเกิน ขณะปลายสุดของห่วงโซ่ด้านหนึ่งศูนย์กลางได้พัฒนาไปปลายสุดของห่วงโซ่อีกด้านหนึ่ง ดาวบริวารก็ได้พัฒนาความคืบหน้าไปพร้อม ๆ กัน แฟรงค์ มิได้สาธยายที่สนใจเกี่ยวกับ ระบบทุนนิยมทั้งระบบ รวมทั้งกำเนิด และ พัฒนาการของมันไปมากกว่านี้ แต่เขาก็ได้ระบุชัดเจนว่า พลวัตการขยายตัวของระบบทุนนิมนั้น อยู่ที่กำเนิดของเครือข่ายตลาดโลก และ ระบุว่า รากเหง้าของความพัฒนาและคืบหน้า ก็คือ ห่วงโซ่ของการดูดซับมูลค่าส่วนเกินจากบริวารสู่ศูนย์กลาง ซึ่งเกิดขึ้นมา ในกระบวนการขยายตัวของระบบทุนนิยม⁶ ตลอดจนการจัดระเบียบ ภายในวิสาหกิจผลิต ในประเทศบริวารให้สนองรับใช้ความต้องการของประเทศศูนย์กลาง ดังนั้นจึงเท่ากับแฟรงค์ได้ปฏิเสธที่จะระบุว่าพลวัตของพัฒนาการระบบทุนนิยม เป็นกระบวนการ ที่ขยายตัวได้ด้วยกลไกภายในของมันเอง นั่นก็คือ การขยายตัวของ การสะสมทุน โดยเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตภายในประเทศศูนย์กลาง ตรงข้าม แฟรงค์ เห็นว่า การสะสมทุนในประเทศศูนย์กลาง ด้านหนึ่งต้องการอาศัยการสร้างมูลค่าส่วนเกินขึ้นในประเทศบริวารตลอดจนการโยกย้ายส่วนเกินมาสู่ศูนย์กลาง อีกด้านหนึ่ง จะต้องมีอาศัยการกำหนด ให้ประเทศบริวาร มีหน้าที่ผลิตวัตถุดิบ และมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ที่พึ่งพา

การส่งออก เพื่อสนองความต้องการของประเทศศูนย์กลาง ต่อมา อิมมานูเอล วอลเลอ์สไตน์ ได้สานต่อเค้าโครงความคิดของแฟรงค์ จนนำมาสู่ตรรกของข้อสรุปได้ ขณะที่แฟรงค์และคนอื่น ๆ พยายามหาสาเหตุของความด้อยพัฒนาในเขตบริวาร ขณะที่วอลเลอ์สไตน์ กลับพยายามหาสาเหตุของความเจริญทางเศรษฐกิจของเขตศูนย์กลางว่าเกิดจากความสัมพันธ์กับเขตบริวาร ซึ่งอยู่ในงานชิ้นสำคัญของเขา คือ The Origin of the Modern World System⁷

ระบบโลกของวอลเลอ์สไตน์

เขามุ่งความสนใจไปยังสิ่งที่เขาเรียกว่า "ระบบเศรษฐกิจโลก" ซึ่งจงใจนิยามให้ขัดแย้งกับ "ระบบจักรวรรดิโลก" ซึ่งเป็นระบบสากลที่มีมาก่อนหน้านั้น เนื่องจากระบบจักรวรรดิโลก ซึ่งมีอิทธิพลครอบงำระบบเศรษฐกิจทุกรูปแบบก่อนหน้าระบบทุนนิยม มีโครงสร้างระบบราชการอันทรงอำนาจ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญยิ่ง ของการพัฒนาเศรษฐกิจ เพราะระบบดังกล่าวได้กดขี่ส่วนเกินทาง เศรษฐกิจอันมหาศาลและขัดขวางการสะสมทุน ที่เป็นการลงทุนอย่างก่อภาคผลอีกด้วย ดังนั้นวอลเลอ์สไตน์จึงย้ำว่า เจื่อนไขจำเป็นของการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยใหม่ ก็คือ การล่มสลายของระบบจักรวรรดิโลก และการป้องกันมิให้มันเกิดขึ้นมาได้อีกนับแต่คริสต์วรรษที่ 16 จวบจนปัจจุบัน การที่เสนอเช่นนั้นก็เพราะ

เขาเชื่อว่าระบบการค้าโลกเป็นกระบวนการพัฒนาที่มีพลวัตอันทรงพลังที่ไม่มียะโรมายังยั้งได้ และเป็นระบบสากลที่แผ่ขยายไปทั่วทุกแห่ง เมื่อปราศจากอุปสรรคของระบบจักรวรรดิโลก พัฒนาการของการค้า จะนำไปสู่การจัดองค์การการผลิตที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นผลจากการขยายตัวของระบบการแบ่งงานตามความชำนาญ ระหว่างภูมิภาคต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแบ่งที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นของสิ่งที่เขาเรียกว่า ระบบการควบคุมแรงงานของภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งสัมพันธ์กับการแจกแจงทรัพยากรธรรมชาติและจำนวนประชากรระหว่างภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก การแบ่งงานกันทำระดับโลก ที่เกิดจากการขยายตัวของการค้านี้ จะนำไปสู่การก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศซึ่งรัฐชาติต่าง ๆ มีอำนาจมาเท่ากัน เนื่องจากโครงสร้างดังกล่าว รักษาและเสริมสร้างระบบการแบ่งงานระดับโลก จึงเป็นตัวกำหนดที่เร่งให้เกิดการสะสมทุนในบางเขต (ศูนย์กลาง) และ ทำให้เกิดวงจรความล้มเหลวในท้องถิ่น (เขตบริวาร)⁸

ก่อนจะวิเคราะห์ต่อไป จะขอสรุปเสียก่อนว่า ความคิดหลักของวอลเลอ์สไตน์ในเรื่องระบบเศรษฐกิจและระบบจักรวรรดิโลกนั้น ก็คือ การจงใจจะแยกแยะระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ที่มีพัฒนาการอย่างเป็นระบบ ออกจากระบบเศรษฐกิจก่อนทุนนิยม ที่เขาเรียกว่า ระบบจักรวรรดิโลก ซึ่งสามารถเพียงแต่ทำให้เกิดการหมุนเวียนซ้ำ ของผลผลิตเพียงไม่กี่ประเภทเพราะ มีข้อจำกัดในการขยายหลังการผลิต การแยกแยะนี้ถูกต้องและจำเป็น เพราะ ระบบทุนนิยมนั้นต่างจากวิธีการผลิตก่อนหน้าทุนนิยมอื่น ๆ ตรงที่ว่า ระบบทุนนิยมมีแนวโน้มของการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเป็นระบบในลักษณะต่างจากที่เคยเป็นมาแม้ว่าจะ เป็นกระบวนการ ที่มีข้อจำกัดและไม่ต่อเนื่องกันก็ตาม พัฒนาการดังกล่าว เป็นผลของการขยายตัวของสิ่งที่อาจเป็นนิยามตามศัพท์ของมาร์กซ์ได้ว่า เป็นแรงงานส่วนเกินจะได้มาอย่างเป็นระบบเป็นครั้งแรก โดยการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของแรงงาน ซึ่งจะทำให้ราคาสินค้าถูกลงและได้ปริมาณผลผลิตทั้งหมดเพิ่มขึ้นจากปริมาณแรงงานเท่าเดิม (โดยมีทั้งจำนวนวันทำงาน, ค่าจ้างแท้จริง และความเข้มข้นของการใช้แรงงานคงที่) ดังนั้น ชนชั้นนายทุนจึงสามารถเพิ่มทุนส่วนเกินได้โดยไม่ต้องใช้วิธีการเพิ่มส่วนเกินสัมบูรณ์ เช่นที่ใช้กันอยู่ในวิธีการผลิตก่อนทุนนิยม เช่น การยืดเวลาทำงาน, การลดมาตรฐานความเป็นอยู่ของแรงงาน หรือ การใช้งานที่เข้มข้นหนักหน่วงกว่าเดิม (โดยมีความเข้มข้นของการใช้แรงงานเท่าเดิม) หรือ ถ้ากำหนดให้มีเวลาทำงานเท่าเดิมก็จะสามารถผลิตมูลค่าส่วนเกินได้มากขึ้นกว่าเดิม ทั้งหมดนี้ไม่อาจเกิดขึ้นได้โดยปราศจากการเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพของหลังการผลิตซึ่งตามข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ จะต้องเกิดขึ้นจากการสะสมมูลค่าส่วนเกินและทุ่มเทมันกลับไป

กระบวนการผลิตอีกครั้ง⁹

รากฐานที่ทำให้ทั่วโลกตั้งคำถามว่านิโม่ได้ล้มล้างสมมติฐานพอเพียงที่จะทำให้เกิดพัฒนาการทาง เศรษฐกิจได้ ก็คือ ความสัมพันธ์ทางสังคม-การผลิต หรือ ความสัมพันธ์ทางชนชั้นแบบทุนนิยมนั่นเอง ถ้าจะใช้คำอธิบายของมาร์กซ์ "การผลิตมูลค่าส่วนเกินสัมพันธ์จะต้องมีเงื่อนไขว่า เวลาทำงานจะต้องถูกแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ แรงงานจำเป็น และ แรงงานส่วนเกิน เพื่อจะทำให้นเวลาการผลิตส่วนเกินยืดยาวออกไป ก็จะต้องทำให้เวลาของแรงงานจำเป็นหดสั้นลง ด้วยการผลิตสิ่งที่มีค่าเท่ากับค่าจ้างของแรงงานในเวลาสั้นกว่าเดิม ในขณะที่การผลิตมูลค่าส่วนเกินสัมพันธ์ต้องอาศัยเพียงวิธีการยืดเวลาทำงานออกไป การผลิตมูลค่าส่วนเกินสัมพันธ์กลับทำให้เกิด การปฏิวัติเทคโนโลยีในกระบวนการผลิตของแรงงาน รวมทั้งการแบ่งชนชั้นทางสังคมอย่างสมบูรณ์ ดังนั้น จึงต้องอาศัยเพียงเฉพาะวิธีการผลิตแบบทุนนิยมเท่านั้น ซึ่งเป็นวิธีการผลิตที่เงื่อนไข, วิธีการ และวิธีการต่าง ๆ กำเนิดขึ้นและพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน บทพื้นฐานของรูปแบบที่แรงงานต้องยอมสยบอยู่ภายใต้ทุน ซึ่งต่อมารูปแบบนี้ ก็ถูกแทนที่โดยการยอมสยบจำนวนอย่างแท้จริง ของแรงงาน"¹⁰

ข้อโต้แย้งหลัก

ปัญหารากฐานของข้อเสนอของ วอลเลอร์สไตน์ ก็คือ เขามองอาจให้บรรดาอธิบายเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ของการพัฒนาอย่างเป็นระบบของแรงงานส่วนเกินสัมพันธ์ ซึ่งมีรากฐานอยู่ที่การขยายตัวของประสิทธิภาพการผลิต ซึ่งเป็นคุณสมบัติ ที่ล้มล้าง และ สำคัญที่สุดของระบบทุนนิยม อาจสรุปได้ว่า แก่นของทฤษฎีเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจของเขามีลักษณะในเชิงปริมาณ และผูกพันอยู่กับเงื่อนไขพื้นฐาน 3 ประการที่เขาเห็นว่าเป็นรากฐานความสำเร็จของการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจโลก นั่นก็คือ

1. การขยายตัวของขนาด หรือพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ของระบบเศรษฐกิจ (การผนวกกลืน)
 2. ระบบการแจกจ่ายปัจจัยการผลิตใหม่ตามความชำนาญเฉพาะภูมิภาค เพื่อให้ได้มาซึ่งประสิทธิภาพการผลิตที่สูงขึ้น ซึ่งรวมถึงพัฒนาการหลายรูปแบบของวิธีการควบคุมแรงงานสำหรับผลิตสินค้าต่างชนิดในภูมิภาคต่างกัน ซึ่งจะนำไปสู่ความมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นของการโยกย้ายส่วนเกิน (ความชำนาญเฉพาะอย่าง)
 3. การสถาปนาเครือข่ายของโลกของรัฐที่แข็งแกร่งกว่า ซึ่งจะกลายมาเป็นรัฐในกลุ่มศูนย์กลางระบบทุนนิยมโลก โดยมีเป้าหมายเพื่อประกันการโยกย้ายถ่ายเทส่วนเกินทาง เศรษฐกิจไปยังกลุ่มศูนย์กลาง (การถ่ายเทส่วนเกิน)
- ดังนั้น การล่มสลายของระบบจักรวรรดิโลกจึง เป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะ เปิดโอกาสสำหรับธนาคารค้า, การแบ่งงานกันทำและเงื่อนไขทั้ง 3 ได้ขยายขอบเขตขึ้นมาแทนที่ อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าจะชี้ให้เห็นต่อว่า การขยายตัวของธนาคารค้า ซึ่งนำไปสู่การผนวกกลืนทรัพยากร เข้าสู่ระบบมากขึ้นตลอดจนการถ่ายเทส่วนเกินหรือการแบ่งงานตามความชำนาญเฉพาะอย่าง ทั้งหมดนี้ไม่สามารถเป็นตัวกำหนดกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจได้ ทั้งนี้เพราะ เงื่อนไขทั้ง 3 นี้ มิได้เป็นปัจจัยกำหนดการเกิดขึ้นมาของระบบ ซึ่งพัฒนาตนเองขึ้นมาตามธรรมชาติ ทั้งองค์ประกอบของสังคมอย่างถอนรากถอนโคนและต่อเนื่อง

เมื่อถึงที่สุดของการวิเคราะห์ ประเด็นสำคัญที่วอลเลอร์สไตน์มิได้พิจารณา ก็คือ พัฒนาการของพลังการผลิตผ่านการสะสมทุนโดยการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตใหม่ สาเหตุส่วนหนึ่งเป็นเพราะ หากวอลเลอร์สไตน์ หันมาวิเคราะห์ประเด็นนี้ จะ เป็นการทำลายแก่นทฤษฎีของเขาที่เน้นในบทบาทจำเป็นของความค้ำพัฒนาในเขตบริวาร ที่ถูกโยกย้ายส่วนเกินมาเกื้อหนุนการพัฒนาในเขตศูนย์กลาง ถ้าจะกล่าวให้ตรงจุด วอลเลอร์สไตน์ ไม่สามารถพิจารณาประเด็นการผลิตส่วนเกินสัมพันธ์ได้ ก็เพราะ เขาได้ล้มล้างคิดว่า กลไกสำคัญเบื้องหลังการสะสมทุนผ่านการเปลี่ยนแปลงการผลิต ก็คือ

การผลิตเพื่อกำไรในตลาด "ลักษณะแก่นแท้ของระบบทุนนิยมโลก ก็คือ การผลิตเพื่อขายในตลาด ซึ่งสินค้าสามารถทำกำไรสูงสุดได้" ในระบบดังกล่าว การผลิตจะขยายตัวอยู่ได้นานตราบเท่าที่การผลิตต่อไปจะสามารถทำกำไรได้ และมนุษย์จะชวนขยายประดิษฐ์วิธีการผลิตแบบใหม่ ๆ ขึ้นมาเพื่อที่จะขยายกำไรหน่วยสุดท้ายของตน (REF, p. 398)

แม้จะไม่ใช่สิ่งที่สงสัยว่าลักษณะเด่นของทุนนิยม คือ ระบบที่มีการผลิตเพื่อขายเอากำไรก็ตาม ทว่าในทางตรงกันข้ามแล้ว จะเป็นไปได้ไหมปรากฏการณ์ของการผลิตอย่างกว้างขวางเพื่อกำไร เป็นเอกลักษณ์ของการคงอยู่ของระบบทุนนิยมแต่ละหรือ (ซึ่งเป็นระบบที่มีลักษณะเด่นอยู่ที่การขยายการผลิตและการหาวิธีผลิตใหม่ ๆ อย่างสม่ำเสมอ) คำตอบก็คือ ไม่ใช่ เพราะการผลิตเพื่อขาย สามารถดำเนินไปได้อย่างแน่นอน ในระบบสังคมที่ไม่อาจจะมีหรือไม่มีจำเป็นต้องมีการลงทุนซ้ำเพื่อขยายและปรับปรุงการผลิตเพื่อกำไร อันที่จริง เราสามารถระบุได้ด้วยซ้ำว่า นี่คือ ลักษณะแบบฉบับของสังคมก่อนทุนนิยม ซึ่งความสัมพันธ์ทางสังคมการผลิตส่วนใหญ่ มีลักษณะที่จำกัดให้วิธีการได้แรงงานส่วนเกินมาล้วนแล้วแต่ เป็นวิธีการยึดแรงงานสัมพันธ์ ออกไป การเพิ่มขึ้นของแรงงานส่วนเกินสัมพันธ์ไม่มีทางจะกลายมาเป็นลักษณะเด่นอย่าง เป็นระบบในวิถีการผลิตเช่นนั้นได้

"การผลิตเพื่อขายเอากำไร" จะมีผลอย่าง เป็นระบบต่อการสะสมทุน และ ต่อพัฒนาการของพลังการผลิตได้ ก็เพียงในเงื่อนไขของความสัมพันธ์ทางสังคม - การผลิต ที่มีรูปแบบเฉพาะ นั่นก็คือ "ระบบแรงงานจ้างเสรี" (free wage labour) ซึ่งพลังแรงงานได้กลายมาเป็นสินค้า ในเฉพาะเงื่อนไขที่แรงงานสูญเสียความเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและแรงงานได้รับการปลดปล่อยจากการถูกครอบงำโดยตรง (เช่นในระบบทาส หรือ ระบบศักดินา) เท่านั้น ที่ทั้งทุนและแรงงาน จะสามารถเป็น "อิสระ" และ มีโอกาส มาประสมกันได้ ณ ระดับพัฒนาการทางเทคโนโลยีขั้นสูงที่สุดในเวลานั้น ในเฉพาะเงื่อนไขที่ทุนและแรงงาน เป็นอิสระ เท่านั้นที่การประสมประสานดังกล่าวจะ เกิดขึ้นได้และเป็นลักษณะที่น่าพึงปรารถนา ตลอดจนเป็นภาวะที่ "จำเป็น" ต้องเกิด ในเฉพาะเงื่อนไขของแรงงานเสรีเท่านั้น ที่หน่วยการผลิตแต่ละหน่วย (ซึ่งประสมแรงงานเข้ากับปัจจัยการผลิต) จะต้องถูกบังคับให้ขายเพื่อที่จะซื้อ ซื้อเพื่อที่จะดำรงชีวิตและผลิตทดแทนได้ ถึงที่สุดก็คือ เพื่อจะขยายและปรับปรุงการผลิตของตน เพื่อรักษาสถานภาพในการแข่งขันกับหน่วยการผลิตอื่น ๆ ในเฉพาะระบบเช่นนี้ซึ่งมาร์กซ์เรียกว่า ระบบที่การผลิตสินค้ากลายเป็นลักษณะสากล (generalize commodity production) เท่านั้นที่จะทำให้เกิดความจำเป็นต้องผลิตในระยะเวลาที่จำเป็นทางสังคมเพื่อที่จะดำรงชีวิตอยู่และคืนทุนให้สำหรับระดับประสิทธิภาพทางการผลิตในขณะนั้น เพื่อจะมีชีวิตรอดต่อไป

ดังนั้น สิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาของระบบทุนนิยมก็คือ โครงสร้างชนชั้น (ของการถ่ายเททรัพย์สินและส่วนเกินทางเศรษฐกิจ) ของระบบเศรษฐกิจทั้งหมด ซึ่งเป็นปัจจัยที่กำหนดให้หน่วยการผลิตย่อยในระบบทำการผลิตทดแทนโดยอาศัยความสามารถในการเพิ่มผลผลิต (การสะสมทุน) และ การพัฒนาพลังการผลิต เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้ราคาสินค้าถูกลงในที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับระบบเศรษฐกิจก่อนทุนนิยม ซึ่งแม้จะเป็นสังคมที่มีการค้าอย่างกว้างขวางก็ตาม การผลิตก็สามารถพัฒนาได้เพียงในขอบเขตที่จำกัด เนื่องจาก โครงสร้างชนชั้นของระบบเศรษฐกิจส่วนรวม เป็นปัจจัยที่กำหนดให้หน่วยการผลิต โดยเฉพาะส่วนที่ผลิตปัจจัยจำเป็นในการดำรงชีวิตและปัจจัยการผลิต (มีใช้หน่วยที่ผลิตสินค้าเพิ่มเพื่อขาย) ไม่สามารถและไม่จำเป็นต้องพัฒนาและเพิ่มทุนกำลังการผลิตและประสิทธิภาพการผลิต เพื่อผลิตทดแทน

โดยสรุป ปัจจัยเบื้องหลังพัฒนาการของเศรษฐกิจทุนนิยม คือ ระบบโครงสร้างชนชั้นของการผลิตทดแทนที่แรงงานกลายเป็นสินค้า ส่วนการผลิตเพื่อกำไรในตลาดนั้นมีใช้ปัจจัยที่เพียงพอในตัวเอง ในการกำหนดพัฒนาการพลังการผลิต ประเด็นที่ตามมาก็คือ ปัญหาทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกำเนิดของพัฒนาการเศรษฐกิจทุนนิยมในช่วงที่ต่อเนื่องกับวิถีการผลิตก่อนทุนนิยมก็จะต้องกลายเป็นปัญหาของกำเนิดของระบบถ่ายเททรัพย์สินและส่วนเกิน (หรือระบบชนชั้น) ของแรงงานรับจ้างเสรี วอลเลอรัสตินเช่นเดียวกับพรังค์ ได้ปฏิเสธจุดยืนนี้้อย่างแจ่มชัด โดยเสนอว่า การผลิตเพื่อ

ถ้าารานตลาดคือตัวกำหนดพื้นฐาน ดังนั้น ปัญหาเกี่ยวกับกำเนิดของระบบทุนนิยม จึงกลายมาเป็นปัญหาการกำเนิดของตลาดโลกที่ขยายตัว เขาจึงประสบปัญหายุ่งยากในการแยกแยะประเด็นการกำเนิดระบบทุนนิยมพาณิชย์ในศตวรรษที่ 16 ออกจากประเด็นการกำเนิดระบบแรงงานเสรี โดยยืนยันว่าประเด็นหลังคือสิ่งที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากประเด็นแรก

อาดัม สมิธ และพื้นฐานทางชนชั้นของการพัฒนาเศรษฐกิจ

ประเด็นปัญหาในที่นี้ ก็คือ แก่นของการถกเถียงในทศวรรษ 1950 เรื่องการเปลี่ยนผ่านจากระบบศักดินาสู่ทุนนิยม¹¹ รวมทั้งการถกเถียงต่อมาในประเด็นกำเนิดของทุนนิยมด้วยพัฒนา ข้าพเจ้าคิดว่า เราจำเป็นต้องเข้าใจงานของวอลเลอรัสตีนาในฐานะที่เป็นผลสืบต่อจากข้อโต้แย้งที่เสนอก่อนโดยพอล สวีซี และ ตามด้วยทฤษฎีของแฟรงค์ เพื่อจะจับกระแสความคิดเหล่านี้จำเป็นต้องเข้าใจว่าพื้นฐานของทฤษฎีของทั้ง 3 คนก็คือ แบบจำลองที่เสนอโดยอาดัม สมิธ ในหนังสือ Wealth of Nations เล่ม 1¹² แบบจำลอง ซึ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลายนี้ เสนอว่า การเพิ่มขึ้นของความมั่งคั่งของสังคมหนึ่งมีค่าเท่ากับพัฒนาการของประสิทธิภาพการผลิตของแรงงานในสังคมนั้นซึ่งที่จริงแล้วก็คือโลกของระดับการแบ่งงานกันผลิตตามความชำนาญเฉพาะอย่าง โดยแบบฉบับก็คือ การแบ่งแยกระหว่างเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม หรือ การแบ่งหน้าที่ระหว่างชนบทกับเมืองตามลำดับ สำหรับสมิธนั้น ระดับการแบ่งงานกันทำผูกพันอยู่กับระดับพัฒนาการของการค้า หมายความว่า พลังแรงงานที่มีความชำนาญเฉพาะอย่างในภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งพึ่งพากันและกันสามารถเชื่อมโยงถึงกันผ่านแกนเชื่อมโยงของการค้าระหว่างประเทศ นั่นคือ หลักการที่โด่งดังของเขา ที่ว่า การแบ่งงานกันทำจะถูกจำกัดโดยขนาดของตลาด ซึ่งก็หมายถึง ขนาดของพื้นที่ และ จำนวนประชากรที่เชื่อมต่อกันโดยความสัมพันธ์ทางการค้านั่นเอง

ทฤษฎีของเขา ก็คือ การแบ่งแยกหน้าที่ระหว่างเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม จะนำไปสู่การแบ่งหน้าที่ระหว่างชนบทกับเมืองซึ่งพัฒนาไปตามการขยายตัวทางการค้า ทั้งหมดนี้จะนำไปสู่ความเจริญทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลจากประสิทธิภาพการผลิตที่เพิ่มขึ้น"โดยธรรมชาติ"ของการที่ผู้ผลิตต่างทุ่มเทผลิตสินค้าเพียงประเภทเดียวแทนที่จะผลิตหลาย ๆ ประเภทในเวลาเดียวกัน สินค้าอุตสาหกรรมใหม่ ๆ จะกระตุ้นการผลิตในภาคเกษตร ซึ่งจะส่งผลให้เกิด การเพิ่มของผลผลิตในเมืองเพื่อสนองความต้องการในชนบท ดังนั้น การแบ่งหน้าที่ระหว่างเมือง-ชนบท จึงทำให้ประสิทธิภาพการผลิตสูงขึ้น และ เกิดชนบทประดิษฐ์กรรมใหม่ ๆ คูเหมือนว่านี่คือจุดเริ่มของกระบวนการเติบโตทางเศรษฐกิจในตัวของมันเอง ทั้งหมดนี้ พังคูปเป็นเหตุเป็นผลภายในกรอบทฤษฎีนามธรรม ทว่า เมื่อลองตรวจสอบสมมติฐานของทฤษฎีนี้แม้แต่เพียงผาด ๆ ก็ตามจะพบข้อจำกัดด้านข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ทันที นั่นก็คือ ทฤษฎีของสมิธจะดำเนินไปได้ก็แต่เพียงในเงื่อนไขของความสัมพันธ์ทางสังคม-การผลิตแบบทุนนิยม ที่สัมพันธ์กับระดับหลังการผลิต ที่มีลักษณะเฉพาะเท่านั้น

มีเงื่อนไขอะไรบ้างที่สมิธถือเป็นสมมติฐานโดยไม่ได้พิสูจน์ ประการแรก พลังงานจะต้องสามารถโยกย้ายจากภาคเกษตรในชนบทมาสู่ภาคอุตสาหกรรมเมืองได้โดยสนองตอบต่อตลาด ประการที่ 2 การแบ่งแยกความชำนาญของหน่วยผลิตจะทำให้ประสิทธิภาพการผลิตของแรงงานต้องได้รับการปรับปรุงต่อเรื่อย ๆ ดังนั้น เพื่อให้การแบ่งหน้าที่ระหว่างเมือง-ชนบทพัฒนาต่อไปได้ จะต้องมีมาตรการเพียงพอที่ทำให้ชาวนาเป็นอิสระ ที่จะผลจากชนบทมาสู่โอกาสที่ดีกว่าในภาคอุตสาหกรรมเมือง ขณะเดียวกันหากไม่มีการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิต (ขั้นแรกในภาคเกษตร) ให้ดีขึ้นแล้ว ก็ทำให้ไม่สามารถรองรับจำนวนแรงงานที่อพยพเข้าสู่ภาคเมืองเพิ่มขึ้นได้ นั่นคือ เงื่อนไขจำเป็น ของการ

พัฒนาเศรษฐกิจ หากผลผลิตส่วนเกินทางการเกษตรไม่เพิ่มขึ้นจำนวนประชากรในภาคเมือง ก็จะถูกจำกัดมาก สัดส่วนของจำนวนประชากรทั้งใน 2 ภาคนี้ จึงขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพการผลิต อย่างไรก็ตาม กระบวนการเหล่านี้ จำต้องอาศัยเงื่อนไขบางอย่าง ที่มีขึ้นเพียงแต่การขยายตัวของตลาดหรือความต้องการจะช่วงชิงประโยชน์จากตลาด เท่านั้น นั่นคือ

1. ความเป็นไปได้ของการโยกย้ายแรงงานอย่างเสรี ตามโอกาสของตลาด ซึ่งสัมพันธ์อยู่กับระดับความสามารถของผู้ผลิตโดยตรง ที่จะ เป็นอิสระหรือไม่เป็นอิสระทางเศรษฐกิจ
2. ความเป็นไปได้อันจะพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตของแรงงาน โดยแบ่งหน้าที่ตามความชำนาญเฉพาะอย่าง ซึ่งเกี่ยวข้องกับโอกาสที่จะพัฒนารูปแบบการจัดการผลิตร่วมกัน (Co-operative labour) อย่างสอดคล้องกับการขยายตัวของปัจจัยการผลิต
3. จะต้องมีความเข้มแข็งอย่างต่อเนื่องที่จะให้มีการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตซึ่งสัมพันธ์กับการที่แรงงานและผู้ถือหุ้นคิดพวกเขาจำต้องอยู่รอดและผลิตทดแทน ปัจจัยที่กำหนดความสัมพันธ์ดังกล่าวก็คือ ความสามารถในการเข้าครอบครองปัจจัยการดำรงชีพและปัจจัยการผลิตนั่นเอง

เงื่อนไขที่ 1

การขยายตัวของการค้า ที่ทำให้เกิดโอกาสในการผลิตเพื่อกำไรในภาคอุตสาหกรรมเมือง ไม่ได้หมายความว่า จะต้องทำให้เกิดการโยกย้ายแรงงาน เพื่อแสวงหาโอกาสเช่นตามมา การโยกย้ายแรงงานจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อไม่มีอุปสรรคใด ๆ มาขัดขวางการละทิ้งภาคเกษตร เช่น ความเป็นทาสหรือทาสติดที่ดิน กล่าวอีกนัยหนึ่ง การโยกย้ายโดยตรงควบคุมบังคับการโยกย้ายของแรงงานซึ่งเป็นผลของความสัมพันธ์ทางสังคมที่ชนชั้นปกครองริบเค้นส่วนเกินไปนั้นจะต้องถูกกำจัดให้หมดสิ้นไปเสียก่อน หรือกันนั้นชานาก็จะต้องถูกบีบบังคับให้ละทิ้งผืนดินของเขาหรือมิฉะนั้นโอกาสที่จะเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมเมืองก็จะต้องมีน้ำหนักมากกว่าแรงจูงใจ ที่จะผูกชานาไว้บนชนบท กล่าวอีกนัยหนึ่ง ชานาจะต้องสูญเสียกรรมสิทธิ์ในเครื่องมือการผลิตในภาคเกษตรและปัจจัยจำเป็นในการดำรงชีพ มิฉะนั้น เขาก็จะไม่มุ่งสู่โอกาสที่ดีกว่าในเมือง

เงื่อนไขที่ 2

ขณะเดียวกัน โอกาสที่จะได้กำไรเพิ่มขึ้นจากการเพิ่มผลผลิต โดยตัวมันเองไม่ได้เป็นปัจจัยกำหนดให้มีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตโดยการแบ่งงานตามความชำนาญมากขึ้น จะขอเริ่มต้น ตรงที่ว่า การจำแนกหน้าที่ในการผลิต (เช่น อุตสาหกรรมกับการเกษตร) ซึ่งนำมาสู่การแบ่งหน้าที่ของชนบทกับเมือง จะสามารถทำให้เกิดการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตได้เพียงแต่ระดับหนึ่งเท่านั้น ข้อยืนยันของสมิธ ที่ว่าเป็นไปได้นั้น อาจแยกได้เป็น 2 ประเด็น ก็คือ ประการแรก การมอบหมายหน้าที่ในการผลิตสินค้าเพียงอย่างเดียว ให้ผู้ผลิตแต่ละคนกระทำซ้ำแล้วซ้ำเล่า จะนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของประสิทธิภาพของแรงงาน ประการที่ 2 การมุ่งผลิตสินค้าเพียงอย่างเดียวนี้ จะนำไปสู่ประดิษฐ์กรรมใหม่ ๆ อย่างไรก็ตามแม้การแบ่งงานดังกล่าวจะนำไปสู่การเพิ่มผลผลิตได้จริง และแม้ว่าในประวัติศาสตร์จะมีตัวอย่างนับไม่ถ้วนของการแบ่งหน้าที่ระหว่างชนบทกับเมืองก็ตามที ทว่า ก่อนที่ระบบทุนนิยม จะตั้งมั่นได้นั้น แต่ละตัวอย่างดังกล่าว ต้องประสบความสำเร็จอย่างช้า ๆ ในเวลาอันสั้น เพราะผลของการตกต่ำลงอย่างมากของประสิทธิภาพในการผลิตในภาคเกษตร ทั้งนี้เพราะ การแบ่งงานกันทำ ซึ่งสมิธหมายความว่า เป็นการกำหนดหน้าที่เพียงอย่างเดียวแก่ผู้ผลิต (ซึ่งเดิมเคยรวมหลาย ๆ หน้าที่ไว้ด้วยกัน) นั้นจะมีผลอย่างจำกัด หากปราศจากองค์ประกอบสำคัญ คือ การปรับปรุงคุณภาพของ เครื่องมือในการผลิตให้ดีขึ้น เพื่อที่จะ เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของแรงงาน¹³ อย่างไรก็ตามข้อเท็จจริง

ทางประวัติศาสตร์ได้ยืนยันว่า การขยายตัวของการประยุกต์ปัจจัยการผลิตที่เพิ่มขึ้นเข้ากับกระบวนการผลิตนั้น ไม่อาจแยกออกได้จากการเกิดขึ้นของระบบการร่วมจัดการการผลิต (Co-operative labour) ซึ่งหมายถึงการผนวกกิจกรรมการผลิตต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันให้เข้ามาอยู่ในหน่วยการผลิตเดียวกัน ยิ่งกว่านั้นกระบวนการพัฒนาของระบบร่วมจัดการการผลิตและการปรับใช้เครื่องมือการผลิตอย่างใหม่ ที่ดีกว่าเดิมนั้น มีขึ้นเป็นเพียงเรื่องของประติรูปกรรมมาในระดับปัจเจก แต่ทว่าเป็นเรื่องของศักยภาพของสังคมโดยรวมที่จะคิดค้นวิธีการผลิตใหม่ ๆ รวมทั้งเป็นความจำเป็นของสังคมโดยรวม ที่ผลักดันให้เป็นอย่างนั้นด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่ง ต้องขึ้นอยู่กับศักยภาพของสังคมทั้งหมด ที่จะเปลี่ยนแปลงในวิธีการผลิตนั่นเอง

ดังนั้นการเพิ่มขึ้นของประสิทธิภาพของแรงงานจึงขึ้นอยู่กับเงื่อนไขประวัติศาสตร์ของการเปลี่ยนแปลง เครื่องมือการผลิตโดยสัมพันธ์กับพัฒนาการของระบบร่วมจัดการการผลิต มีขึ้นกับเพียงแต่การแจกแจงหน้าที่ในการผลิต และประติรูปกรรมใหม่ในระดับปัจเจกเท่านั้น แม้แต่ความพยายามอย่าง เป็นระบบที่จะสนองต่อโอกาสลาดโดยเพิ่มผลผลิตเพื่อกำไรก็ไม่ได้นิยามความจำเป็นที่จะต้องนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของประสิทธิภาพของแรงงานด้วย เพราะอุปสรรคสำคัญ อยู่ที่โครงสร้างชนชั้นแบบก่อนทุนนิยมซึ่งหมายถึง ระบบการคิดค้นส่วนเกินและทรัพย์สินที่เป็นตัวเหนี่ยวรั้งมิให้เกิดการประยุกต์ใช้ปัจจัยการผลิตแบบใหม่ เข้ากับระบบร่วมจัดการการผลิต ลักษณะเด่นที่ยังคงครอบงำระบอบอยู่ ก็คือ การใช้กำลังบังคับเอาส่วนเกินไปจากผู้ผลิตโดยตรงและ/หรือระบบการผลิตของชาวนาอิสระ ซึ่งผูกติดอยู่กับการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและปัจจัยยังชีพอยู่ ในด้านหนึ่ง การที่ชนชั้นปกครองใช้กำลังบังคับในการควบคุมแรงงาน ประสิทธิภาพของการจัดการผลิตร่วมกันก็จะไม่เกิดขึ้นเพราะ ผู้ผลิตจะปราศจากความกระตือรือร้นในการผลิตและหากผู้ผลิต ยังคงสามารถได้ปัจจัยในการดำรงชีพมา โดยไม่ต้องซื้อหา ไม่ว่าจะได้มาโดยตรง เช่น กรณีทาสที่ดินในระบบศักดินา ที่ชาวนาสามารถเป็นเจ้าของที่ดินของตนเองได้ หรือ ได้มาทางอ้อม เช่น ในระบบทาสที่นายทาสให้ปัจจัยเพื่อการยังชีพแก่ทาสซึ่งเป็นสมบัติของ เขาก็ตาม สิ่งนี้จะกำหนดให้วิธีการใช้กำลังบังคับต่อแรงงาน มีผลจำกัดในการเพิ่มคุณภาพของแรงงานจากการใช้เครื่องมือการผลิตที่เพิ่มจำนวนและความซับซ้อนมากขึ้นอย่างสม่ำเสมอ

ในอีกด้านหนึ่ง หากลักษณะการจัดการแรงงานเป็นไปในรูปที่ผู้ผลิตเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต เช่นในระบบการผลิตแบบชาวนาอิสระที่ถือครองที่ดินรายย่อย ก็จะมีแนวโน้มทั่วไปที่ต่างคนก็ต่างพัฒนาหลังการผลิตไปโดยมิเป้าหมายเพียง เพื่อการอยู่รอดของครอบครัวและรักษากรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินไว้เท่านั้น สิ่งนี้เป็นอุปสรรคต่อพัฒนาการระบบการจัดการผลิตร่วมกันเพราะ แรงงานจะแยกกันผลิตเป็นเอกเทศและยังเป็นอุปสรรคต่อการสะสมและรวมศูนย์ที่ดิน แรงงานและปัจจัยการผลิตในทีเดียวกันด้วย โดยสรุปการเป็นเจ้าของที่ดินผืนเล็ก จะกำหนดให้การผลิตมีลักษณะ โดดเดี่ยวเป็นเอกเทศและ ไม่มีการแบ่งแยกหน้าที่ตามความชำนาญ

เมื่อมาร์กซ์อธิบายเกี่ยวกับอุปสรรคของการพัฒนาระบบการจัดการผลิตร่วมกันภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมการผลิตก่อนทุนนิยม เขาได้สรุปว่า "หากในด้านหนึ่งวิธีการผลิตแบบทุนนิยม เป็นเงื่อนไขจำเป็นทางประวัติศาสตร์ ที่จะทำให้อุปสรรคการผลิตเปลี่ยนแปลง (จากระดับปัจเจก) ไปสู่ระดับสังคมแล้ว ในอีกด้านหนึ่ง รูปแบบทางสังคมของการใช้แรงงานในการผลิตก็คือ วิธีการที่ทุนชูดึงแรงงานอย่างได้ผลมากขึ้น โดยการเพิ่มทุนพลังและศักยภาพในการผลิตนั่นเอง"¹⁴ ดังนั้นอุปสรรคในระบอบกรรมสิทธิ์ของสังคมก่อนทุนนิยม ซึ่งขัดขวางพัฒนาการเพิ่มทุนปัจจัยการผลิต ที่เชื่อมโยงกับระบบจัดการผลิตร่วมกันนั้น จึงมีผลท้ายสุดที่ทำให้วิธีการชูดึงแรงงานแบบสัมบูรณ์ เป็นที่นิยมกันมากกว่าวิธีการชูดึงแรงงานแบบสัมพัทธ์

เงื่อนไขที่ 3

แม้ว่าจะในช่วงวิธีการผลิตก่อนทุนนิยม จะเกิดการปรับปรุงหลังการผลิตขนาดใหญ่ ซึ่งมีผลกระทบต่อทางประวัติ-

ศาสตร์อย่างมากก็ตาม ทว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงแบบพลิกโฉม ก็ยังไม่อาจเกิดขึ้นได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ตลาดในเวลานั้นยังไม่มียุทธศาสตร์ที่พอที่จะทำให้เกิดการปฏิวัติอย่างต่อเนื่องของเครื่องมือในการผลิต อุปสรรคสำคัญก็คือ แก่นของความสัมพันธ์ทางสังคม-การผลิตแบบก่อนทุนนิยม ซึ่งทั้งผู้ซื้อและผู้ผลิต ต่างก็ยังสามารถผูกพันอยู่กับปัจจัยยังชีพและปัจจัยการผลิตของตนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ดังนั้นการยู่รอดและการผลิตทดแทนของเขาจึงไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการซื้อขายผลผลิตในตลาด พวกเขาจึงไม่ต้องแข่งขันปรับปรุงหลังการผลิตระบบชนชั้นต่าง ๆ นอกจากนี้ไม่ได้ทำให้เกิดการเพิ่มผลผลิตผ่านการสะสมทุนและการเปลี่ยนแปลงการผลิตแล้ว ตรงกันข้าม กลับเปิดโอกาสและบีบบังคับ ทั้งผู้ซื้อและผู้ผลิตโดยตรงให้ทำตามความจำเป็นอย่างอื่น มากกว่าจะเพิ่มการผลิตให้มากที่สุดเพื่อขาย คือทำให้พวกเขาใช้ส่วนเกินทางเศรษฐกิจไปเพื่อเป้าหมายอื่นที่มีต่อการลงทุนซ้ำในการเพิ่มทุนปัจจัยการผลิต ยิ่งกว่านั้นยังสามารถยับยั้งการผลิตที่มีเป้าหมายเพื่อให้ได้ส่วนเกินมากที่สุดอีกด้วย

เนื่องจากว่าวิธีการใช้กำลังบังคับโดยตรงคือ เงื่อนไขสำคัญที่ชนชั้นปกครองใช้ยึดครองส่วนเกิน และ เนื่องจากความยากลำบากมากมายในการเพิ่มประสิทธิภาพผลิต โดยปรับปรุงหลังการผลิต ดังนั้น จึงมีการใช้จ่ายส่วนเกินไปในการปรับปรุงศักยภาพของกองกำลังของชนชั้นปกครอง ซึ่งจะทำให้ชนชั้นปกครองสามารถเพิ่มทุนศักยภาพในการซื้อครีดีต์มากขึ้น หรือทำให้ได้ปัจจัยในการผลิตมามากขึ้น ดังนั้นแทนที่จะสะสมส่วนเกินทางเศรษฐกิจเพื่อการผลิตทดแทน จึงกลับมีการใช้ส่วนเกินเหล่านั้นอย่างไม่ก่อให้เกิดโคจรผล ในด้านของชวานา การเป็นเจ้าของที่ดินแปลงเล็ก ทำให้เป้าหมายของการผลิตหรือการขายผลผลิตเป็นไปเพียงเพื่อการยังชีพของครอบครัว ดังนั้นจึงกำหนดให้ชวานาต้องสามารถทำกิจกรรมการผลิตและผลิตปัจจัยการผลิตที่หลากหลายในเวลาเดียวกัน สิ่งนี้เป็นอุปสรรคสำคัญต่อพัฒนาการ แม้ในชั้นเบื้องต้นของการแบ่งหน้าที่ตามความชำนาญอันเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาหลังการผลิต เมื่อเปรียบเทียบกับความสัมพันธ์ทางสังคม-การผลิตแบบทุนนิยม ซึ่งผู้ซื้อและผู้ผลิตโดยตรงถูกพรากจากปัจจัยยังชีพทำให้ต้องมีการใช้ส่วนเกินไปในการสะสมทุนและเปลี่ยนแปลงการผลิตเพื่อการยู่รอดและผลิตทดแทน จะเห็นได้ว่า เป็นลักษณะตรงข้ามอย่างสุดซึ้งกันเลยทีเดียว

โครงสร้างของพัฒนาการระบบทุนนิยม

โดยสรุป ข้อเสนอพื้นฐานของสมิธก็คือ การแบ่งหน้าที่ตามความชำนาญที่อาศัยระบบการค้าซึ่งทำให้เกิดการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เป็นเงื่อนไขของการพัฒนาเศรษฐกิจ ข้อความนี้ จะเป็นที่เข้าใจได้ ก็แค่เพียงในกรอบวิธีการที่อ้างสมมติฐานในระดับปัจเจกบุคคลเท่านั้น นั่นก็คือ การขำว่า พลวัตรของทั้งระบบขึ้นอยู่กับคุณสมบัติตามธรรมชาติของปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตนั้น ขึ้นอยู่กับกำหนดหน้าที่เพียงอย่างเดียวแก่ผู้ผลิต และว่า การสะสมทุนโดยเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตนั้นขึ้นอยู่กับกระแสผลประโยชน์ของปัจเจกชน ซึ่งจะแสวงกำไรสูงสุดจากการแข่งขันในตลาด ทั้งหมดนี้ คือ ภาพที่เป็นจริงของระบบทุนนิยมของสมิธ ทว่าที่จริงแล้ว กิจกรรมของหน่วยผลิตระดับปัจเจก รวมทั้งแรงจูงใจของการแสวงกำไรสูงสุด ล้วนแต่ถูกกำหนดอยู่ภายในโครงสร้างความสัมพันธ์ทางชนชั้นแบบทุนนิยมทั้งสิ้น ขณะเดียวกันทฤษฎีที่ใหม่เป็นประวัติศาสตร์ของเขา ที่เน้นในอิทธิพลกำหนดของตลาดนั้น จะเป็นที่ยอมรับและ เข้าใจได้ก็ต่อเมื่อมีการมองข้ามประเด็นที่ว่า ในการสนองตอบต่อตลาดนั้นโครงสร้างทางชนชั้นที่ต่างกันสามารถส่งเสริมหรือสร้างข้อจำกัดที่ต่างกันให้แก่ทั้งผู้ซื้อและผู้ผลิต ที่มีสถานภาพทางสังคมที่หลากหลายต่างกันอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีผลประโยชน์ ตลอดจนเป้าหมายที่หลากหลายซับซ้อนของทั้งผู้ซื้อและผู้ผลิต ที่ทำให้พวกเขาไม่ให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกต่อแรงกระตุ้นของตลาดอีกเช่นกัน

จึงเห็นได้ชัดเจนนว่า พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางชนชั้น (คือ ความสัมพันธ์ของการขูดรีดส่วนเกินและระบบกรรมสิทธิ์) ซึ่งกำหนดความขัดแย้งของผลประโยชน์ทางชนชั้นที่ต่างกันนี้เองคือ ปัจจัยที่นำโบลเชวิคหรือเหี้ยมำร้รูปแบบที่หลากหลายของพัฒนาการทาง เศรษฐกิจด้วยการกำหนดโครงสร้างการกระจายรายได้ และความต้องการทางสังคมตลอดจนกำหนดการแจกแจงพลังแรงงานและปัจจัยการผลิตระหว่างภาคการผลิตที่มีโภคผลและไม่มีโภคผล รวมทั้งสร้างศักยภาพของการพัฒนาหลังการผลิตด้วย ข้าพเจ้าจะพยายามชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ทางชนชั้น ที่เปิดทางให้แก่ การโยกย้ายแรงงานจากชนบทสู่เมือง ซึ่งก่อให้เกิดเงื่อนไขพื้นฐานของการพัฒนาทุน คงที่ โดยสัมพันธ์กับการผลิตแบบรวมจัดการและกระตุ้นให้เกิดการสะสมทุนผ่านการเปลี่ยนแปลงการผลิตนี้เอง คือ ความสัมพันธ์ทางชนชั้นแบบทุนนิยมที่แรงงานกลายเป็นสินค้า

ดังนั้น ในการค้นหากำเนิดทางประวัติศาสตร์ของพัฒนาระบบเศรษฐกิจทุนนิยม จึงไม่เพียงพอ ที่จะกล่าวถึงแต่เพียงปัจจัยกำเนิดของตลาด เช่นที่สมิททำเท่านั้น ปัญหาพื้นฐานของสมิท จึงไม่ใช่อยู่ตรงประเด็นที่เขาเสนอว่าการค้าเป็นผลมาจากความโน้มเอียงตามธรรมชาติของมนุษย์ ที่ชอบจะแลกเปลี่ยนคบค้า ไร่ขายและค่อรอง แต่ความยากลำบากของการเสนอข้ออ้างทางประวัติศาสตร์ ที่เฉพาะเจาะจงของกำเนิดของ เส้นทางการค้าและ โยงใยทางการค้า¹⁵ เพราะ เขายืนยันว่า เมื่อใดที่เครือข่ายกลไกการค้าดังกล่าวเริ่มทำงาน พัฒนาการทาง เศรษฐกิจผ่านการแบ่งงานกันทำจะ เกิดขึ้นทันที ดังนั้นสำหรับสมิททั้งกำเนิดและพัฒนาระบบการผลิตแบบทุนนิยม ล้วนแต่มีรากฐานในกระบวนการเดียวกัน แต่ข้าพเจ้าจะพยายามชี้ให้เห็นต่อไปว่า กำเนิดของการค้า มีใช้รากเหง้าของพลวัตในการพัฒนา เพราะการค้าไม่สามารถที่จะกำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ทางชนชั้นและการผลิตได้ ดังนั้น ปัญหาทางประวัติศาสตร์ของกำเนิดระบบ เศรษฐกิจทุนนิยมในยุโรปจึง เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงในตัวเองของความสัมพันธ์ทางชนชั้นจากศักดินาสู่ระบบแรงงานจ้าง เสรี ซึ่งการต่อสู้ทางชนชั้นเป็นจุดเริ่มของการเปลี่ยนแปลงนี้

เส้นทางความคิดโบลู สวีซี และ วอลเลอ์สตัน

เป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่าข้อ เสนอของทั้งสวีซีและ วอลเลอ์สตันนั้น คล้ายคลึงกับของสมิท และ จุดอ่อนของทั้งคู่ก็เป็นผลจากการรับสมมติฐานของสมิทนั่นเอง คือไม่ว่าจะ โดยแข็งขันหรือไมก็ตาม ทั้งคู่ต่างก็นิยามระบบทุนนิยมว่าหมายถึง ระบบการแบ่งงานที่มีพื้นฐานอยู่บนการค้า พวกเขาจึง เข้าใจว่าการสะสมทุนโดยการเปลี่ยนแปลงการผลิต ซึ่งเป็นลักษณะ เฉพาะของพลวัตระบบทุนนิยม นั้น เป็นผลที่เกิดจาก อิทธิพลการค้าและประสิทธิผล ของการแบ่งงานตามความชำนาญ ดังนั้น ในประเด็นการเปลี่ยนผ่านจากศักดินาสู่ทุนนิยม ทั้งคู่จึงมองข้ามปัญหาพื้นฐานของความสัมพันธ์ทางชนชั้นและการต่อสู้ทางชนชั้น แต่กลับเห็นว่า กำเนิดของความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบทุนนิยมมีใช้เป็นที่มาของพัฒนาการทุนนิยม หากแต่เป็นผลของมัน

แม้ว่าทั้งคู่จะต่างจากสมิทตรงที่ให้ความสนใจกับปัญหาชนชั้นก็ตาม ทว่าสมมติฐานของพวกเขา ที่เน้นความสำคัญของการค้า และ การแบ่งงานกันทำ ทำให้เขาผนวกเอาการเกิดขึ้นของความสัมพันธ์ทางชนชั้นอย่างใหม่ เข้ากับการขยายตัวทางการค้า โดยเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของชนชั้นเป็นผลจำเป็นที่ต้อง เกิดตามมาจากการขยายตัวทางการค้าอย่างต่อเนื่อง เขาเชื่อว่า การเกิดขึ้นของความสัมพันธ์ทางการค้า เป็นพลังที่ผลักดันให้ผลิตแต่ละคนพัฒนาหลังการผลิตอย่างต่อเนื่อง ผ่านกลไก "การแสวงกำไรสูงสุด" และ "การแข่งขันในตลาด" จากนั้นเมื่อพัฒนาหลังการผลิตไปถึงระดับหนึ่ง จะเกิดความจำเป็นที่ต้องมีการจัดองค์ประกอบในหน่วยการผลิตใหม่นี้เอง คือ ปัจจัยกำหนดให้มีการเปลี่ยนแปลง "ความสัมพันธ์ทางการผลิต" ตามมา ภายในหน่วยผลิตนั้น จึงเท่ากับว่า การเปลี่ยนแปลง

ความสัมพันธ์ทางชนชั้นเป็นผลของการพัฒนาการผลิตที่ถูกกำหนดจากตลาด และ เป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับ ภายในหน่วยการผลิตแต่ละหน่วย ซึ่งเป็นองค์ประกอบของระบบเศรษฐกิจทั้งหมดอีกด้วย

ดังนั้น ынชั้นแรกทั้งสวีชีและวอลเลอร์สตีน จึงเสนอว่า เมื่อดินแดนที่อยู่ในระบบศักดินา (ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าที่ดินและชาวนายู่ภายใต้ระบบาสคิตที่ดิน) ถูกผนวกเข้าสู่เครือข่ายความสัมพันธ์ทางการค้า และการแบ่งงานกันทำ จะมีผลให้หน่วยการผลิตในระบบศักดินาท่างานคล้ายกับหน่วยการผลิตแบบทุนนิยมแท้ ๆ มากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ เพราะผู้ผลิตจะถูกบีบบังคับให้สะสมทุนและเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิต จากนั้นเมื่อการแบ่งงานกันทำ ระหว่างเมืองกับชนบท (หรือระบบเศรษฐกิจโลก) สามารถตั้งมั่นได้แล้ว การใช้เหตุผลตามความจำเป็นทางเศรษฐกิจก็ตามมา จะทำให้จารีตความสัมพันธ์แบบเจ้า-ทาสคิตที่ดินแค่เดิม ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่ พัฒนาการของความสัมพันธ์ทางสังคม-การผลิตที่เป็นแบบฉบับของทุนนิยม นั่นคือ ระบบแรงงานรับจ้างเสรี เพราะการพัฒนาการผลิต อย่างน้อยในบางท้องถิ่น และบางสาขาการผลิต ทำให้มีความจำเป็นต้องนำระบบแรงงานเสรีมาใช้ ดังนั้น แรงงานรับจ้างเสรีจึงเป็นผลที่เกิดจากการปรับตัวด้านเทคโนโลยีการผลิตภายในหน่วยการผลิตนั้น ๆ ระบบชนชั้นของแรงงานเสรี จึงเป็นเพียงผลพลอยได้ของกิจกรรมในระดับปัจเจก ในความเป็นจริงก็คือ นายทุนของหน่วยผลิตที่จำต้องปรับโครงสร้างการผลิตเพื่อให้ได้ส่วนเกินมากที่สุดเพื่อการแข่งขันในตลาด ดังนั้น กระบวนการเปลี่ยนแปลงสู่ทุนนิยม จึงกลายเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงแบบเส้นตรงที่ราบรื่น ซึ่งก็หมายความว่า โดยแก่นแท้แล้วไม่มีการเปลี่ยนแปลงนั่นเอง และ ทำให้กำเนิดของความสัมพันธ์ทางชนชั้นแบบทุนนิยมกุกทอนลง ไปเป็นเพียงปรากฏการณ์ที่ปราศจากความสำคัญที่แท้จริง

เมื่อสวีชีและวอลเลอร์สตีน ก็เห็นเช่นเดียวกับสมิทว่า "การแสวงส่วนเกินสูงสุด" และ "การแข่งขันในตลาด" ล้วนเป็นพลังขับเคลื่อนทางประวัติศาสตร์ ดังนั้น ปัญหาทางประวัติศาสตร์ของกำเนิดระบบทุนนิยม จึงกลายเป็นปัญหาของกำเนิดการแบ่งงานกันทำบนรากฐานของการค้า สมิทเองใช้ความระมัดระวังอย่างมากในการระบุว่า แบบจำลองของพัฒนาการทางเศรษฐกิจของเขา มีกำเนิดทางประวัติศาสตร์ ในช่วงของความสำเร็จครั้งยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์การค้าและการคมนาคม คือยุคที่มีการค้นพบและเปิดเส้นทางการค้าใหม่ ๆ และ นั่นคือ ยุทธวิธีที่ทั้งสวีชีและวอลเลอร์สตีนดำเนินรอยตาม สำหรับสวีชีซึ่งศึกษาตามแนวของ อังรี บีแรน ยุคดังกล่าว ก็คือ ช่วงการฟื้นฟูเส้นทางการค้า ในทะเลเมดิเตอร์เรเนียนใหม่หลังการรุกรานของพวกมุสลิม ส่วนวอลเลอร์สตีน (ซึ่งตามอย่างแฟรงค์) ยุคการเดินทางบุกเบิกและการผนวกดินแดนโพ้นทะเล เล็กก็คือ จุดเริ่มต้นของระบบตลาดโลก

และจากจุดดังกล่าว ทั้งคู่อำนาจเน้นตามสมิท ในการสนับสนุนประเด็นการเกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติของการแบ่งงานกันตามความชำนาญ ซึ่งนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต , การเปลี่ยนแปลงหลังการผลิต และ ความสัมพันธ์ทางการผลิตในที่สุด สำหรับสวีชีเหตุการณ์ดังกล่าว คือ ยุคการแบ่งงานระหว่างชนบทกับเมือง (ตามแบบของสมิท) ที่เกิดขึ้นในช่วงแรกของยุโรปยุคกลาง โดยสืบเนื่องมาจากการรวมศูนย์การผลิตของช่างฝีมือในเมือง ซึ่งระยะแรกเกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของการเริ่มลงหลักปักรากของบรรดาพ่อค้าที่ค้าขายระยะไกล ซึ่งอาศัยประโยชน์จากการเปิดเส้นทางการค้าใหม่ ๆ ทว่าในที่สุดพวกช่างฝีมือจะเริ่มผลิตสินค้าอุตสาหกรรมเพื่อป้อนให้กับชนบทซึ่งต้องการสินค้าที่มีคุณภาพมากกว่าเดิม และเดียวกันภาคเมืองก็กลายเป็นตลาดรองรับสินค้าเกษตรที่ขยายตัวขึ้นเรื่อย ๆ สำหรับวอลเลอร์สตีน ยุคดังกล่าวหมายถึงยุคที่โลกแอตแลนติกถูกแบ่งแยกออกเป็นส่วนต่าง ๆ ที่ต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน ต่างก็ชำนาญในการผลิตสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมต่างชนิดกัน เมื่อโลกตามธรรมชาติเหล่านี้ได้เริ่มดำเนินไปแล้ว ก็เท่ากับว่าระบบทุนนิยมกำลังจะเกิดขึ้น (สำหรับสวีชี) หรือกำลังดำเนินไปด้วยซ้ำ (สำหรับวอลเลอร์สตีน)

อันที่จริง ก็อาจไม่มีอะไรที่จะ เริ่มต้นกันโดยการกล่าวถึงพัฒนาการทางการค้าในช่วงที่จำเพาะเจาะจงในประวัติศาสตร์ เพราะความสำคัญของยุคนี้ ก็เป็นที่ประจักษ์ชัด ทว่าในความเป็นจริง การขยายตัวของการค้าและการแบ่งงานทำนั้น เกือบจะเป็นลักษณะที่สม่ำเสมอของประวัติศาสตร์มนุษยชาตินับเป็นพัน ๆ ปีมาแล้ว และ เมื่อการปฏิวัติทาง

การค้ำนั้นเป็นปรากฏการณ์ปกติ ปัญหาสำคัญที่ทั้งสวีชีและวอลเลอร์สตี้นจะต้องตอบ ก็คือ ทำไมการขยายตัวของการค้า และการแบ่งงานกันทำจึงมาจำเพาะเจาะจง ที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่ระบบทุนนิยม ในกรณีของระบบศักดินา ยุโรป¹⁶ ปัญหานี้มีความสำคัญมากเพราะตามข้อเท็จจริง พัฒนาการทางการค้าไม่ได้เป็นปัจจัยกำหนดการเปลี่ยนแปลง สู่รูปแบบใหม่ของความสัมพันธ์ทางชนชั้นซึ่งทำให้เกิดความจำเป็นและความเป็นไปได้ของการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ของพลังการผลิตโดยการสะสมทุนและเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิต มาร์กซ์เองก็ได้สรุปปัญหานี้ไว้ว่า "บนพื้นฐานของทุกวิถี การผลิตนั้น การค้า เป็นกลไกที่เอื้อต่อการผลิตส่วนเกิน เพื่อการแลกเปลี่ยน โดยมีเป้าหมาย เพื่อเพิ่มทุนความมั่งคั่งหรือความมั่งคั่งของผู้ผลิต (ในที่นี้หมายถึง เจ้าของผลผลิตนั้น) ดังนั้นการค้าและพัฒนาการที่ป่วงของทุนการค้า จึงทำให้การผลิตมีลักษณะ เป็นการผลิตเพื่อมูลค่าแลกเปลี่ยนมากขึ้นทุกที และ ทำให้ผลผลิตกลายเป็นสินค้ามากขึ้นเรื่อย ๆ อย่างไรก็ตามพัฒนาการของมันโดยตัวมันเองยังไม่สามารถที่จะอธิบายและผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จากวิถีการ ผลิตหนึ่ง ไปสู่วิถีการผลิตหนึ่งได้"¹⁷

ดังเช่นที่มาร์กซ์กล่าวไว้ ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบธรรมาชาติ (แบบพึ่งตัวเอง) ความต้องการของเจ้าที่ดินจะถูกจำกัดอยู่ภายในกำแพงของปราสาทของเขานั้นก็คือ การสนองต่อความจำเป็นพื้นฐานของเขาและบริวาร ซึ่งเป็นคน ละประ เด็นกับการกล่าวหาว่า กระบวนการที่ดินค้ำมา เพื่อขยายจะทำให้เจ้าและทาสคิดที่ดินพากันเพิ่มผลผลิตโดยการพัฒนาพลังการผลิตโดยตรงและทันที เช่นที่วอลเลอร์สตี้นและสวีชีได้อธิบายไว้

สวีชีและการ เปลี่ยนผ่านจากศักดินาสู่ทุนนิยม

สวีชีกล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการผลิตภาคเกษตรของระบบทาสค้ำที่ดินนั้นเป็นแนวโน้มที่สามารถทำนายได้ตั้งแต่แรกเริ่มแล้ว ทันที่ที่การแบ่งงานกันพื้นฐานระหว่าง เมืองกับชนบทได้เกิดขึ้นในยุโรปยุคกลาง "คฤหาสน์... .. จะกลายเป็นระบบผลิตที่ไร้ประสิทธิภาพและไม่เหมาะสม (กับสภาพการผลิตเพื่อตลาด)... เทคโนโลยีการผลิต มี ลักษณะล่าหลังและการแบ่งงานกันทำในระบบศักดินาก็กลายเป็นระบบที่เหนียวรั้งความก้าวหน้า ไม่ซ้าก็เร็ว ความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบใหม่และรูปแบบใหม่ของการจัดองค์การการผลิตจะต้องเกิดขึ้น"¹⁸ สวีชีดูเหมือนจะเสนอว่า ทาง ออกที่สม เหตุผลสำหรับเจ้าที่ดินก็คือการเปลี่ยนแรงงานได้เปล่ามาเป็นค่าเช่าที่เป็นตัวเงิน (money rent) และเพิ่ม ผลผลิตในที่ดินของตนเอง โดยการให้เช่าที่ดินแก่ผู้เช่าที่ผลิตในแบบฉบับของระบบทุนนิยม คือใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการเพาะปลูก (และในที่สุดก็คือการใช้ระบบแรงงานรับจ้าง)¹⁹ แม้จะเป็นที่ทราบกันดีว่า บลาวยุคกลางในเขตยุโรป ตะวันตกมีการพัฒนาวิธีการผลิตแบบใหม่ ๆ ในภาคเกษตร ซึ่งเพิ่มผลผลิตได้มากมาย อย่างไรก็ตาม ข้อได้ข้อเสียเห็น แล้วว่าทำได้ดีตามที่ระบบทาสค้ำที่ดินยังคงมีอยู่ หมายถึงว่าเจ้าที่ดินยังอยู่ในฐานะที่สามารถควบคุมที่ดินและการโยกย้าย ของชาวนาได้ ตลาดจะมีอิทธิพลเพียงแค่ว่าทำให้เจ้าที่ดินควบคุมแรงงานอย่างเข้มงวดยิ่งขึ้น เพิ่มทุนการบังคับขู่ครีตมากขึ้น (รวมทั้งในรูปแรงงานที่เปล่า) และทั้งยังหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงเทคนิคการผลิตในภาคเกษตรด้วยซ้ำไป นี้คือ ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ทั้งในเขตที่เพาะปลูกเพื่อป้อนตลาดในเมือง เช่น ในอังกฤษยุคกลางรวมทั้งในเขต ยุโรปตะวันออกที่ผลิตเพื่อส่งออกในตลาดโลกในช่วงศตวรรษที่ 16-18²⁰ แล้วเราจะตีความว่า บรรดาเจ้าที่ดินเหล่านี้มีพฤติกรรมที่ไม่สมเหตุผลหรือไม่ หรือ ?

ความต้องการของเจ้าที่ดิน

สมมติฐานของสวีชีที่ว่า การที่เจ้าที่ดินต้องการสินค้าเพื่อบริโภคเพิ่มขึ้นทำให้ต้องหาวิธีการเพิ่มพูนผลผลิต ซึ่งจะทำให้ได้ส่วนเกินจากชาวนามากขึ้นนั้น พึงคุณสมบัติสมผล²¹ แต่ทว่า จำเป็นด้วยหรือ ที่เจ้าที่ดินจะต้องหันมาชื้อวิธีปรับปรุงผลผลิตแทนที่จะหาทางขูดรีดส่วนเกินมากขึ้นด้วยวิธีการลดระดับมาตรฐานการยังชีพของชาวนาให้ต่ำลง หรือบังคับให้ชาวนาทำงานหนักขึ้นหรือยาวนานขึ้น (คือ ชื้อวิธีขูดรีดแรงงานส่วนเกินสัมพันธ์แทนการขูดรีดแรงงานส่วนเกินสัมพันธ์) ในเมื่อเจ้าที่ดินสามารถครอบครอง "สิทธิ" เหนือแรงงาน ที่เป็นทาสติดที่ดินอยู่แล้ว และเมื่อพิจารณาระดับพัฒนาการของผลผลิตในยุคนั้นดังกล่าว จึงไม่มีเหตุผลใด ๆ ที่จะไปสรุปเอาเองว่า วิธีที่ดีที่สุด ก็คือ วิธีการจัดองค์ประกอบการผลิตและปรับปรุงเทคนิคการผลิตใหม่ ๆ

อันที่จริง เทคนิคใหม่ซึ่งสามารถเพิ่มผลผลิตได้อย่างมาก เช่น ระบบชลประทานแบบขั้น-ลงที่เข้ามาแทนที่ระบบเก่า คือ การชลประทานแบบหมุนเวียนถาวรภายใน 2 หรือ 3 แปลงนั้น* เป็นวิธีการที่ก้าวหน้ากว่าเดิมมาก เพราะสามารถสลับพื้นที่เพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ได้ และสามารถใช้ประโยชน์จากที่ดินว่างเปล่า (บนภูเขาขาด) ขณะเดียวกันก็มีการนำพืชผลชนิดที่ส่งเสริมความสมบูรณ์ของดินมาเพาะปลูก อย่างไรก็ตาม ระบบดังกล่าว ต้องอาศัยเทคนิคละเอียดอ่อน และต้องการการดูแลอย่างใกล้ชิด ตลอดจนทักษะชั้นสูงของผู้ผลิต²² แม้ว่าจะสามารถนำวิธีการนี้ มาบังคับใช้ในระบบทาสติดที่ดินได้ก็ตาม ก็จะต้องประสบปัญหาเพราะการเพิ่มพลังแรงงานที่ผลิตในที่นาเจ้าที่ดินก็หมายถึง การลดทอนแรงงานที่ผลิตในที่นาของชาวนาลง เป็นสัดส่วนกันด้วย ชาวนาจึงไม่มีแรงจูงใจใด ๆ ที่จะผลิตอย่างทุ่มเททักษะและความดูแล ดังนั้นหากเจ้าที่ดินจะใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ แล้ว ก็ต้องเพิ่มรายจ่ายอีกมหาศาล หรือไม่ก็ต้องเพิ่มรางวัลตอบแทนหรือการฝึกอบรมแก่พวกทาสติดที่ดินเพื่อยกระดับคุณภาพแรงงาน

เมื่อพิจารณาให้ละเอียดลงไปอีก หากการปรับปรุงวิธีการผลิตจะมีคุณค่าคุ้มทุนก็ต้องหมายความว่า ส่วนเกินที่ได้มากขึ้นจากการใช้เทคนิคใหม่ ๆ (ซึ่งต้องรวมถึงการมีค่าใช้จ่ายด้านต้นทุนแรงงานสูงขึ้นด้วย) จะต้องมีย่านวนมากกว่าส่วนเกินที่ได้เพิ่มจากวิธีการบีบบังคับให้ชาวนาทำงานหนักขึ้น นานขึ้น หรือวิธีลดปัจจัยยังชีพของเขาลง (โดยการลดขนาดที่ดินของชาวนาหรือเพิ่มส่วยผลผลิตให้มากขึ้น) ซึ่ง เมื่อพิจารณาการใช้กำลังบังคับ ซึ่งเป็นธรรมชาติของระบบการขูดรีดส่วนเกิน วิธีการบีบบังคับ จึงดูสมเหตุสมผลมากกว่าและบางกรณีก็เป็นวิธีการเดียว ที่จะทำได้ด้วย ส่วนทางเลือกในการปรับปรุงเทคโนโลยีการผลิตนั้นอย่างน้อยที่สุดจะต้องทำให้เกิดความสัมพันธ์อย่างอ้อมอ้อมกัน ระหว่าง เจ้าที่ดินกับชาวนา ส่วนหนึ่งทำให้เจ้าที่ดินต้องยอมสูญเสียอภิสิทธิ์ทางชนชั้นบางอย่าง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการริดเค็มมูลค่าส่วนเกิน²³ ลักษณะ เช่นนี้ย่อมขัดแย้งกับธรรมชาติความเป็นปฏิปักษ์ ที่เป็นพลวัตรภายในโครงสร้างความสัมพันธ์แบบเจ้า-ทาสติดที่ดิน

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ระบบทาสติดที่ดินและความล้มเหลวในภาคเกษตร

ทฤษฎีสมัยใหม่จัดอันดับอยู่ประการหนึ่งว่า การแพร่หลายครั้งแรกของการนำเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้ในภาคเกษตรหรือการปฏิวัติการเกษตรในศตวรรษที่ 16-17 ในอังกฤษนั้น ดำเนินไปดำเนินเงื่อนไขของความสัมพันธ์ แบบหุ้นส่วนกัน อย่างแท้จริงระหว่างเจ้าที่ดินกับชาวนารวย ซึ่งกลายมาเป็นชาวนานายทุนเข้าผู้ควบคุมดูแล ให้เกิดการนำวิธีการผลิตแบบใหม่ ๆ มาใช้ ขณะเดียวกัน ระบบทาสติดที่ดินซึ่งสลายไปนานแล้ว ก็จะ เปิดทางให้กับการก่อตัวของโครงสร้างชนชั้นในภาคเกษตรแบบใหม่นั้นก็คือแบบทุนนิยม อย่างไรก็ตาม ตัวอย่างข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เท่าที่มีในปัจจุบันได้ยืนยันว่า การปฏิวัติการเกษตรในอังกฤษยุคกลาง เกิดขึ้นได้เพียง เฉพาะในเขตท้องที่ ที่ชาวนาสามารถประสบความสำเร็จ

เรื่องในการต่อสู้จนได้อิสระภาพมาเท่านั้นแม้ว่าต้องประสบการต่อต้านของเจ้าที่ดินก็ตาม ในตัวอย่างเหล่านี้ เจ้าที่ดินได้เคลื่อนไหวในการเพิ่มส่วนเกินโดย ในขั้นแรก ได้กว้าซื้อที่ดินคืนจากพวกชาวนาอิสระที่จ่ายค่าเช่าเป็นจำนวนตายตัวตามธรรมเนียมที่ตกลงกันไว้ ซึ่งเจ้าที่ดินไม่อาจขึ้นค่าเช่าได้และไม่อาจขับไล่พวกเขาไปจากที่ดินได้ (เพราะการจ่ายค่าเช่าตามธรรมเนียมนี้ให้สิทธิในการสืบทอดที่ดินแก่ชาวนาด้วย) จากนั้นเจ้าที่ดินจึงได้นำเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้ในที่ดินผืนรวมของตน โดยการจ้างงานเสรี²⁴ จะเห็นได้ว่า เจ้าที่ดินหันมาเลือกปรับปรุงเทคนิคการผลิต ก็เพียงเฉพาะในกรณีที่พบอุปสรรคในการเพิ่มรายได้ด้วยวิธีการบีบบังคับ เนื่องจากชาวนาเป็นอิสระและเป็นเจ้าของที่ดิน กล่าวอีกนัยหนึ่ง เจ้าที่ดินจะหันมาใช้วิธีการเพิ่มแรงงานส่วนเกินสัมพันธ์ ในเฉพาะกรณี ที่ได้สูญเสียฐานะความเป็นเจ้าของเหนือทาสที่ดินไปนั่นเอง

ดังนั้น เมื่อเจ้าที่ดินแต่ละคนมีได้อยู่ในฐานะที่สามารถจะเลือกอย่างเสรี ระหว่างวิธีการใช้แรงงานส่วนเกินสัมพันธ์และแรงงานส่วนเกินสัมพันธ์แล้ว จึงเป็นการผิดพลาดหากจะสรุปว่า การที่เจ้าที่ดินเปลี่ยนค่าเช่า จากแรงงานมาเป็นตัวเงินคือก้าวแรกของความคั่งใจ ที่จะนำเทคนิคที่ล้าหน้าในระบบความสัมพันธ์แบบชาวนานายทุนเข้าและแรงงานรับจ้างมาใช้นที่ดินของตน เพราะในความเป็นจริงนั้น แม้ภายหลังจากการเก็บค่าเช่าเป็นตัวเงินแล้วก็ตาม ชาวนาก็ยังคงไม่ได้รับอิสรภาพแต่ยังคงถูกขูดรีดโดยวิธีการนอกระบบเศรษฐกิจ (extra economic exaction) อยู่ ดังนั้นการเก็บค่าเช่าเป็นตัวเงินจึงมีสิ่งเดียวกับการปลดปล่อยทาสที่ดิน (ให้มอิสระ ในการโยกย้าย , แต่งงาน หรือซื้อที่ดินได้โดยไม่ต้องรอรบค้ำยินยอมจากเจ้าที่ดิน) กล่าวอีกนัยหนึ่ง เจ้าที่ดินไม่มีแรงจูงใจใด ๆ ที่ต้องปลดปล่อยชาวนา แม้ว่าจะไม่ต้องการใช้แรงงานเหล่านี้ที่ตนของตนเองก็ตาม เพราะการบังคับให้พวกนี้ต้องอยู่ในที่นาเช่าและยังมีฐานะ เป็นทาสที่ดินนั้นทำให้ เจ้าที่ดินอยู่ในฐานะที่จะขูดรีดได้มากที่สุด ทั้งยังสามารถส่งวนโอกาส ที่จะเกณฑ์ชาวนากลับไปทำงานนานาของเจ้าที่ดินได้ในภายหลังอีกด้วย²⁵

ดังนั้น หากปราศจากความเคลื่อนไหวของชาวนาเพื่อปลดปล่อยตนเองไม่ว่าจะเป็นการต่อสู้หรือหลบหนี แม้การเปลี่ยนแปลง ไปสู่รูปแบบการ เช่าจะแพร่หลายทั่วชนบทก็ไม่อาจช่วยให้ชาวนาเป็นอิสระจากการควบคุมโดยตรงของเจ้าที่ดินได้

ประการสุดท้าย เราจำต้องตระหนักว่า แม้เมื่อปัจเจกบุคคลภายในระบบ (หรือ แม้แต่ผู้ประกอบการก็ตาม) จะสามารถพัฒนาวิธีการผลิตที่มีประสิทธิภาพหรือทำกำไรได้มากขึ้นก็ไม่อาจกล่าวได้ว่า นี่เป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงไปทั่วทั้งระบบ แม้แต่ในระยะยาวก็ตาม สวีซีนั้น เห็นว่า ทันทีที่มีการปรับปรุงการผลิตเพื่อขาย "ความไร้ประสิทธิภาพของการจัดการผลิตในระบบตลาดซึ่งแทบจะ ไม่ได้รับความสนใจมาเลยนั้น จะกลับปรากฏชัดเจนเมื่อมีการเปรียบเทียบระบบการแบ่งงานตามความชำนาญซึ่งสมเหตุผลผลมากขึ้น"²⁶ แต่เราก็ได้เห็นแล้วว่า ในอังกฤษยุคกลางมีการปรับปรุงเทคนิคการผลิตน้อยมากในระบบทาสที่ดิน (เช่นเดียวกับในยุโรปตะวันออกช่วงระหว่างศตวรรษที่ 16-18) ถึงแม้สมมติว่าได้มีการปรับปรุงวิธีการผลิตกว้างขวางขึ้นก็ตาม ก็ไม่มีเหตุผลที่จะสรุปว่าจะต้องเกิดการทำตามเช่นนั้นทั่วทั้งระบบเหมือนที่สวีซีเข้าใจ อุปสรรคส่วนหนึ่งก็คือ ประเด็นที่กล่าวไปแล้วและอีกส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะเจ้าที่ดินไม่มีความจำเป็นต้องผลิตในระดับประสิทธิภาพสูงสุด เพราะพวกเขาไม่จำเป็นต้องอาศัยการผลิตเพื่อทำกำไรในตลาดเพื่อยังชีพในเมื่อสามารถผลิตปัจจัยเพื่อการยังชีพได้เองโดยใช้แรงงานชาวนา ในอังกฤษยุคกลางการปรับปรุงวิธีการผลิตในเขตที่มีความสัมพันธ์แบบทาสที่ดิน ก็มีได้กระตุ้นให้เกิดการแข่งขันระหว่างคฤหาสน์ตามไปด้วย ยิ่งกว่านั้น นับจากศตวรรษที่ 16 เป็นต้นไป เมื่อการปฏิวัติการเกษตรมีรากฐานมั่นคงในอังกฤษแล้ว ก็สามารถส่งผลกระทบต่อเพียงไม่กี่ประเทศในยุโรป และ แทบไม่มีอิทธิพลใด ๆ เลย ต่อเขตยุโรปตะวันออก ซึ่งยังคงอยู่ใต้ระบบศักดินาอย่างเหนียวแน่น ซึ่งเราจะเห็นกันต่อไปว่าความล้มเหลวในการพัฒนาหลังการผลิตทำให้เขตนี้อาจรักษาฐานะของตนในตลาดโลกได้

ความเป็นเหตุเป็นผลแบบทุนนิยมภายใต้ระบบศักดินา

ข้อผิดพลาดของสวีซีเห็นได้ชัดว่า มาจากการที่เขาใช้สมมติฐาน เรื่องกฎความเป็นเหตุเป็นผลของระบบทุนนิยม ภายใต้สภาวะการที่ยังไม่เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมการผลิตแบบทุนนิยมโดยเชื่อว่า เพียง เมื่อการแลกเปลี่ยนในตลาดแพร่หลายไป จะทำให้ "ความมั่งคั่งกลายเป็นเป้าหมายในตัวในระบบเศรษฐกิจแบบการค้า การเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมนี้มิได้มีผลกระทบกระเทือนต่อผู้เกี่ยวข้องโดยตรงคือพวกพ่อค้าเท่านั้น ทว่า สมาชิกในสังคมพิศมัยแบบเก่า ก็จะมีพลอยมีทำที่แบบนักธุรกิจในเรื่องของ เศรษฐกิจไปด้วย"²⁷

ตรรกของสวีซีอิงจากหน่วยเล็ก ๆ ไปสู่ระดับทั้งหมดของสังคม เขาเชื่อว่า การเฟื่องฟูของตลาดจะทำให้เกิดสิ่งๆ ที่เรียกว่า จิตสำนึกแบบการค้า ในหมู่เจ้าที่ดิน ความต้องการกำไรสูงสุด ทำให้เกิดการจัดความสัมพันธ์ทางสังคม การผลิตแบบใหม่ที่มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม และ ความเห็นอกว่า ในคุณภาพของมันจะทำให้เกิดการทำตาม จนแพร่หลายไปทั่วระบบ ทว่า ที่จริงแล้วระบบความสัมพันธ์ทางชนชั้นแบบศักดินาที่มีอยู่นั้นต่างหากที่เป็นตัวกำหนดว่า วิธีใดจะเป็นวิธีที่สมเหตุสมผลที่สุดสำหรับเจ้าที่ดินที่จะได้มา ซึ่งผลประโยชน์มากที่สุด

ดังนั้น การแพร่หลายของการค้าในระบบเศรษฐกิจศักดินา จึงมิได้เป็นเงื่อนไขจำเป็น ที่จะสร้างแรงผลักดันให้เกิดการพัฒนาหลังการผลิต เพื่อเพิ่มรายได้ มิต้องพูดถึงว่าจะทำให้การพัฒนาดังกล่าวแพร่หลายไปทั่วระบบด้วย การค้าจึงมิได้เป็นตัวกำหนดรูปแบบของพัฒนาการระบบเศรษฐกิจ ซึ่งยังมีต้องพูดถึงว่า จะสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิตไปสู่ระบบแรงงานเสรีได้ และอันที่จริงผลกระทบของการค้าต่อความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบศักดินา กลับจะทำให้กระบวนการทางสังคมทั้งหมดต้องหยุดชะงักหรือถดถอยลงด้วยซ้ำทำให้แบบจำลองที่มองแง่ดีของสมิธ ซึ่งสวีซีรับมาเป็นแบบอย่างต้องสูญสิ้นในการอธิบายไปสิ้น ซึ่งรวมถึงสมมติฐานพื้นฐานของสวีซีที่ว่า การค้าคือลักษณะนอกระบบศักดินาด้วย เขากล่าวไว้ว่า "เราไม่อาจพิจารณาว่า การค้าเป็นรูปแบบอย่างหนึ่งของเศรษฐกิจระบบศักดินาได้"²⁸ อย่างไรก็ตาม เป็นเพราะการค้าได้พัฒนาขึ้นมาในฐานะที่เป็นรูปการหนึ่งซึ่งความสัมพันธ์ทางชนชั้นในระบบศักดินา โดยมีลักษณะสอดคล้องกับความต้องการทางชนชั้นในระบบดังกล่าว ดังนั้น ถ้าเนื้องของการค้าและการผลิตในเมือง ที่ผลักดันให้มีการเพิ่มผลผลิตส่วนเกินในชนบท จึงนำไปสู่แนวโน้มของการลดประสิทธิภาพการผลิตในภาคเกษตรลงและทำให้เกิดการหยุดชะงักของพัฒนาการการแบ่งงานกันทำด้วย เนื่องจาก เจ้าที่ดินไม่อาจปรับปรุงหลังการผลิตได้โดยสะดวก ภายใต้ระบบศักดินา พวกเขาจึงหันไปใช้การชูดริตแรงงานส่วนเกินล้มลุกลุกมากซึ่งสามารถเพิ่มผลผลิตได้ในขอบเขตจำกัดของจำนวนที่ดินที่มีอยู่ ซึ่งขึ้นอยู่กับ ต้นทุนการขนส่ง , จำนวนประชากร , ความเข้มข้นของการใช้แรงงานและระดับการยั้งชีพที่ต่ำสุด

ดังนั้น จึงแทบไม่มีแรงจูงใจให้เจ้าที่ดินต้องสะสมทุนเลย ตรงกันข้าม การใช้จ่ายที่ไม่ก่อโอกาสในการทหารหรือ การบริโภคนิยมเพียง กลับสามารถดึงดูดและดึงดูดเอาธาให้บรรดาบริวารได้ และ การทุ่มเทปรับปรุงการทหาร ยังสามารถเพิ่มทุนศักยภาพในการผลิตโดยการใช้กำลังยึดที่ดินและแรงงานจากเจ้าที่ดินอื่น ๆ ได้อีกด้วย อันที่จริง เป็นเพราะขีดจำกัดของศักยภาพในการพัฒนาหลังการผลิตนี้เอง ทำให้การพัฒนาที่กำลังทหารกลายเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการเพิ่มกำลังการผลิตของเจ้าที่ดินแต่ละคน²⁹ ดังนั้น การที่สินค้าส่วนเกินในตลาดเป็นสินค้าฟุ่มเฟือย และ สินค้าเกี่ยวกับทหาร จึงเห็นได้ชัดว่า เป็นเพราะถูกกำหนดจากความสัมพันธ์แบบศักดินา ซึ่งในทางกลับกัน การขยายตัวของการค้าก็ยิ่งทำให้ความต้องการมีมากขึ้นและส่งเสริมการชูดริตส่วนเกินเพิ่มขึ้นเพื่อสนองการซื้อสินค้าดังกล่าว ทว่า ในระดับสังคม การทุ่มเทส่วนเกินไปในการทหารและสินค้าฟุ่มเฟือยก็เท่ากับเป็นการลดทอนทรัพยากรของสังคมที่น่าจะนำไปพัฒนา

หลังการผลิตและปัจจัยสี่ลงด้วย

ในส่วนของชาวนานั้น ผลกระทบจากความสัมพันธ์ทางชนชั้นแบบศักดินามีแต่จะทำให้การผลิตในที่ดินของเขาเองมีแนวโน้มที่เลวลงยิ่งขึ้น พันธะในระบอบาสคิตที่ที่ดินซึ่ง เจ้าที่ดินสามารถควบคุมการโยกย้ายแรงงาน และ ที่ดินนั้น เป็นอุปสรรคสำคัญของการค้าขายแรงงานและที่ดิน และยังบั่นทอนความสามารถของชาวนาในการสะสมเครื่องมือการผลิตที่จำเป็นต่อการปรับปรุงการผลิตด้วย (ซึ่งอุปสรรคนั้น ยิ่งทวีมากขึ้น จากข้อเท็จจริงว่าโดยทั่วไปชาวนาไม่ต้องการที่จะพรางจากที่ดินของตน) ขณะเดียวกัน ที่ดินของชาวนา ก็มีบทบาทสำคัญในการหลีกเลี่ยงพลังแรงงานและผลิตเครื่องมือจำเป็นในการผลิตต่าง ๆ รวมทั้งผลิตส่วนเกินให้เจ้าที่ดินด้วย (โดยการที่ชาวนาถูกเกณฑ์ไปทำนาในที่ดิน เจ้าที่ดินหรือโดยการเกียส่วยเป็นผลผลิตหรือเงินตรา) เมื่อพิจารณาทั้งระบบ การที่พวกเจ้าที่ดินขูดรีดส่วนเกินในระยะสั้น ด้วยวิธีขูดรีดแรงงานสัมบูรณ์นั้น นับเป็นการทำลายศักยภาพในการผลิตซ้ำของชาวนา ในระยะยาว และ เป็นการรีดถอนพลังแรงงานและปัจจัยการผลิตของสังคมทั้งหมดด้วย ทั้งนี้ก็เพราะการผลิตในที่ดินของชาวนานั้นมิได้อยู่ในความควบคุมโดยตรงของเจ้าที่ดิน ดังนั้น จึงยากที่เจ้าที่ดินจะตระหนักหรือมีวิธีการที่จะคำนวณถึงผลเสียหายของภาษีหนักอึ้ง ที่มีต่อศักยภาพในการผลิตซ้ำของชาวนา³⁰ นอกจากนี้ก็ยังปรากฏแนวโน้มที่บั่นทอนความอุดมสมบูรณ์ของที่ดินด้วยจากการที่ชาวนาไม่สามารถที่จะมีที่ดิน เวลาทำงานและเครื่องมือการผลิตมากพอ ที่จะเลี้ยงสัตว์ไว้กินาและบำรุงดินได้อย่างเพียงพอ แนวโน้มการรูดค่าลงของประสิทธิภาพการผลิตที่นำไปสู่วิกฤตการณ์ด้านปัญหาประชากร จึงกลายเป็นเรื่องปกติไป³¹

*การเกษตรแบบหมุนเวียนใน 2 หรือ 3 แปลง คือเทคนิคการเกษตรที่แพร่หลายในยุคกลาง โดยแบ่งพื้นที่ทั้งหมดเป็น 2 หรือ 3 ส่วน ในแต่ละส่วนจะปลูกพืชคนละชนิดสลับกันในแต่ละฤดู โดยที่ดินหนึ่งส่วนจะปล่อยทิ้งไว้เฉยๆ (fallow land) หลังเก็บเกี่ยวเพื่อเป็นการพักดิน ต่อมาปลายยุคกลางจึงมีการใช้ที่ดินส่วนนี้ในการปลูกพืชเพื่อเลี้ยงสัตว์ ส่วนการเกษตรแบบขั้น-ลงนั้น คือการใช้ประโยชน์จากเนื้อที่บนภูเขาโดยในหน้าร้อนก็จะดอนสัตว์ขึ้นไปกินหญ้าและใช้พื้นที่ราบเพาะปลูก ในฤดูหนาวก็ดอนสัตว์ลงมาที่ทุ่งที่ราบ ซึ่งมีผลดีในแง่การบำรุงดินและใช้ประโยชน์จากพื้นที่ว่างด้วย

ดู M.M. Postan, ed, Cambridge Economic History of Europe Vol.1

The Agrarian Life of The Middle Ages pp.136-143. -- ผู้แปล

ทัศนะทางสังคมที่คืนและความคืบหน้าของภาคเมือง

ประเด็นต่อมาของลิวอี้และสวีซีที่ว่า ศูนย์กลางอุตสาหกรรมในภาคเมือง เป็นศูนย์กลางที่แปลงประกายของหน่วยอ่อนระบบทุนนิยม คือ เป็นที่มาของทั้งแรงผลักดันของการพัฒนาและเป็นแบบอย่างของการพัฒนาหลังการผลิตนั้น เป็นประเด็นที่ผิดพลาดถ้าหากจะพิจารณาจากสภาพแวดล้อมของระบบทาสิตที่ดิน ที่จริงแล้วเมื่อวิเคราะห์ถึงที่สุด ความสัมพันธ์ทางสังคมของระบบทาสิตที่ดินในภาคเกษตร ไม่เพียงแต่สร้างข้อจำกัด ให้กับศักยภาพการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมเมืองเท่านั้น แต่ยังทำให้ภาคอุตสาหกรรมเมืองมีลักษณะอนุรักษ์และเป็นภาวีกอีกด้วย เพราะ เมื่อประสิทธิภาพการผลิตในภาคเกษตรตกต่ำลง จำนวนผู้ผลิตในภาคเมืองก็จะลดลงไปด้วยทันที เนื่องจากขาดอาหารที่จะมาหล่อเลี้ยงในอีกด้านหนึ่ง ในสภาพที่กำลังซื้อของผู้ผลิตและความสามารถในการเก็บผลผลิตไว้ต้องถูกจำกัดไปด้วยนั้น โครงสร้างสังคมในระดับที่คิดนาคู่ที่อยู่ได้อธิพของการค้า กลับจะยิ่งเป็นอุปสรรคต่อการเกิดตลาดขนาดใหญ่สำหรับผู้ผลิตภาคอุตสาหกรรมทั้งด้านสินค้าบริโภค (โดยเฉพาะเสื้อผ้า) และสินค้าจำเป็นในการผลิต (พวกเครื่องมือต่างๆ)

ผลที่ตามมา ก็คือ ทำให้เกิดแรงกระตุ้นน้อยมาก สำหรับการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต ที่มีผลในภาคอุตสาหกรรมเมืองซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เครื่องมือในการผลิตและสินค้าบริโภคในภาคเกษตรมีราคาถูกลง ตรงข้าม อุปสรรคมีผลในภาคเกษตรที่สูงขึ้นนั้นมาจากความต้องการสินค้าเพื่อขาย ต่าง ๆ ของพวกเจ้าที่ดิน ซึ่งมีได้ส่งเสริมการผลิตในภาคเกษตรเลย อุปสรรคประเภทนี้เองเป็นแรงจูงใจในการผลิตสำหรับสมาคมช่างฝีมือต่าง ๆ ซึ่งครอบงำการผลิต, จำกัดการเข้ามาของสมาชิก, ควบคุมการผลิต ตลอดจนกำหนดวิธีการในการผลิตของภาคอุตสาหกรรม ตลาดจึงมีขอบเขตจำกัด ยิ่งกว่านั้น สินค้าที่เป็นที่ต้องการ ก็คือ ประเภทที่ต้องใช้ทักษะหัตถกรรมสูง ซึ่งเป็นเสมือนบททดสอบวิชาชีพในเชิงช่างที่เป็นวิธีการเบื้องต้นที่บรรดาสมาคมช่างฝีมือต่าง ๆ ใช้ในการจำกัดการเข้ามาเป็นสมาชิก ดังนั้น ในทางตรงกันข้าม พัฒนาการของการค้า ภายใต้โครงสร้างของความสัมพันธ์ทางชนชั้นแบบศักดินา จึงเป็นอุปสรรคสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาการของการแบ่งงานกันทำ ซึ่งแม้ว่าในตอนแรกจะเกิดขึ้นเพราะอิทธิพลของตลาดก็ตาม

จากที่กล่าวมา ทำให้สามารถมองเห็นปัญหาของ ประเด็นสุดท้ายของสวีซี ที่ว่า เมืองไม่เพียงแต่เป็นแรงจูงใจของการเปลี่ยนแปลงเท่านั้น แต่ยังเป็นพลังบังคับให้ต้องเป็นไปเช่นนั้นด้วย เพราะ เมืองกลายเป็นแหล่งพักพิงสำหรับทาสิตที่ดินที่หนีออกมา ดังนั้นเมืองจึงเท่ากับเป็นสาเหตุสุดท้ายของการล่มสลายของระบบทาสิตที่ดิน ข้อโต้แย้งเช่นนี้ในประการแรก ทำให้เกิดคำถามสำคัญเกี่ยวกับอำนาจของเจ้าที่ดินในการใช้กำลังกักขังชาวนาไว้ในที่ดิน ว่า...ถ้าเช่นนั้น ชาวนาจะหลุดมาได้อย่างไร ? อีกด้านหนึ่ง เราต้องไม่ลืมว่า มีข้อจำกัดมากมาย ในการจะเข้ามาเป็นสมาชิกในสังกัดสมาคมช่างฝีมือ และที่สำคัญข้อจำกัดต่าง ๆ นั้นเป็นผลมาจากปริมาณจำกัดของผลผลิตในภาคเกษตรนั่นเอง³²

โดยสรุป ทฤษฎีทั้งหมดของสวีซีในเรื่องการเปลี่ยนผ่านจากศักดินาสู่ทุนนิยมมีข้อสมมติฐานที่แอบแฝงอยู่ว่า ระบบทุนนิยมไม่ได้เกิดขึ้นอยู่ก่อนแล้ว ทั้งนี้ก็เพราะเขาเข้าใจผิดไปว่า การค้าและ เมืองก็คือ หน่วยอ่อนของระบบทุนนิยม การขยายตัวของการค้าและ เมืองจะทำให้ระบบเศรษฐกิจทั้งหมดซึ่งแม้จะยังถูกครอบงำโดยระบบทาสิตที่ดินก็ตาม เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงภายในตัวเอง โดยการสะสมทุนและเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต ซึ่งในที่สุดก็จะต้องนำไปสู่การล่มสลายของระบบศักดินา (และทำให้เกิดแรงงานรับจ้างเสรี) เราอาจเรียกทฤษฎีนี้ได้ว่าเป็นกลุ่มหน้าที่นิยมทางประวัติศาสตร์ (historical functionalism) ซึ่งเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิต เป็นผลจากความต้องการของพัฒนาการหลังการผลิตของสังคม ดังนั้น สวีซี จึงสามารถที่จะตัดประเด็นสำคัญของการเปลี่ยนแปลงจากระบบทาสิตที่ดินไปสู่แรงงานเสรีออกไปได้ นี่เป็นลักษณะของแบบฉบับมาตรฐานของทฤษฎีประเภทเศรษฐกิจกำหนดซึ่ง

ให้ความสำคัญที่เป็นสากลแก่ แรงจูงใจและกลไกของทุนนิยม นั่นก็คือ "การทำกำไรสูงสุด" และ "การแข่งขันใน--ตลาด" ตลอดจน "ระบบแลกเปลี่ยน" ทว่าละเลยความสัมพันธ์ทางสังคมการผลิตแบบทุนนิยม

เมื่อวิเคราะห์จนถึงที่สุด สวีซีมีข้อคิดพลาถอยสองประเด็น ประการแรก เขามีสมมติฐานว่า ความสัมพันธ์ของบรรดาผู้ผลิตที่มีต่อตลาดเป็นสิ่งที่กำหนดพัฒนาการและกิจกรรมของพวกเขา และท้ายที่สุดยังกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ในระหว่างเหล่าผู้ผลิตนั้นด้วย (แทนที่จะเห็นว่าประเด็นหลังเป็นตัวกำหนดประเด็นแรก) ดังนั้น ประการต่อมาเขาจึงระบุว่า ศักยภาพของการพัฒนาของระบบทั้งหมดมีพื้นฐานมาจากหน่วยการผลิตในระดับปัจเจก ซึ่งเป็นองค์ประกอบย่อยของระบบ (ซึ่งทำให้เขาเน้นถึงความสำคัญของแรงจูงใจในการผลิตเสมอ ๆ) แทนที่จะพิจารณาตัวระบบทั้งหมด โดยเฉพาะ ระบบใหญ่ของความสัมพันธ์ทางชนชั้นของการผลิต ซึ่งเป็นตัวกำหนดที่แท้จริงของปฏิสัมพันธ์ระหว่างเหล่าผู้ผลิต รวมทั้งกิจกรรมและพัฒนาการของพวกเขา ดังนั้นสำหรับสวีซี ความสัมพันธ์กับตลาดจึงให้กำเนิดแก่ความต้องการใหม่ ๆ โดยเฉพาะแรงจูงใจในเรื่องกำไร ซึ่งนำไปสู่การแบ่งงานตามความถนัดและพัฒนาการการผลิต ทำให้เกิดการแข่งขันเพื่อความอยู่รอดระหว่างผู้ผลิต

ทั้งหมดนี้หากจะพิจารณาภายใต้ระบบทุนนิยมแล้ว ก็ถือว่าถูกต้อง อย่างน้อยจากแง่มุมของผู้ผลิตแต่ละคน เพราะเหตุว่า ภายในระบบทุนนิยม ความสัมพันธ์ของเหล่าผู้ผลิตกับตลาด สะท้อนเพียงความสัมพันธ์พื้นฐานระหว่างผู้ผลิตด้วยกันเองในฐานะที่แต่ละคนเป็นผู้ผลิตสินค้าคนหนึ่ง ๆ นั่นก็คือ แต่ละคนจำเป็นต้องขายสินค้าตนให้ได้กำไรเพื่อความอยู่รอด รวมทั้งจำเป็นต้องซื้อปัจจัยการผลิตและปัจจัยเพื่อการยังชีพ เพื่อที่จะผลิตทดแทนชิ้นใหม่เช่นกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้ผู้ผลิตแต่ละคนแข่งขันกันผลิตในระดับ "ที่จำเป็นทางสังคม" (socially necessary level) เพื่อที่จะซื้อและขายได้ ขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็น โครงสร้างชนชั้นพื้นฐานระหว่างนายทุนและแรงงานรับจ้างเสรี ดังนั้นเพียงเฉพาะในระบบแรงงานเสรี ซึ่งผู้ผลิตต้องแยกจากปัจจัยการผลิตและปัจจัยยังชีพเท่านั้นที่ทั้งพลังแรงงานปัจจัยการผลิตและปัจจัยยังชีพจะสามารถและจะต้องปรากฏรูปเป็นสินค้าทั้งหมด ในฐานะที่เป็น "ทุน" (ทุนผันแปรและทุนคงที่) หากปราศจากการแยกจากกันดังกล่าว ในด้านหนึ่ง จะเป็นอุปสรรคที่แข็งแกร่งที่สุดของการสะสมทุน เพราะปัจจัยการผลิตและปัจจัยเพื่อยังชีพจำนวนมาก (ในรูปมูลค่าใช้สอย) มิได้เป็น "อิสระ" ที่จะถูกนำไปประสมกันเข้า ณ ระดับเทคโนโลยีการผลิตที่สูงที่สุดในเวลานั้น เท่ากับว่า มูลค่าใช้สอยไม่อาจแปรรูปเป็นมูลค่าแลกเปลี่ยน และอีกด้านหนึ่ง หากปัจจัยการผลิตและโดยเฉพาะปัจจัยเพื่อยังชีพ ยังคงเป็นสมบัติของผู้ผลิตโดยตรงแล้ว ก็จะไม่เกิดแรงบีบบังคับให้ต้องซื้อขายเพื่อผลิตทดแทน ไม่เกิดแรงบีบบังคับหรือความจำเป็นที่ต้องแข่งขัน ดังนั้น จึงไม่เกิดการสะสมทุน โดยการปรับปรุงการผลิตเพื่อความอยู่รอด

หากจะใช้คำของมาร์กซ์ "เพียงเมื่อแรงงาน (เสรี) เหล่านี้ได้รับการปลดปล่อยจากเงื่อนไขทางวัตถุเพื่อการดำรงชีพโดยผ่านกระบวนการทางประวัติศาสตร์เท่านั้น พวกเขาจึงสามารถมีโอกาสซื้อหา เงื่อนไขทางวัตถุ เหล่านี้ได้"³³ และ "สิ่งที่ทำให้เงินตรากลายเป็นทุนได้ ก็คือ การพบเผชิญกันระหว่าง แรงงานเสรีด้านหนึ่งกับปัจจัยที่จำเป็นและวัตถุต่าง ๆ อีกด้านหนึ่ง ซึ่งก่อนหน้านี้เป็นสมบัติส่วนตัวไม่โดยทางใดทางหนึ่งของเหล่ามวลชน ผู้ซึ่งบัดนี้กลับปราศจากสมบัติใด ๆ ติดตัวและยังเป็นอิสระและสามารถถูกซื้อขายได้อีกด้วย"³⁴ ในขณะเดียวกัน "ทุนที่แท้จริงมิได้ทำอันใดเลยนอกจากนำเอามือที่ใช้งานจำนวนมากมาพบพานกับเครื่องมือที่หาได้ ทุนจะบงการการประสมประสานทั้งสองปัจจัยเข้าด้วยกัน และนี่ก็คือการสะสมที่แท้จริงของทุน การสะสมแรงงานและเครื่องมือการผลิตของเขา ณ ช่วงจังหวะ เฉพาะในประวัติศาสตร์"³⁵

การผลิตเพื่อแลกเปลี่ยน

เมื่อสวีซีมีสมมติฐานนามธรรม ที่กลับตาลปัตรว่า ตลาด คือ ตัวกำหนดกลไกการทำงานของหน่วยผลิตย่อย ๆ ที่

ประกอบกันขึ้นเป็นระบบชั้นของการผลิตในสังคมศักดินา เขาจึงมุ่งไปสรุปว่าจุดแตกหักพื้นฐานของกระบวนการเปลี่ยนเป็นทุนนิยมก็คือจุดที่การผลิตเพื่อใช้เปลี่ยนไปเป็นการผลิตเพื่อขายในตลาด สวีซีเห็นว่า "...สาเหตุรากฐานของการเสื่อมของระบบศักดินาคือการขยายตัวของการค้า" และ "จุดขัดแย้งสำคัญในกระบวนการนี้ก็คือ...ระหว่างการผลิตเพื่อตลาดกับการผลิตเพื่อใช้"³⁶ จากนั้น เขาจึงก้าวไปสรุปต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบชั้นศักดินานั้น เป็นผลของการก่อรูปของระบบแลกเปลี่ยน ซึ่งเป็นตัวกำหนดพัฒนาการหลังการผลิตอีกทอดหนึ่ง ท้ายที่สุดทำให้เกิดแรงงานเสรี

สวีซียกคำกล่าวของมาร์กซ์มาสนับสนุนว่า "ในกระบวนการก่อรูปทางเศรษฐกิจของสังคมใดๆ ก็ตาม หากมูลค่าใช้สอยของสิ่งของยังคงเป็นลักษณะครอบงำอยู่ มีมูลค่าแลกเปลี่ยนแล้ว ความต้องการจำนวนหนึ่ง ซึ่งอาจมากหรือน้อยก็ได้จะ เป็นตัวจำกัดปริมาณแรงงานส่วนเกินของสังคมและลักษณะโดยธรรมชาติของการผลิตในระบบเช่นนี้จะปราศจากความอยากกระหายในแรงงานส่วนเกินอย่างไร้ขอบเขต"

ดังนั้น จากตรรกดังกล่าว สวีซี จึงสรุปอย่างถูกต้องว่า ในทางตรงกันข้าม เพียงเฉพาะเงื่อนไขที่มูลค่าแลกเปลี่ยนกลายเป็นลักษณะครอบงำเท่านั้น เราจึงจะได้พบ "แรงกดดันของระบบทุนนิยมที่กระตุ้นให้มีการปรับปรุงวิธีการผลิตอย่างต่อเนื่อง"³⁷ ทว่า ปัญหาสำคัญอยู่ตรงที่ว่า ภายใต้สภาพเงื่อนไขที่มูลค่าแลกเปลี่ยนจะมีพลังครอบงำได้? สวีซีได้ตอบคำถามนี้อย่างตรงไปตรงมาว่า "ก็ด้วยเงื่อนไขการเกิดการผลิตเพื่อตลาดนั่นเอง"

อย่างไรก็ตาม ดังที่เราได้เห็นแล้วว่า ล้าพียงการมีอยู่ของการผลิตเพื่อแลกเปลี่ยนมิได้ประกันว่า จะมีการเสื่อมสลายของระบบมูลค่าใช้สอย มิได้หมายความว่ามูลค่าแลกเปลี่ยนจะกลายเป็นปรากฏการณ์ระดับสังคม มิได้หมายความว่า จะเกิดแรงกระตุ้นให้มีการปรับปรุงการผลิต ตลอดจนการเสื่อมสลายของระบบศักดินาในที่สุด อันที่จริงแนวโน้มตรงกันข้ามคือการถดถอย น่าจะเกิดขึ้นมากกว่าทราบเท่าที่ระบบทาสิตที่ดินยังคงครอบงำสังคม รวมทั้งทราบเท่าที่มูลค่ายังคงครอบครองปัจจัยการผลิตและปัจจัยเพื่อยังชีพอยู่ได้ เพียงเฉพาะ เมื่อระบบแรงงานจ้าง เสรีได้เกิดขึ้นแล้วเท่านั้น ที่เราจะเรียกได้ว่า เกิดการผลิตเพื่อแลกเปลี่ยน ในความหมายที่แท้จริง มาร์กซ์ ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า "ลักษณะครอบงำของมูลค่าแลกเปลี่ยนเอง หรือ การที่มูลค่าแลกเปลี่ยนกลายเป็นปัจจัยสำคัญของการบวนการผลิต คือเงื่อนไขจำเป็นของการที่ศักยภาพของแรงงานแปลกแยกจะกลายเป็นมูลค่าแลกเปลี่ยนในตัวของมันเอง นั่นก็คือ การที่พลังแรงงานที่มีชีวิต ได้ถูกพรากจากเงื่อนไขทางวัตถุของเขา หมายความว่า เงื่อนไขทางวัตถุเหล่านั้น กลายเป็นทรัพย์สินที่แปลกแยกจากแรงงาน หรือ อีกนัยหนึ่ง ความสัมพันธ์ของแรงงานต่อสิ่งเหล่านั้น คือ ความสัมพันธ์ในรูปของ "ทุน"³⁸

ดังนั้น คู่ตรงกันข้าม จึงมิใช่การผลิตเพื่อตลาดกับการผลิตเพื่อใช้สอย ทว่ากลายเป็น ระบบชั้นของการผลิตแบบแรงงานรับจ้าง (ทุนนิยม) กับ ระบบชั้นของสังคมก่อนทุนนิยม ในทั้งสองระบบ อาจมีทั้งการค้าและการแลกเปลี่ยนในตลาด แต่ว่าความหมายของการค้าต่อโลกและพัฒนาการของระบบทั้งสองนั้นแตกต่างกันโดยรากฐาน ในวิถีการผลิตก่อนทุนนิยม ลักษณะเด่นก็คือการผลิตเพื่อใช้สอย ในความหมายที่ว่า หน่ายผลิตแต่ละรายสามารถเข้าถึง หรือครอบครองปัจจัย เพื่อการยังชีพได้โดยตรง โดยมีมันตลาด ถึงแม้ว่าสิ่งที่ถูกผลิตจำนวนมากจะถูกซื้อขายในตลาดก็ตาม โดยแก่นแท้แล้ว สิ่งที่ถูกซื้อขายกัน ก็คือ ส่วนเกินนอกเหนือจากที่จำเป็น (ซึ่งอาจเป็นส่วนเกินส่วนใหญ่ของสังคมก็ได้) เนื่องจากว่า สิ่งที่ถูกซื้อขายมิใช่ปัจจัยการผลิตหรือปัจจัยเพื่อยังชีพที่จำเป็นต่อการผลิตทดแทน ดังนั้น ตลาดหรือผู้ผลิตที่ต้องแข่งขันในตลาดจึงมีอิทธิพลจำกัดต่อการผลิต และลักษณะการผลิตตลอดจนจำนวนที่ผลิตออกมา

หากพิจารณาในระดับหน่วยผลิตแต่ละหน่วย ความสามารถในการครอบครอง ปัจจัยเพื่อยังชีพและปัจจัยการผลิตนี้เอง เป็นอุปสรรคอย่างที่สุดของโลกระบบทุนนิยมที่ผลักดันให้ต้องแสวงหาส่วนเกินให้ได้มากที่สุดรวมทั้งการแข่งขันในตลาด และหากมองในระดับทั้งระบบ โครงสร้างความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนปกครองเด่นส่วนเกินจากผู้ผลิต โดยตรงนี้เองคือ

อุปสรรคที่กีดขวางมิให้ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ (มูลค่าใช้สอยในรูปพลังงาน, ที่ดิน, และ เครื่องมือในการผลิต ซึ่งมียุขแล้ว) มาประสมประสานกันด้วยอำนาจของเงินทุนได้ ดังนั้น ไม่ว่าการคำนวณสังคมก่อนทุนนิยม จะมีมากน้อยเพียงใดก็ตาม หากระบบแรงงานจ้าง เสรียังมีได้ปรากฏเด่นชัดนั้นก็หมายความว่าความตั้งใจของมาร์กซ์ว่า "เครื่องมือต่าง ๆ นั้น (รวมทั้งปัจจัยเพื่อยังชีพ) ยังคงผูกพันอยู่กับแรงงานที่มีชีวิต ... คือ ยังมีได้ถูกหมุนเวียนในตลาดอย่างแท้จริง"³⁹ ดังนั้นเมื่อแรงงานและปัจจัยการผลิตยังมีติดกลายเป็นสินค้า จึงปราศจากความจำเป็นที่ต้องมีการหมุนเวียนเงินตรา เพื่อนำปัจจัยการผลิต ทั้งสองมา "ประสม" กันในการผลิต ณ อัตราที่จำเป็นทางสังคม เพื่อให้เกิดกำไรของเอกชนขึ้นมา (M-C-M')⁴⁰ มันจึงไม่อาจใช้ซื้อหรือลงทุนใน "สินค้า" ที่เป็นแรงงานหรือปัจจัยการผลิตได้

ตรงกันข้าม การหมุนเวียนของสินค้าในระบบทุนนิยมกลับมีความหมายที่แตกต่างกันออกไปอย่างสิ้นเชิง ในระบบทุนนิยมการผลิตแยกเปลี่ยนแปลงของสินค้า เป็นการสะท้อนโดยตรงที่ขาดเสียมิได้ ของภาพโครงสร้างชั้นของระบบเศรษฐกิจทั้งหมด หมายความว่าผู้ผลิต (ทั้งนายทุนและคนงาน) ต่างไม่สามารถผลิตปัจจัยการผลิตและปัจจัยเพื่อยังชีพของตัวเองได้ (คือจะต้องซื้อหาสิ่งเหล่านี้จากตลาด) และ ต้องผลิตสินค้าที่จำเป็นสำหรับคนอื่น ดังนั้น กระบวนการผลิตและการผลิตทดแทนจึงต้องพึ่งพาการผลิตสินค้าในตลาด ซึ่งกลายรูปมาเป็นขั้นตอนที่ขาดเสียมิได้ ในกระบวนการผลิตทั้งหมด มาร์กซ์ได้กล่าวไว้ว่า "เงินตราและการหมุนเวียน สามารถเป็นสื่อกลางเชื่อมสาขาการผลิตต่าง ๆ ของการจัดองค์กรทางสังคมการผลิตที่หลากหลายในสังคมก่อนทุนนิยมได้ โดยที่โครงสร้างสังคมภายในชุมชนนั้นยังคงมีลักษณะเอื้ออำนวยต่อการผลิตในรูปแบบมูลค่าใช้สอย กระบวนการหมุนเวียนในสังคมดังกล่าว จึงมีลักษณะเป็นเอกเทศ เพราะสาขาการผลิตต่าง ๆ สามารถเชื่อมโยงกันได้เอง โดยไม่ผ่านตลาด ลักษณะเช่นนี้ มีความหมายสำคัญอยู่ 2 ประการ ด้านหนึ่งชี้ให้เห็นว่า การหมุนเวียนยังไม่อาจลงหลักปักฐานในกระบวนการผลิต เพียงแต่เชื่อมอยู่กับการผลิตในฐานะที่เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดมาที่เท่านั้น อีกด้านหนึ่งแสดงว่ากระบวนการผลิตยังไม่สามารถคุกคามเอาการผลิตเงินเข้ามาเป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการผลิตได้ อย่างไรก็ตามลักษณะทั้ง 2 ด้านนี้ คือ ปรากฏการณ์ในระบบการผลิตทุนนิยมซึ่งกระบวนการผลิตต้องพึ่งพาอย่างสิ้นเชิงต่อตลาดการผลิตเงินเป็นเพียงขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการผลิตทั้งหมด ที่มีหน้าที่ทำให้ผลผลิตที่กลายเป็นสินค้าสามารถถูกนำไปบริโภคได้ และมีหน้าที่หมุนเวียนปัจจัยการผลิตดังกล่าวที่เป็นสินค้าเช่นกันให้เข้ามาแทนที่ในกระบวนการผลิต"⁴¹

มูลค่าแลกเปลี่ยนและระบบทุนนิยม

กล่าวอย่างง่าย ๆ ลักษณะครอบงำของมูลค่าแลกเปลี่ยน ก็ไม่ต่างอะไรจากลักษณะครอบงำของระบบแรงงานจ้างเสรี ซึ่งแรงงานกลายเป็นสินค้าเลย⁴² นี่มิใช่เรื่องแปลก เพราะทฤษฎีพัฒนาการระบบทุนนิยมของมาร์กซ์ก็ได้เริ่มขึ้นตรงข้อสังเกตว่า มูลค่าแลกเปลี่ยนเป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของมูลค่าเท่านั้น ตัว "มูลค่า" นั้น เกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นการปรากฏรูปของระบบการผลิตที่มีพื้นฐานอยู่ที่พลังแรงงานนามธรรม (abstract labour) ในระบบที่มีพื้นฐานอยู่ที่ผู้ผลิตแต่ละคน ทุกคนจะต้องซื้อขายแลกเปลี่ยนเพื่อที่จะทำการผลิตทดแทน พลังแรงงานจึงสามารถและจำต้อง เคลื่อนไหว (อีกนัยหนึ่งถูกกระทำให้เคลื่อนไหว) ไปตามพฤติกรรมของ "ทุน" ภายในกระบวนการผลิต เป้าหมายคือ ให้ได้มาซึ่งอัตราที่จำเป็นทางสังคม หรือ อัตรากำไรเฉลี่ยนั่นเอง ระบบเศรษฐกิจดังกล่าว จะดำรงอยู่ได้ก็เพียงงานเงื่อนไขที่ผู้ผลิตโดยตรงถูกแยกออกจากปัจจัยการผลิตและโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยเพื่อยังชีพ...ระบบดังกล่าวคือระบบแรงงานจ้างเสรีที่พลังแรงงานกลายเป็นสินค้า...อีกนัยหนึ่งก็คือ ระบบทุนนิยม⁴³

เห็นได้ชัดว่า การแยกพลังแรงงานออกจากปัจจัยการผลิตรวมทั้งการที่สิ่งเหล่านี้กลายเป็นสินค้าในระบบการผลิตเอกชนนี้เอง เป็นตัวกำหนดให้เงินตรา ในฐานะตัวแทนของทุนที่มีศักยภาพ สามารถพัฒนาหน้าที่ไปอย่างเต็มที่

ที่เป็นเช่นนี้ เพราะการแบ่งแยกแรงงานจากปัจจัยการผลิต จะทำให้เกิดการแบ่งแยกเป็น 2 ชั้นตรงข้ามกันที่ระหว่าง

1. มูลค่า ใช้สอยและมูลค่าแลกเปลี่ยน หมายถึงว่า การซื้อขายสินค้าจำเป็นต้องเกิดขึ้นเพื่อให้นำสินค้าไปใช้ในกระบวนการผลิตค่าเน้นต่อไปได้

2. สินค้าที่เป็นเงินตราและสินค้าที่เป็นแรงงานและปัจจัยการผลิต เพราะว่าสินค้าต่าง ๆ ไม่อาจปรากฏในฐานะที่มี "มูลค่า" ในตัวมันเอง (แม้ว่าจะแฝงไว้ด้วยมูลค่าที่เกิดจากพลังแรงงานก็ตาม) จนกว่าจะผ่านขั้นตอนการหมุนเวียนในตลาดแล้วเท่านั้นจึงจะสามารถมีบทบาทในกระบวนการผลิตได้

อันที่จริงนั้น จะว่าเป็นความสำเร็จของระบบทุนนิยมก็ได้ที่สามารถทำให้เกิดการพึ่งพิงซึ่งกันและกันระหว่างผู้

ผลิตทั้งหมด โดยที่แต่ละคนก็ต้องทำการผลิตจนถึงที่สุดเพียง เพื่อสนองต่อคนอื่น ๆ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เป็นไปเองอย่างมีได้สำนึกและมีอาจควบคุมบังคับตลอดจนปราศจากกฎเกณฑ์ใด ๆ ทั้งสิ้น

การพึ่งพิงซึ่งกันและกันนี้สำเร็จลงได้และปรากฏให้เห็นได้โดยผ่านการแลกเปลี่ยนในตลาด โดยที่ตลาดในตัวมันเองมีได้กำหนดกลไกการพึ่งพิงซึ่งกันและกันเลย สิ่งที่เป็นตัวกำหนดแท้จริงคือ ระบบชนชั้นของการผลิตในระดับปัจเจกที่อยู่บนพื้นฐานของการแบ่งแยกผู้ผลิตออกจากปัจจัยการผลิตและปัจจัยยังชีพที่ทำให้เกิดการสะสมทุนผ่านการปรับปรุง-การผลิตและทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเงินทามาเป็นพลังแรงงานและปัจจัยการผลิต โดยมีเป้าหมายที่อัตรากำไรเฉลี่ยนั่นเอง

จากทั้งหมดที่กล่าวทำให้เห็นได้ว่า กระบวนการก่อกำเนิดทางประวัติศาสตร์ของลักษณะครอบงำของมูลค่าแลกเปลี่ยนนั้นเป็นกระบวนการเดียวกันกับการก่อตัวของความสัมพันธ์ทางสังคมการผลิตของทุนและแรงงานรับจ้างเสรี ดังที่มาร์กซ์ชี้ให้เห็นว่า สำหรับการผลิตแบบทุนนิยมแล้ว "...จะต้องมีกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่จะเปลี่ยนแปลงเจกบุคคลจำนวนมหาศาลให้เป็นแรงงานเสรีอย่างแท้จริง แม้จะไม่ใช่ไปโดยทันทีก็ตามและทำให้พวกเขาพร้อมที่จะเข้าสู่กระบวนการผลิตโดยมีพลังแรงงานเป็นเพียงสมบัติชิ้นเดียวและมีโอกาสที่จะแลกเปลี่ยนมันกับมูลค่าอื่น ๆ ที่มีอยู่ได้" "กระบวนการทางประวัติศาสตร์" ดังกล่าว ได้รวมเอากระบวนการแตกสลายของระบบทาสที่ดิน, การแบ่งแยกชนวนาจากปัจจัยเพื่อยังชีพ, การแตกสลายของสมาคมช่างฝีมือต่าง ๆ และการพรากช่างฝีมือจากปัจจัยการผลิตของเขา มาร์กซ์ได้สรุปว่า "หากศึกษาอย่างพิถีพิถระนะ จะพบว่ากระบวนการแตกสลายทั้งหมดนี้แท้จริงแล้วก็คือ กระบวนการแตกสลายของความสัมพันธ์ทางการผลิตที่มีมูลค่าใช้สอยเป็นลักษณะครอบงำ"⁴⁴ ทั้งหมดนี้ก็เพื่อจะพยายามชี้ให้เห็นว่า ล้าหลัง เพียงการเติบโตของการค้าโดยตัวมันเอง ไม่อาจกำหนดกระบวนการแตกสลายเหล่านี้ได้ เราจะเข้าใจกระบวนการเหล่านี้ได้โดยศึกษาในแง่ที่เป็นกระบวนการขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงทางชนชั้น ซึ่งเกิดขึ้นจากลักษณะขัดแย้งภายในความสัมพันธ์ทางสังคมของวิธีการผลิตก่อนทุนนิยมนั่นเอง

วอลเลอ์สตี้นและระบบเศรษฐกิจโลกยุคใหม่

ทฤษฎีของสมิธที่เป็นรากฐานการวิเคราะห์ของสวีซีได้ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด ในหนังสือ The Modern - World System ของวอลเลอ์สตี้นซึ่งได้सानแนวคิดนี้ต่อไปจนถึงข้อสรุปด้วย จากการทำไว้วิเคราะห์ สวีซีและสมิธทำให้เราสามารถระบุปัญหาแกนกลางในทฤษฎีของวอลเลอ์สตี้นได้ เขานิยามระบบทุนนิยมอย่างตรงไปตรงมา ว่าหมายถึงระบบการแบ่งงานกันทำที่มีรากฐานมาจากการค้า ซึ่งเป็นพลังพลวัตของพัฒนาการเศรษฐกิจของทุนนิยม "...หากไม่ับระบบย่อยอื่น ๆ ที่สูญหายสลายไปหมดแล้ว (เช่นระบบชนเผ่า) ปัจจุบันระบบสังคมเพียงประเภทเดียวที่มีอยู่ก็คือ ระบบโลก ซึ่งอาจนิยามอย่างง่าย ๆ ว่าคือ หน่วยสังคม ที่ระบบการแบ่งงานกันทำเพียงระบบเดียวซึ่งประ

กอบด้วยระบบวัฒนธรรมที่หลากหลาย ที่เรียกว่าเป็น "ระบบโลก" มีไว้เพราะมันกินอาณาเขตครอบคลุมไปทั่วทั้งโลก แต่เป็นเพราะมันมีขนาดใหญ่มากกว่า หน่วยการเมืองที่นิยามกัน โดยนัยทางกฎหมายใด ๆ ที่มีอยู่ และมันเป็นระบบเศรษฐกิจโลก ก็เพราะปัจจัยเชื่อมโยงพื้นฐานระหว่างส่วนต่าง ๆ ของระบบก็คือ ปัจจัยเศรษฐกิจ (หมายถึง การค้าและการแลกเปลี่ยนซึ่งตรงข้ามกับระบบจักรวรรดิโลก ซึ่งปัจจัยเชื่อมโยงพื้นฐานคือ ปัจจัยทางการเมือง หรือ ราชอาณาจักรที่มีอิทธิพลแห่งครอบคลุมไพศาลซึ่งมีหน้าที่เก็บภาษี) (MWS; P.15) "ทุนนิยมและระบบเศรษฐกิจโลกก็คือ ด้านตรงข้ามของเหรียญเดียวกันนั่นเอง" (RED. P.391) เขาย้ำเช่นเดียวกับกับสวีซี แม้จะชัดเจนกว่าว่าที่กล่าวถึงคือ พัฒนาการการแบ่งงานกันทำก็คือ แรงจูงใจในด้านกำไร เขากล่าวว่า "ระบบทุนนิยมก็คือ วิธีการผลิตแบบหนึ่งที่มีการผลิตเพื่อกำไรในตลาด" (RFD. P.399) จากจุดนี้ วอลเล่อร์สตีน์ก็โยงไปสู่ผล (ซึ่งสวีซีมีคำกล่าวเอาไว้) ว่า "การค้าโดยตัวมันเองจะนำไปสู่การสะสมทุนและการปรับปรุงการผลิตโดยผ่านพัฒนาการ การแบ่งงานกันทำที่มีกำไรเป็นแรงกระตุ้น"⁴⁵ ดังนั้น จากตรรกะดังกล่าว ภูมิภาคใด ๆ ก็ตาม ที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบแลกเปลี่ยนที่มีการพึ่งพิงซึ่งกันและกันอย่างชัดเจน ซึ่งทำให้เกิดการแบ่งงานกันในระดับโลก ก็คือว่าภูมิกษัตริย์นั้น เป็นทุนนิยมไม่ว่าจะมีอิทธิพลความรุนแรงหรือมีผลตอบแทนแรงจูงใจในรูปแบบใดก็ตาม ดังนั้น เมื่อภาคการผลิตในระบบทาสคิดที่ดิน (ซึ่งวอลเล่อร์สตีน์ เรียกว่าเขตที่มีการบังคับใช้แรงงานในการเพาะปลูกเพื่อขาย) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเขตผลิตข้าวเพื่อส่งออกในยุโรปตะวันออกหรือ "เขตรอบนอก" (periphery) ถูกผนวกเข้าในระบบเศรษฐกิจโลกหรือตลาดโลก เขตนี้ ก็จะกลายเป็นทุนนิยมเทียบเท่าเขตที่มีการใช้แรงงานรับจ้าง เสรีในการผลิตเพื่อตลาดทันที เขากล่าวว่า "พื้นที่ที่ระบบเครือข่ายของการพึ่งพิงซึ่งกันและกันที่เรียกกันว่า ระบบพิวคัลซึ่งมีการแลกเปลี่ยนแรงงานให้เปล่ากับความคุ้มครองนั้น ถูกผนวกเข้าไว้ในระบบทุนนิยมโลก กลไกที่ดำเนินไปเองของระบบที่ปรากฏอยู่จะขยายไปเองทันที ระบบดังกล่าว จะกลายเป็นเพียงรูปแบบหนึ่งในบรรดาหลาย ๆ รูปแบบของการจ้างแรงงานกรรมกรโดยชนชั้นนายทุน หรือเป็นส่วนหนึ่งงานวิธีการผลิตแบบทุนนิยมซึ่งรูปแบบดังกล่าว จะดำรงอยู่ ขยายตัว หรือ สูดสั้นไปก็ขึ้นอยู่กับระดับกำไรของมันในตลาด (FFC ; pp.278-9) ดังนั้น สำหรับวอลเล่อร์สตีน์ แม้ระบบทุนนิยมต้องหมายถึงการที่แรงงานกลายเป็นสินค้าก็ตาม ทว่าในยุคการเกิดทุนนิยมในภาคเกษตร แรงงานจ้างก็เป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของการใช้แรงงาน ที่มีตลาดเป็นศูนย์กลาง ในการรวบรวมและจ่ายค่าตอบแทนแก่แรงงาน ส่วนรูปแบบอื่น ๆ ทั้งระบบทาส การบังคับแรงงาน ให้ผลิตเพื่อขาย (...ที่เรียกว่าระบบพิวคัลครั้งที่ 2 หรือ second serfdom), ระบบนาถัก (share cropping) ตลอดจน การให้เช่า (tenancy) ล้วนเป็น "ทางเลือก" ที่หลากหลายของระบบทุนนิยม อันที่จริง ระบบการควบคุม/ตอบแทนแรงงานแบบทุนนิยมที่มีลักษณะ เฉพาะในแต่ละ เขต ซึ่งเชื่อมโยงกันด้วยการค้าตนเอง คือ ปัจจัยที่เป็นทั้งรากฐานและตัวกำหนด ตักยอภาพารพัฒนาของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคอุตสาหกรรมในเขตศูนย์กลาง ซึ่งมีความสำคัญยิ่งสำหรับการแบ่งงานในระดับโลกนั้น สามารถเกิดขึ้นได้ ก็เพราะ ผลสำเร็จของการเปลี่ยนแปลงภาคเกษตร จากระบบพิวคัลมาสู่ทุนนิยมในเขตดังกล่าวนั่นเอง โดยสรุปรูปแบบการใช้แรงงานแบบทุนนิยมนี้ไม่จำเป็นต้อง เป็นรูปการจ้างงานเสรีเสมอไปซึ่ง เป็นรูปแบบเฉพาะของประเทศเขตศูนย์กลางเท่านั้น แม้แต่แรงจูงใจการผลิตของเจ้าที่ดินและแรงงานที่ถูกบังคับในเขตรอบนอก (periphery) ก็มีลักษณะ เป็นแรงจูงใจแบบทุนนิยมเท่า ๆ กับเขตศูนย์กลางเช่นกัน

การแบ่งงานกันทำระดับโลก

สำหรับวอลเล่อร์สตีน์ การขยายตัวของการทำงานกันทำระดับโลก คือ สิ่งเดียวกับพัฒนาการระบบทุนนิยม จึงไม่น่าแปลกใจที่เขาจะกล่าวอย่างมั่นใจว่า การเกิดขึ้นของแรงงานเสรี เป็นเพียง แง่มุมหนึ่ง ของพัฒนาการการแบ่งงาน

ในระดับโลก ที่เป็นผลจากความจำเป็นด้านเทคนิคของการพัฒนาหลังการผลิตในการผลิตสินค้าบางประเภทในบางเขต
เท่านั้น สวีซีเอ ก็มีได้สรุปชัดเจนถึงเพียงนี้ เพราะดูเขาจะยอมรับในสิ่งที่มาร์กซ์ย้ำไว้หนักแน่นในทั้ง Capital (โดยเฉพาะ
เฉพาะในบทที่ 8 เกี่ยวกับการสะสมทุนชั้นเบื้องต้น) และใน Grundrisse (โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการก่อรูป
ของระบบเศรษฐกิจก่อนทุนนิยม) ว่า กำเนิดของระบบแรงงานรับจ้างเสรี ที่พลังแรงงานกลายเป็นสินค้า นั่นคือ ราก
ฐานชั้นปฐมของวิธีการผลิตแบบทุนนิยม หรือของการสะสมทุน ทว่า วอลเล่อร์สตี้น กลับกล่าวว่า "การที่แรงงานกลายเป็น
เป็นกรรมสิทธิ์" และ "การที่ที่ดินกลายเป็นสินค้า มิได้เกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนผ่าน จากศักดินา มาสู่ทุนนิยม
ทว่าเป็นเพียงลักษณะด้านหนึ่งของการพัฒนาการระบบทุนนิยมโลก" (FFC หน้า 277) และ เขาได้สรุปไว้ชัดเจนว่า แรง
งานเสรีคือรูปแบบการควบคุมแรงงานสำหรับการผลิตที่ใช้ทักษะสูงในประเทศศูนย์กลาง ในขณะที่แรงงานบังคับมีไว้สำหรับ
การผลิตที่ใช้ทักษะน้อยกว่าในเขตรอบนอก" (MWS, หน้า 127)

จะเห็นได้โดยง่ายว่า เช่นเดียวกับสวีซี วอลเล่อร์สตี้นยอมรับสมมติฐานเบื้องต้น ว่า การทำกำไรสูงสุด และ
(ที่มิได้แสดงชัดเจนนัก) การแข่งขันในตลาด จะนำไปสู่การสะสมทุนและปรับปรุงการผลิต จึงไม่แปลกที่ วอลเล่อร์สตี้น
ต้องดำเนินรอยเดียวกับสวีซีในการกลับไปอ้างอิงแรงจูงใจในระดับปัจเจกกว่า เมื่อได้พบกับระบบตลาด ความต้องการ
เพิ่มส่วนเกินของชนชั้นขูดรีดจะนำไปสู่การเพิ่มผลผลิตหรือแม้แต่การปรับปรุงหลังการผลิตโดยอัตโนมัติ อย่างไรก็ตาม
ดังที่ข้าพเจ้าได้โต้แย้งไปแล้วว่า กลไกเหล่านั้น จะดำเนินไปอย่างไรก็ได้ผล เพียงในเงื่อนไขของความสัมพันธ์ทางชนชั้น
แบบทุนนิยมคือ ระบบแรงงานรับจ้างเสรีเท่านั้น ดังนั้นกระบวนการทางประวัติศาสตร์ของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง
ชนชั้นซึ่งไม่อาจเกิดขึ้นได้ด้วยอิทธิพลตลาดเพียงอย่างเดียว จึง เป็นแกนกลางของการเปลี่ยนผ่าน จากศักดินาสู่ทุนนิยม

ข้าพเจ้าจำเป็นต้องย้ำไว้ว่า สวีซีเอง มิได้ปฏิเสธทัศนะข้างต้นด้วย เขายอมรับว่า ระบบแรงงานจ้างเสรี คือ
เงื่อนไขที่ทำให้เกิดแนวโน้มที่แน่ชัดของการสะสมทุนและการพัฒนาหลังการผลิต อย่างไรก็ตาม การที่เขาได้รับสมมติฐาน
ว่าแรงกดดันของตลาดจะนำไปสู่การเปลี่ยนจากศักดินาสู่ทุนนิยมนั้น ทำให้เขาจบลงด้วยข้อสรุปที่ขัดแย้งกับทัศนะของข้าพ-
เจ้าเสมอมา เพราะ ข้อสรุปของเขาแฝงด้วยทัศนะที่ว่า ระบบทาสที่ดินโดยตัวมันเองสามารถพัฒนาแนวโน้มการปรับ
ปรุงเทคโนโลยีและการจัดองค์กรสังคมการผลิตได้โดยอาศัยอิทธิพลตลาด ซึ่งท้ายสุด นำไปสู่การเกิดแรงงานรับจ้างเสรี
ดังนั้นแรงงานรับจ้างเสรีจึงกลับกลายเป็น "ผล" แทนที่จะ เป็นสาเหตุของการพัฒนาทุนนิยม

วอลเล่อร์สตี้นได้พยายามข้ามความขัดแย้งส่วนนี้ไป โดยการไม่กล่าวถึงเลยเพราะหากยืนยันว่า การที่พลังแรง
งานกลายเป็นสินค้าคือ เงื่อนไขจำเป็นที่สุดของการพัฒนาทุนนิยมก็จะเป็นการไม่สมเหตุผลที่จะอ้างต่อว่า การค้าจะนำ
สู่การสะสมทุนและการปรับปรุงการผลิต ภายในวิธีการผลิตแบบเก่า ซึ่งจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตในตัว
มันเอง การอ้างแบบหลังนี้หลังพลวัตของการพัฒนาคือ การค้า มิใช่ความสัมพันธ์ทางชนชั้น ดังนั้นโดยตรรกาวอลเล่อร์
สตี้นจึงจำต้องปฏิเสธตั้งแต่ต้นว่า แรงงานเสรีคือเงื่อนไขพื้นฐาน เพื่อที่เขาจะ ได้สามารถโยงต่อไป ได้ว่า การแบ่ง
งานที่อยู่บนรากฐานของการค้าไม่เพียง เป็นจุดกำเนิดของทุนนิยมเท่านั้น แต่ยังเป็นที่มาของพลังพลวัต ในการพัฒนา
ต่อไปด้วย ดังนั้นรูปแบบหลากหลายของการควบคุม/ตอบแทนแรงงาน ซึ่งรวมทั้งระบบแรงงานเสรี จึง เกิดขึ้นเพียง
เพื่อที่จะอำนวยความสะดวกการพัฒนาเศรษฐกิจหรือความคืบหน้าในเขตรอบนอกที่มีตลาดเป็นพื้นฐาน อย่างไรก็ตาม
ดังที่เราได้เห็นมาแต่ต้นแล้วว่า ผลสรุปโดยทั่วไปของข้อเสนอแนวโน้มลักษณะที่ไม่เป็นประวัติศาสตร์ กรอบแนวคิดที่เน้น
การแบ่งงานกันโดยปฏิเสธเรื่องชนชั้น ได้พลาดประเด็นที่สำคัญว่า พัฒนาการการแบ่งงานที่อยู่บนรากฐานของการค้า
เอง เป็นไปได้เพียงแค่ผลลัพธ์ มิใช่สาเหตุของการพัฒนาหลังการผลิต ซึ่งต้องขึ้นต่อหรือถูกจำกัดโดยความสัมพันธ์ทาง
ชนชั้นอีกทอดหนึ่ง

แบบจำลองการพัฒนาในเชิงปริมาณ

เพื่อที่จะให้เห็นว่า การเติบโตของระบบทุนนิยม คือ รูปการของพัฒนาการการแบ่งงานในระดับโลก วอลเลอ์ สตินจึงจำต้องลงเอยด้วยการสร้างกรอบความคิด เรื่องพัฒนาการหลังการผลิต ที่มีได้ผนวกพัฒนาการในเชิงคุณภาพไว้ ด้วยอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่อง การเติบโตของประสิทธิภาพการผลิตของแรงงาน ภาพการพัฒนาของ วอลเลอ์ สตินโดยแก่นแท้มีลักษณะ เชิงปริมาณ เพราะมีได้นิยามพัฒนาการประสิทธิภาพการผลิตของแรงงาน ในฐานะที่เป็นลักษณะสม่ำเสมอ ต่อเนื่องและการของระบบทุนนิยมและมีได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของมันในฐานะที่เป็นผลลัพธ์ของ แนวโน้มตามธรรมชาติของระบบทุนนิยม ที่ต้องสะสมทุนผ่านการปรับปรุงวิธีการผลิต การปฏิเสธเช่นนี้ ยากที่จะเป็นที่ยอมรับกันได้ ทว่าวอลเลอ์ สตินเองดูเหมือนจะไม่น่าจะพอใจประเด็นนี้ เขาเห็นว่าได้มีระบบโลกเพียงแค่ 2 ระบบจากอดีตคราบปัจจุบัน นั่นก็คือ "ระบบจักรวรรดิโลก ซึ่งมีหน่วยการเมืองโดดเด่นเพียงหนึ่งเดียว ที่ครอบงำเหนือแทบทุกเขต ทว่ากลับนั้นหน่ออำนาจควบคุมบังคับที่มีประสิทธิภาพของระบบนั่นเอง ส่วนอีกระบบหนึ่ง (คือระบบเศรษฐกิจโลก) มิได้มีระบบการเมืองเพียงหนึ่งเดียวครอบงำเหนือพื้นที่ทั้งหมด" (MWS. P.348)

วอลเลอ์ สตินชี้ให้เห็นชัดเจนว่า ความเหนือกว่าทางเศรษฐกิจของระบบเศรษฐกิจโลกมิได้มีแค่เพียงลักษณะในเชิงบวก คือด้านระบบการผลิตที่เหนือกว่าเท่านั้น แต่ยังมีลักษณะเชิงลบด้วยในด้านระบบการกระจายส่วนเกิน ที่เหนือกว่าระบบจักรวรรดิโลก เพราะระบบเศรษฐกิจโลกไม่มีระบบราชการเป็นตัวคุมเข้มส่วนเกิน ดังนั้น "...นับว่าเป็นความสำเร็จทางสังคมของโลกปัจจุบันที่สามารถประดิษฐ์เทคโนโลยีที่ทำให้สามารถเพิ่มพูนการผลิตส่วนเกิน จากขั้นที่ต่ำกว่าไปยังขั้นที่สูงกว่า จากเขตรอบนอกไปยังศูนย์กลาง จากชนส่วนมากไปสู่ชนส่วนน้อย โดยวิธีการจัดโครงสร้างการเมืองที่เอื้อเอื้อ ซึ่งเคยคุมเข้มส่วนเกินไว้มากนั้นออกไปเสีย (MWS. p.15-16) "ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ว่าระบบเศรษฐกิจโลกคือ ผลิตผลของโลกยุคใหม่ ซึ่งก็มิใช่เชิงถูกต้องทีเดียวนัก เพราะเคยมีระบบเศรษฐกิจโลกมากมาย ในอดีตอยู่แล้ว ทว่าระบบเหล่านี้มักแปรรูปไปเป็นระบบจักรวรรดิโลก เช่น จีน เบอร์เซีย หรือ โรม ระบบเศรษฐกิจโลกสมัยใหม่อาจจะต้องแปรรูปไปเช่นนั้นก็ได้ ซึ่งบางครั้งก็คล้ายจะมีแนวโน้มเช่นนั้น ถ้าไม่เป็นเพราะมีกลไกของระบบทุนนิยมสมัยใหม่ ซึ่งสัมพันธ์กับเทคโนโลยีของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่เป็นพลังผลักดันให้ระบบเศรษฐกิจโลกเจริญงอกงาม ทำการผลิตและขยายตัวไปได้เรื่อย ๆ โดยปราศจากการเกิดขึ้นของโครงสร้างการเมืองที่เป็นเอกภาพ" (MWS. p16)

และนี่คือการกล่าวอย่างชัดเจนที่สุดว่า ระบบเศรษฐกิจโลก ปราศจากพลังพลวัตภายในตัวเอง ที่นำสู่การพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต ไม่มีระบบโลกใด ๆ ก่อนหน้านี้ ที่ประสบความสำเร็จการเปลี่ยนแปลงหลังการผลิต ด้วยวิธีการจัดองค์กรการผลิตในระดับ ระบบเศรษฐกิจโลกเกือบต้องดำเนินตามระบบอื่น ๆ ก่อนหน้านี้ เพราะการจัดองค์กรทางสังคมการผลิตของมันมิได้แตกต่างจากระบบอื่น ๆ ถ้าไม่เป็นอย่างนั้น ก็มิใช่ "เทคนิคของระบบทุนนิยมสมัยใหม่ และเทคโนโลยีของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่" ปรากฏขึ้นมาโดยที่วอลเลอ์ สตินไม่อาจอธิบายสาเหตุของมันได้ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการผลิตในความหมาย ระบบของวอลเลอ์ สตินจึงมีหน้าที่เป็นเสมือนอศวินม้าขาวที่มาช่วยคลี่คลายปัญหา

สาเหตุที่เขาพลาดในเรื่องการปรับปรุงวิธีการผลิตก็เนื่องจากว่า เขาพยายามเอาแบบจำลองเชิงปริมาณ ที่อยู่บนรากฐานการขยายตัวของการแบ่งงานที่ทำให้เกิดความชำนาญเฉพาะอย่างมาแทนที่ แบบจำลองเชิงคุณภาพของการพัฒนาหลังการผลิตที่มีรากฐานอยู่ที่การขยายขอบเขตของการสะสมทุน "การแบ่งงานตามความชำนาญเฉพาะ" อันเป็นผลโดยธรรมชาติของการขยายตัวทางการค้าของระบบเศรษฐกิจโลก จึงกลายมาเป็นกฎแห่งสำคัญที่ วอลเลอ์ สติน ใช้อธิบายเรื่องพัฒนาการหลังการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความชำนาญของวิธีการควบคุม/ตอบแทนแรงงาน ที่มีรูปแบบหลากหลาย "ระบบเศรษฐกิจโลกมีรากฐานอยู่บนสมมติฐานว่า ในความเป็นจริงได้มีเขต (เศรษฐกิจ) ที่ต่างกัน 3 เขต ซึ่งมีรูปแบบการควบคุมแรงงานที่ต่างกันไป หากมีใช่เพราะปัจจัยดังกล่าว การถ่ายเทส่วนเกิน อันเป็นหัวใจของ

ระบบนิยามก็คงไม่อาจดำเนินไปได้ (MWS. p.87)

ดังนั้น ความชำนาญเฉพาะของวิธีการควบคุมแรงงานในภูมิภาคต่าง ๆ จึงเป็นพลังเบื้องหลังพัฒนาการการผลิต และทำให้การแบ่งงานกันทำขยายตัวต่อไปได้ เนื่องจากว่าแต่ละวิธีการที่หลากหลายดังกล่าว จะเหมาะสมที่สุดกับการผลิตสินค้าแต่ละชนิดที่ต่างกันไป ความสามารถในการเลือกใช้ชีวิตวิธีการควบคุมแรงงานภายใต้อิทธิพลตลาดโลกนี้เอง จึงทำให้การผลิตสามารถขยายตัวไปได้ "ทำไมต้องมีรูปแบบการจัดการแรงงานต่าง ๆ กัน ตั้งแต่ระบบทาส ระบบพิวคัล แรงงานจ้าง และการจ้างตนเอง ก็เพราะว่าวิธีการแต่ละประเภทจะเหมาะสมที่สุดกับการผลิตสินค้าแต่ละชนิด ที่ต่างกันนั่นเอง" (MWS. p.87)

แนวคิดที่ขัดแย้งกัน

อย่างไรก็ตาม แนวการโต้แย้งเช่นนี้ ต้องพึงครุ่นลง เพราะมีลักษณะขัดแย้งกันเอง ภายในแนวคิดเรื่อง ระบบการควบคุม/ตอบแทนแรงงาน ในด้านหนึ่งการอ้างว่า ระบบการควบคุมแรงงานแต่ละแบบ เหมาะสมที่สุดกับการผลิตสินค้าแต่ละประเภทและ เป็นกฎเกณฑ์ที่ทำให้ระบบเศรษฐกิจดำเนินไปได้นี้เท่ากับบอกว่า ระบบการคุมแรงงานโดยแก่นแท้ก็คือ วิธีการทางเทคนิคอย่างหนึ่งของกระบวนการผลิตนั่นเอง ซึ่งก็ต้องถูกเลือกสรร เช่นเดียวกับปัจจัยการผลิตอื่น ๆ โดยมีปริมาณการผลิตสูงสุดเป็นเกณฑ์ตัดสินภายใต้ลักษณะกำหนดให้ทาง เศรษฐกิจ-ประชากรในเขตนั้น ในอีกด้านหนึ่ง วอลเล่อร์สตีน์เห็นว่า วิธีการควบคุมแรงงานนี้เป็นวิธีการที่ชนชั้นปกครองริบเค้นส่วนเกินไปจากผู้ผลิตโดยตรง ดังนั้นตามแนวคิดนี้ วิธีการควบคุมแรงงานที่ดีที่สุดก็คือ วิธีการที่สามารถเค้นส่วนเกินได้มากที่สุดนั่นเอง ปัญหาสำคัญอยู่ตรงที่ว่า การผลิตให้ได้ผลผลิตมากที่สุดกับการให้ได้ส่วนเกินมากที่สุดสำหรับชนชั้นปกครองนั้น มีสิ่งเดียวกัน เพราะเป้าหมายทั้งสองนี้มี "หลักการ" และกระบวนการที่มีความขัดแย้งกันที่ต่างกันอีกด้วย

จะเห็นได้ว่า แนวคิดของวอลเล่อร์สตีน์เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจโดยต้องมีการแบ่งงานตามความชำนาญด้วยการเลือกวิธีการควบคุมแรงงานที่เหมาะสมที่สุดมีลักษณะคล้ายคลึงกับกฎการได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (comparative advantage) ของริคาร์โด ซึ่งอาจจัดได้ว่า เป็นแนวสุดโต่งของทฤษฎีแบบสมิธก็ได้ ตามเหตุผลของกลุ่มนี้ เมื่อตลาดโลกขยายตัวออกไป ลักษณะทาง เศรษฐกิจ-ประชากรของ เขตนั่น ๆ จะเป็นตัวกำหนดลักษณะความชำนาญในการผลิตประเภทสินค้าที่จะผลิต ตลอดจนวิธีการผลิตที่เหมาะสมที่สุดในเขตนั่น ๆ ซึ่งรวมถึงระบบการควบคุม/ตอบแทนแรงงานด้วย ผลที่จะตามมาคือ ปริมาณผลผลิตมากที่สุดในทุก ๆ เขต ซึ่งหมายถึงการเติบโตสูงสุดของระบบโลกทั้งหมด

ไม่ยากนักที่จะมองเห็นสมมติฐานรากเหง้าของทฤษฎีกำหนดนิยามแบบนี้ ซึ่งเชื่อในธรรมชาติการเป็น สัตว์เศรษฐกิจของมนุษย์ที่อยู่นอกเหนือบริบททางประวัติศาสตร์ คือเชื่อว่ามนุษย์เป็นปัจเจกบุคคลที่เป็นนักแสวงหากำไรสูงสุดที่แข่งขันกันในตลาดและไม่อยู่ในระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของการเอารัดเอาเปรียบใด ๆ ทั้งสิ้น ในจักรวาลของระบบดังกล่าว โครงสร้างของความสัมพันธ์ทางสังคมใด ๆ ที่ปรากฏขึ้นมาในกระบวนการผลิต จะเป็นเพียงแค่ผลลัพธ์ของการเลือกตัดสินใจของผู้ผลิตปัจเจกที่ถูกกำหนดโดยวิธีการทาง เทคนิคการผลิตที่แตกต่างกันและโดยปัจจัยการผลิตที่แตกต่างกัน ที่สำคัญก็คือ ผลตอบแทนจากการผลิตจะถูกแจกแจงไปมากน้อยเท่าใด ขึ้นอยู่กับความหายากน้อยของปัจจัยการผลิตต่าง ๆ มิได้ขึ้นอยู่กับระบบชนชั้นและศักยภาพในการริบเค้นส่วนเกินของชนชั้นเลย อย่างไรก็ตามเพื่อความสมเหตุสมผลที่ต่อเนื่อง วอลเล่อร์สตีน์จำเป็นต้องเสนอแนวคิดไปตามทฤษฎีนี้ เขาจำเป็นต้องยืนยันว่า รูปแบบการควบคุมแรงงานแต่ละแบบมีลักษณะที่ก่อโทษผลในการผลิตมากที่สุดสำหรับเขตนั่นคือ เอื้ออำนวยต่อการเพิ่มปริมาณผลผลิตสูงสุด เพื่อตลาด ดังนั้นวิธีการควบคุมแรงงานแต่ละแบบจึงเกิดขึ้นและยังดำรงอยู่ได้ก็เพราะ มีคุณลักษณะได้เปรียบสูงสุด สำหรับเขตนั่น (most competitive) และแต่ละวิธีล้วนส่งเสริมอย่างดีที่สุดต่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจโลก ก็เพราะ ทำให้เกิด

ปริมาณผลผลิตสูงสุดในแต่ละภูมิภาค

อย่างไรก็ตาม หากจะกล่าวว่า รูปแบบการควบคุมแรงงานแบบหนึ่ง ๆ มีลักษณะก่อโรคผลอย่างแท้จริง ก็ต้องหมายรวมด้วยว่า "หน้าที่" ในการควบคุมแรงงานของชนชั้นซุคริต เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการผลิตหรือเป็นหน้าที่ ที่จำเป็นด้วย ดังนั้นการที่ชนชั้นซุคริตต้องอยู่ในฐานะดังกล่าว ก็เพราะ วิธีการควบคุมแรงงานของเขามีลักษณะได้เปรียบสูงสุดสำหรับภูมิภาคนั้น ๆ ดังนั้นการที่ชนชั้นปกครองได้รับส่วนเกินส่วนหนึ่งมาก็เพราะ เขาได้เสนอปัจจัยการผลิตที่เหมาะสมที่สุดและได้รับผลตอบแทนคืนมา แนวคิดนี้สอดคล้องอย่าง เหมาะ เจาะกับสมมติฐานของ เศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก ทว่าแทบไม่เหลือโอกาสใด ๆ สำหรับอธิบาย เรื่องชนชั้นและการซุคริตเลยรวมทั้งมิได้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงทางสังคมในยุคที่ วอลเล่อร์สตีนิวิเคราะห์อยู่ด้วย ตัวอย่าง เช่น หากจะ เสนอว่าการ "เกือหนน" ของเจ้าที่ดินคือวิธีควบคุมแรงงานที่วอลเล่อร์สตีนิ เรียกว่า การบังคับแรงงานให้ผลิต เพื่อขยายระบบศักดินานั้น เป็นสิ่งจำเป็น สำหรับการผลิตของชาวนา เพราะจะทำให้เกิดพัฒนาการทางการผลิตที่สูงที่สุดในระบบทาสิตที่ดินในยุโรปตะวันออก ในช่วงต้นยุคใหม่นั้น ปัญหาจะ เกิดขึ้นทันทีเพราะ เห็นได้ชัดอยู่ว่า ถ้าให้ชาวนาทำการผลิตเองโดยลำพัง จะทำให้ได้ผลผลิตมากกว่าการผลิตภายใต้ระบบทาสิตที่ดินแน่นอน อย่างไรก็ตามการยอมรับสมมติฐานเบื้องต้นก็ทำให้ วอลเล่อร์สตีนิจำต้องสรุปว่า ผลผลิตสูงสุดและพัฒนาการระบบเศรษฐกิจโลก เป็นผลของวิธีการควบคุมแรงงานที่เหมาะสมที่สุดในแต่ละเขตนอกจากนี้ ข้อสรุปดังกล่าวยังแผงไว้ด้วยแนวคิดแบบโลก ทั่วว่า ความจำเป็นของหลังการผลิต (กระบวนการใช้แรงงานหรือ การจัดองค์กรทางสังคมในการผลิต) นั้นเป็นปัจจัยกำหนดโครงสร้างการซุคริต (ความสัมพันธ์ทางสังคมของระบบกรรมสิทธิ์และการควบคุมกำลัง ซึ่งเป็นวิธีการริเค้นส่วนเกินจากผู้ผลิตโดยตรง)

เพื่อป้องกันการเข้าใจผิด จะต้องขอย้ำว่า ข้าพเจ้าไม่ได้ปฏิเสธว่า บางครั้งชนชั้นปกครองก็ทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดโรคผลในการผลิตได้เช่นกัน แต่ข้าพเจ้าไม่ได้ต้องการยืนยันว่า กิจกรรมที่ก่อโรคผลดังกล่าว เป็นผลจาก (คือมิได้เป็นตัวกำหนด) ฐานะความเป็นชนชั้นปกครองของเขา ดังที่มาร์กซ์กล่าวว่า "ไม่ใช่เพราะว่าคนคนหนึ่ง เป็นผู้นำทางด้านอุตสาหกรรมจึงทำให้เขาเป็นนายทุน ตรงข้าม การที่เขาเป็นนายทุนต่างหาก จึง เป็นเหตุให้เขาสามารถเป็นผู้นำทางอุตสาหกรรมได้"⁴⁶ ดังนั้นสิ่งที่เอื้อให้ชนชั้นปกครองสามารถดึงส่วนเกินมาได้ มีใช่เพราะการเกือหนนของเขาคือการผลิตหรือการตอบสนองของเขาต่อความต้องการนามธรรมของการผลิต พฤติกรรมของเขามิอาจอธิบายสาเหตุได้ว่าทำไมเขาจึงได้ส่วนเกินมา ตรงข้ามฐานะความเป็นผู้ได้เปรียบต่างหาก เป็นปัจจัยที่ทำให้เขาสามารถทำกิจกรรมทางการผลิต ที่สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของเขา ในการเค้นมูลค่าส่วนเกินให้ได้สูงที่สุด (ซึ่งถูกจำกัดอย่าง เข้มงวดโดยลักษณะของความสัมพันธ์กับผู้ผลิตโดยตรง)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

โครงสร้างทางชนชั้นและความขัดแย้งทางชนชั้น

ถ้าหากจะอธิบาย เรื่องชนชั้นจากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของระบบการซุคริตมูลค่าส่วนเกินซึ่งที่สุดแล้วก็ต้องอาศัยวิธีกำลังและ ไม่ได้เป็นผลจากความต้องการ เฉพาะหน้าในการผลิต เราก็จะต้องยอมรับว่า การเกิดขึ้นของการแบ่งงานกันที่มีฐานอยู่ที่ตลาดนั้นไม่อาจกำหนดพัฒนาการจนถึงขีดสุดของหลังการผลิตได้ โดยผ่าน การคัดเลือกวิธีการควบคุมแรงงานที่ดีที่สุดสำหรับแต่ละภูมิภาค ที่เป็นเช่นนั้น ก็เพราะ พัฒนาการทางประวัติศาสตร์หรือการเกิดขึ้นของโครงสร้างชนชั้นแบบใดก็ตาม ไม่ได้เป็น เพียงผลผลิตของการตัดสินใจเลือกหรือการบีบบังคับ ของชนชั้นปกครอง ทว่าเป็นผลของการต่อสู้ทางชนชั้น ซึ่งผู้ผลิตโดยตรงสามารถประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่งในการจำกัดขอบเขตและรูปแบบ

การคิดค้นมูลค่าส่วนเกินของชนชั้นปกครอง ยิ่งกว่านั้นภายในโครงสร้างชนชั้นแบบหนึ่ง ๆ ที่มีอยู่ วิธีการที่ชนชั้นปกครอง พยายามดึง อาส่วนเกินมาให้ได้มากที่สุดนั้น อาจจะไม่สอดคล้องกับสภาพทวิสัยที่จำเป็นของพัฒนาการหลังการผลิตของยุคก็ได้ และ ประการสุดท้ายถึงแม้ชนชั้นปกครองในสังคมก่อนทุนนิยมจะไม่ได้ดึง อาส่วนเกินมาให้ได้มากที่สุดก็ตาม ก็ไม่มีความจำเป็นทาง เศรษฐกิจใด ๆ ที่บีบให้ต้องมีการเพิ่มส่วนเกินด้วยวิธีการที่มีประสิทธิภาพมากกว่าเพราะสมาชิกในระบบยังคงสามารถครอบครองปัจจัยเพื่อยังชีพและการผลิตซ้ำได้โดยตรง โดยไม่ต้องแข่งขันในตลาด อันที่จริงประเด็นนี้คืออภิปรายไปแล้วในส่วนของทฤษฎีสวีชีว่า พวกชนชั้นปกครองในยุคกลางได้อาศัย ความสัมพันธ์ทางชนชั้นในระบบทาสคืดที่คั่นที่มีอยู่มาขูดรีดส่วนเกินให้ได้มากที่สุดเพื่อขยาย ซึ่งนำไปสู่ความคดค่าของพลังการผลิตและกลับทำให้ส่วนเกินที่ตกไปสู่ชนชั้นปกครองต้องลดลงด้วย ขณะเดียวกันวิธีการจ้างแรงงานเสรีซึ่งเป็นทางตรงไปสู่ความสัมพันธ์ทางชนชั้นแบบทุนนิยมเลยก็เป็นไปไม่ได้ เพราะ เป็นการไม่คุ้มทุนสำหรับเจ้าที่ดินเอง อย่างไรก็ตามแนวโน้มที่เจ้าที่ดินไม่อาจปรับปรุงวิธีการขูดรีดส่วนเกินให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ก็ได้ เป็นปัจจัยกำหนดให้มีการเกิดระบบชนชั้นการผลิตแบบใหม่ที่ก่อโภคผลได้มากกว่ามาแทนที่ระบบชนชั้นเดิม

โดยนัยที่สัมพันธ์กันข้าพเจ้าจะชี้ให้เห็นต่อไปว่า ในกรณีภาคเกษตรของยุโรปตะวันออกนั้น เป็นเพราะความสัมพันธ์การผลิตแบบศักดินาที่เดียวที่ทำให้เขตนี้ไม่อาจถูกจัดได้ว่ามีรูปแบบการผลิตที่เหมาะสมที่สุด ที่จะเกื้อหนุนพัฒนาการแบ่งงานทำในระดับโลก (โดยผ่านการเพิ่มผลผลิตให้มากที่สุดเพื่อการส่งออก) อันที่จริง "ความไม่เป็นทุนนิยม" ของเขตนั้นนั่นเอง (แม้วอลเล่อร์สตี้นจะย้ำว่าเป็นก็ตาม) ทำให้เขตนี้ ไม่สามารถพัฒนาศักยภาพในการผลิต ให้รองรับกับพัฒนาการระยะยาวของการเกษตรและอุตสาหกรรมแบบเข้มข้นในเขตประเทศศูนย์กลางได้ ขณะเดียวกัน ความไม่สามารถเพิ่มส่วนเกินสูงสุดและแข่งขันในตลาด ก็มีข้อปัจจัยกำหนดความเปลี่ยนไปสู่ความสัมพันธ์ทางสังคมการผลิตแบบทุนนิยมของเขตนี้ด้วยเช่นกัน ตรงข้าม ข้าพเจ้าต้องการเสนอว่า เป็นเพราะความสัมพันธ์ทางสังคม ที่เป็น"แบบฉบับ" ของทุนนิยมคือ ระหว่างเจ้าที่ดินนายทุนและผู้เข้าที่เป็นแรงงานเสรี ซึ่งเกิดขึ้นแล้ว ในบางแห่งของเขต"ศูนย์กลาง" ในยุโรปนั่นเองต่างหากที่เป็นจักรกลสำคัญที่สุด ที่ผลักดันให้เกิดพัฒนาการของประสิทธิภาพการผลิต ในภาคการเกษตรหรือแนวโน้มของการพัฒนาหลังการผลิตที่ต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงนี้ จำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาอุปสรรคเก่าแก่ที่ขัดขวางพัฒนาการทาง เศรษฐกิจ ที่แสดงออกในรูปการตกต่ำลงของประสิทธิภาพการผลิตอาหาร และยังจำเป็นยิ่งต่อการเติบโตของการผลิตภาคอุตสาหกรรมอีกด้วย ในแง่ที่เป็นปัจจัยที่ปลดปล่อยแรงงานให้เป็นอิสระ จากการต้องผลิตปัจจัยเพื่อยังชีพเอง และยังเป็น "ตลาด" ที่สำคัญสำหรับสินค้าอุตสาหกรรม โดยสรุปพัฒนาการของความสัมพันธ์ทางการผลิตนี้เอง ทำให้การเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณภาพของพัฒนาการการแบ่งงานกันทำดำเนินไปได้

วอลเล่อร์สตี้นไม่อาจเสนอประเด็นดังกล่าวนี้ได้ก็เพราะ โครงสร้างทางทฤษฎีทั้งหมดของเขา สนับสนุนข้อสรุปพื้นฐานที่ว่า พัฒนาการทุนนิยมและความด้อยพัฒนาคือ ด้านตรงข้ามของเหรียญอันเดียวกัน วอลเล่อร์สตี้นเองก็ตระหนักดีว่า ทรรกของข้อเสนอดังกล่าวก็คือ ทุนนิยมด้อยพัฒนานั้น เป็นสาเหตุของพัฒนาการของทุนนิยมเท่า ๆ กับที่ประการหลังเป็นสาเหตุของประการแรก การเสนอเช่นนี้ จึงขัดแย้งกับทัศนะที่เห็นว่า พัฒนาการเศรษฐกิจทุนนิยม เป็นผลของกลไกการสะสมทุนผ่านการปรับปรุงการผลิต ที่เป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ของโครงสร้างชนชั้นแบบแรงงานเสรี จากทัศนะที่เห็นอกว่านี้ ทั้งความพัฒนาและด้อยพัฒนาต่างมิได้พึ่งพาหรือเป็นสาเหตุของกันและกันโดย-ตรง ทว่าต่างก็เป็นผลผลิตของวิวัฒนาการที่มีลักษณะ เฉพาะของความสัมพันธ์ทางชนชั้นแบบหนึ่ง ๆ ซึ่งส่วนหนึ่งถูกกำหนดในเชิงประวัติศาสตร์อยู่ "นอก" ระบบทุนนิยมคือ ต้องสัมพันธ์กับวิธีการผลิตที่มีาชนิยมด้วย การมีทัศนะว่าความพัฒนาและความด้อยพัฒนาต่างกำหนดกันและกันโดยตรงทำให้วอลเล่อร์สตี้นต้องยืนยันต่อว่า ทั้งความพัฒนามันศูนย์กลางและความด้อยพัฒนามันเขตบริวารนั้น ล้วนเป็นผลลัพธ์ที่จำเป็น ของกระบวนการถ่ายเทส่วนเกิน จากบริวารไปยังศูนย์กลาง และทำให้เขาต้องละทิ้งประเด็นที่ว่า ระบบทุนนิยมมีแนวโน้มภายในตัวมันเอง ที่จะพัฒนาหลังการผลิต โดยการ

สะสมทุน แต่กลับไปปรับเอาทัศนะที่ว่า พัฒนาการในเขตศูนย์กลาง คือ ผลจากการสะสมทุนแบบแรกเริ่ม (primitive accumulation of capital) ที่เค้นมาจากเขตบริวาร และเข้าใจว่าความคืบหน้าเป็นผลจากการขาดแคลนทุน ดังนั้นระบบทุนนิยมจึงกลายไปเป็นอีกระบบหนึ่งที่มีพื้นฐานอยู่บนการรีดเค้นสิ่งที่เราเรียกว่า แรงงานส่วนเกินสัมบูรณ์

การถ่ายเทมูลค่าส่วนเกิน

คู่มือของวอลเลอ์สตีน์ จะมีวิธีอธิบาย การถ่ายเทส่วนเกิน ซึ่งเชื่อว่า มีอยู่จากบริวารไปสู่ศูนย์กลางอยู่ 2 วิธี วิธีหนึ่งคือ วิธีการทางเศรษฐกิจโดยตรง อีกวิธีหนึ่งคือ วิธีการทางการเมือง "การแบ่งงานในระบบเศรษฐกิจโลกนั้น เกี่ยวข้องอยู่กับลำดับชั้นของตำแหน่งหน้าที่ในการผลิต งานที่ต้องอาศัยทักษะชั้นสูงหรือทุนจำนวนมากจะมีไว้สำหรับเขตที่อยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่า และ เนื่องจากระบบทุนนิยมโลกมีธรรมชาติ ที่จะให้ผลตอบแทนแก่ชน ที่มีการสะสม (รวมทั้ง "ทุน" ที่เป็นมนุษย์ด้วย) ในอัตราที่มากกว่าพลังแรงงาน ที่ยังไม่ได้รับการฝึกฝนมาเลย ดังนั้น การแบ่งหน้าที่ตามเขตต่าง ๆ อย่างไม่เสมอภาคดังกล่าว จึงมีแนวโน้มอย่างมากไปสู่การสงวนรักษาผลประโยชน์และอำนาจที่เหนือกว่าของเขตศูนย์กลางเสมอ พลังของตลาดโลก ก็จะสนับสนุนความไม่เท่าเทียมที่เป็นอยู่มากกว่านี้ จะทำลายมัน" (MWS, p. 350) ขณะเดียวกันวอลเลอ์สตีน์ก็กล่าวว่า ระบบควบคุม/ตอบแทนแรงงาน เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดรัฐที่เข้มแข็งในเขตศูนย์กลางและรัฐอ่อนแอในเขตบริวาร ผลที่ตามมา ก็คือ "ในรัฐ (ศูนย์กลาง) การสร้างกลไกรัฐที่เข้มแข็งจะทำให้หน้าที่เป็นเครื่องมือในการปกครองความไม่เท่าเทียม ซึ่งมีอยู่ในระดับโลก" (MWS, p.349)" "หากเกิดความไม่เท่าเทียมของพลังกลไกรัฐระหว่างรัฐต่าง ๆ แล้ว ก็จะทำให้เกิดกลไกของการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมตามมาด้วย ซึ่งเป็นผลจากการที่รัฐที่เข้มแข็งในเขตศูนย์กลางกระทำต่อรัฐที่อ่อนแอกว่าในเขตบริวาร ดังนั้นทุนนิยม (ในภาคเกษตรในช่วงต้นยุคใหม่) จึงไม่เพียงจะเกี่ยวข้องกับการถ่ายเทมูลค่าส่วนเกิน จากคนงานไปยังเจ้าของทุนเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับการถ่ายเทส่วนเกินในระดับระบบโลกทั้งหมดโดยรัฐในเขตศูนย์กลางอีกด้วย" (RED, p. 401)

ข้อโต้แย้งที่เสนอมานี้ไม่มีประเด็นที่แจ่มชัดอย่างสมบูรณ์เลย ทว่ากลับจะมีรากฐานอยู่บน ลัทธิเศรษฐกิจกำหนด ซึ่งครอบคลุมทั่วทุกแง่มุมในกรอบทฤษฎีของวอลเลอ์สตีน์ จะขอล่าถึงประเด็นแรก คือ วิธีการทางเศรษฐกิจก่อน คำถามแรก ก็คือ อะไร คือปัจจัยกำหนดสิ่งที่เขาเรียกว่า "ลำดับชั้นของหน้าที่ในการผลิต" ที่ทำให้การผลิตบางอย่างต้องให้ทุนและแรงงานที่มีทักษะสูงกว่าการผลิตอย่างอื่น วอลเลอ์สตีน์ตอบเพียงว่า ตัวการผลิตนั่นเอง เป็นปัจจัยที่กำหนดจำนวน ทุนและระดับทักษะที่ต้องใช้ในการดำเนินการผลิต ดังนั้น "เมื่อพิจารณาถึงการขยายตัวอย่างกว้างขวางของการค้าและอุตสาหกรรมโลกทั้งในด้านขอบเขตภูมิศาสตร์และจำนวนประชากรแล้ว จะพบว่ายุโรปบางส่วนจะสามารถกอบกู้กำไรจากการขยายตัวนี้ได้มากยิ่งขึ้น ถ้าหากมันมา จะจงผลิตเฉพาะสินค้าที่จำเป็น ในการทำกำไร ซึ่งทำให้เวลา, แรงงาน, ที่ดิน และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ที่มาผลิตปัจจัยจำเป็นในการดำรงชีพต้องลดน้อยลง นั่นก็คือ ยุโรปตะวันออกจะต้องกลายมาเป็น "ตะกร้าขนมปัง" สำหรับยุโรปตะวันตกหรือไม่ ก็ต้องเป็นตรงข้าม" (MWS, p. 98) ดังนั้นตามเหตุผลนี้ การผลิตอาหารจึงอาศัยทุนและทักษะน้อยกว่าภาคอุตสาหกรรม ซึ่งก็หมายถึง การได้รับผลตอบแทนน้อยกว่าจากส่วนเกินทั้งหมดด้วย ดังนั้น วอลเลอ์สตีน์จึงสามารถสรุปได้ว่า "พัฒนาการความคืบหน้าเป็นผลจากการเข้าผูกพันในระบบเศรษฐกิจโลกในฐานะ เขตบริวารที่ผลิตวัตถุดิบต่าง ๆ" (RFD, p. 392)

ทัศนะ เทคโนโลยีกำหนดดังกล่าว สอดคล้องอย่างยิ่งกับข้อเสนองของวอลเลอ์สตีน์ที่เน้นว่าการแบ่งงานในระบบโลกมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อพัฒนาการระบบทุนนิยม การกำหนดบทบาทที่ผลิตวัตถุดิบ ก็คือ การกำหนดค่าที่ต้องผลิตด้วย ทุน และ แรงงานที่คืบคาน ซึ่งเท่ากับกำหนดค่าอยู่ในฐานะ เลียบริยบบนระบบแจกแจงส่วนเกินในตลาดโลก อย่างไรก็ตามเห็นได้ชัดว่าตรรก เช่นนี้ใช้ไม่ได้ อันที่จริงไม่จำเป็นต้องยกตัวอย่างปัจจุบันก็ได้ เช่น กรณีของภาคเกษตรเพื่อส่ง

ออกของอเมริกาซึ่งใช้ทั้งทุนและเทคโนโลยีสูงกว่าภาคอุตสาหกรรมส่งออกของโลกที่ 3 โดยเปรียบเทียบ เพราะในช่วงต้นยุคใหม่จากคำกล่าวของวอลเล่อร์สตีน์เองด้วยซ้ำ เห็นได้ว่า ไม่ใช่แค่เพียงภาคอุตสาหกรรมของเขตศูนย์กลางเท่านั้นที่ใช้ทุนและเทคโนโลยีมากกว่าภาคเกษตรในเขตบริวาร ทว่ากิจกรรมการผลิตทั้งหมดในเขตศูนย์กลางต่างก็มีลักษณะดังกล่าวด้วย ซึ่งรวมถึง การผลิตอาหารประเภทพื้นฐาน (ซึ่งวอลเล่อร์สตีน์ไม่ได้ย่ำไว้) นั่นก็คือ เกษตรกรในอังกฤษใช้ทุนและทักษะในการผลิตเหนือกว่าเกษตรกรในโบแลนด์ในยุคนั้นมากมายนัก⁴⁷

ดังนั้นผลผลิต โดยตัวของมันเองจึงไม่ได้เป็นปัจจัยกำหนดระดับทักษะและเงินทุน ที่ต้องใช้ในการผลิต และหากวอลเล่อร์สตีน์ยืนยันว่า ความเป็นประเทศศูนย์กลางต่างหาก คือ สิ่งกำหนดให้มีระดับทักษะและทุนที่เหนือกว่า ในทุกสาขาการผลิต เขาจะต้องอธิบายว่า "ทำไม" จึงเป็นเช่นนั้น เพื่อที่จะ เลี่ยงการสรุปแบบกำปั้นทุบดินว่า สิ่งกำหนดฐานะของภูมิภาคนั้น ๆ ว่าจะ เป็นศูนย์กลางหรือบริวารก็คือ ระดับทักษะและทุนที่เข้าในเขตนั้น ๆ นั่นเอง ดังที่เราได้เห็นกันแล้วว่า ตลาดโลกมีอาจเป็นตัวกำหนดชนิดและประเภทของการผลิตในเขตนั้น ๆ โดยเฉพาะระดับและลักษณะของหลังการผลิตที่เข้า ยกเว้นแต่ว่าผลกระทบของตลาดจะถูกกำหนดโดยโครงสร้างชนชั้นในเขตนั้น ๆ อีกทอดหนึ่ง แม้กระนั้นวอลเล่อร์สตีน์ก็ยังยืนยันในทางตรงกันข้ามว่า ตัวระดับพัฒนาการหลังการผลิต หรือ ประสิทธิภาพในการผลิตต่างหากที่กำหนดฐานะของภูมิภาคนั้นในตลาดโลก ซึ่งอย่างไรก็ตาม ทำให้ต้องย้อนกลับไปยังโครงสร้างชนชั้นที่กำหนดทิศทางของพัฒนาการหลังการผลิตอีกทอดหนึ่งอยู่ที่

ขณะเดียวกัน จะต้อง เข้าใจด้วยว่า ไม่ว่าสาเหตุของการแจกแจงทุนและทักษะในการผลิตจะเป็นอย่างไรก็ตาม การแจกแจงดังกล่าว โดยตัวมันเอง ก็มีปัจจัยกำหนดกระบวนการถ่ายเทส่วนเกินในในช่วงต้นยุคใหม่ด้วย วอลเล่อร์สตีน์ได้นำความคิดของอากรี เอ็มมานูเอ็ล ในเรื่อง "การแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียม" (unequal exchange) มาใช้อธิบายกระบวนการดังกล่าว แต่ไม่ว่าจะ เข้าใจแนวคิดนี้ในด้านใดก็ตามแนวคิดนี้ ก็มีอำนาจนำมาใช้กับเป้าหมายของวอลเล่อร์สตีน์ได้ ตามทัศนะของเอ็มมานูเอ็ล การแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมเกิดขึ้นเมื่อมีการผลิตเพื่อขายโดยภูมิภาคที่ผลิตสินค้าต่างชนิดกัน และมีอัตราค่าจ้างต่างกัน (แต่มีองค์ประกอบอินทรีย์ภาพของทุนเท่ากัน) และเมื่อมีสมมติฐานว่า การปรับตัวของระดับกำไรให้เท่ากันในทุกภูมิภาคและทุกสาขาการผลิต เป็นแนวโน้มของระบบทุนนิยมแล้ว ก็แสดงว่า ส่วนเกินจำนวนหนึ่งจะต้องหลุดลอยจากเขตอัตราค่าจ้างต่ำกว่าไปสู่เขตอัตราค่าจ้างสูงกว่า⁴⁸ อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าทฤษฎีนี้จะนำมาใช้ได้จริงหรือไม่ เงื่อนไขจำเป็นขั้นพื้นฐานของทฤษฎีก็คือ การเคลื่อนย้ายทุนโดยเสรีทั่วทั้งระบบเพื่อที่จะให้การปรับอัตรากำไรให้เท่ากันเป็นจริงขึ้นมาได้ อย่างไรก็ตามดังที่ได้ตั้งข้อสังเกตในช่วงที่อภิปรายไว้แล้ว ว่าภายใต้วิถีการผลิตแบบทาสิตที่ดินนั้น ไม่มีแรงงานหรือที่ดินเสรี ซึ่งทำให้ไม่อาจมีทุน ที่จะเคลื่อนย้ายโดยเสรีได้คือนอกจากนั้นมูลค่าใช้สอยในที่ดิน แรงงานและทุน ก็ไม่อาจเป็นอิสระที่จะมาผสมผสานกันได้ ณ ระดับอัตรากำไรเฉลี่ย กล่าวอีกนัยหนึ่งกระแสการหมุนเวียนของการลงทุนที่จะปรับอัตรากำไรให้เท่าเทียมกันนั้น ไม่อาจเกิดขึ้นได้ในเขตที่ถูกครอบงำด้วยระบบทาสิตที่ดินไม่ว่าจะเป็นการไหลเข้ามาของทุนเมื่อเขตนั้นมีโอกาสจะทำกำไรได้มาก หรือ การไหลออกของทุน เมื่อระดับกำไรเขตนั้นต่ำกว่าที่อื่น ดังนั้นเมื่อไม่อาจมีการเคลื่อนย้ายของการลงทุนเพื่อเพิ่มผลผลิต การเพิ่มขึ้นของอุปสงค์สินค้าเกษตรจากยุโรปตะวันออก ที่ยังคงอยู่ใต้ระบบทาสิตที่ดิน ในศตวรรษที่ 17 ก็มีผลโดยทั่วไปเพียงแต่ทำให้ระดับราคาสูงขึ้นเท่านั้น (แทนที่จะเป็นการเพิ่มขึ้นของผลผลิต) ผล ก็คือ ทำให้ราคาสินค้าเกษตรของยุโรปตะวันออกสูงขึ้นกว่าราคาสินค้าอุตสาหกรรมจากยุโรปตะวันตกโดยเปรียบเทียบ หมายความว่า ระบบตลาดได้มีส่วนเอื้อต่อการถ่ายเทส่วนเกินได้จริง แต่ทว่าในกรณีนี้ เป็นการถ่ายเทจากเขตศูนย์กลางไปยังเขตบริวาร แทนที่จะเป็นตรงข้าม

ปัจจัยกำหนดโครงสร้างรัฐ

ต่อไปประเด็นที่ว่า วิกฤตการณ์เมืองคือ ปัจจัยกำหนดการถ่ายเทมูลค่าส่วนเกิน โดยการกระทำของรัฐที่แข็งแกร่งกว่าในศูนย์กลางของรัฐที่อ่อนแอกว่าในเขตบริวาร ปัญหา ก็จะเกิดขึ้นเช่นกัน เมื่อ หวนกลับมาไปยัง คำถามก่อนหน้านี้นี้ เกี่ยวกับการแบ่งแยกระหว่างรัฐที่แข็งแกร่งและรัฐที่อ่อนแอ วอลเลอ์สตีน์กล่าวว่า "ในศตวรรษที่ 16 บางราชวงศ์สามารถบรรลุอำนาจอันแข็งแกร่งขณะที่บางราชวงศ์ล้มเหลว ปรากฏการณ์เช่นนี้ เกี่ยวกันอย่างมากกับบทบาทของภูมิภาคนั้น ๆ ภายในกระบวนการแบ่งงานกันของระบบเศรษฐกิจโลก บทบาทที่ต่างกัน จะนำไปสู่การมีโครงสร้างชนชั้นที่ต่างกันซึ่งจะกำหนดระบบการเมืองที่ต่างกันด้วย" (MWS, p.157) เห็นได้ว่า เขาได้สร้างโครงสร้างแบบเศรษฐกิจกำหนดที่ตายตัว ซึ่งต้องประสบความสำเร็จแล้ว เมื่อเผชิญกับแนวคิดที่ขัดแย้งกันเอง ในเรื่องระบบการควบคุม/ตอบแทนแรงงาน ในด้านหนึ่ง วอลเลอ์สตีน์ ต้องการมองว่า ปัจจัยกำหนดโครงสร้างชนชั้น (ระบบควบคุม/ตอบแทนแรงงาน) ก็คือระบบเศรษฐกิจโลกหรือการจ้องค้ำกรายในสาขาการผลิตหนึ่ง ๆ ซึ่งในท้ายที่สุด ก็คือ บทบาทของเขตนั้น ๆ ในระบบการแบ่งงานระดับโลก กล่าวอีกนัยหนึ่ง โครงสร้างชนชั้นคือ ผลผลิตของความต้องการเฉพาะหน้าทาง เศรษฐกิจและเทคโนโลยี ที่ถูกกำหนดโดยตลาด แต่อีกด้านหนึ่ง วอลเลอ์สตีน์ ก็เห็นว่า ถ้าพิจารณาในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นปกครองผู้ซูดรัดกับแรงงานที่ถูกซูดรัด โครงสร้างชนชั้น ก็กลับจะเป็นปัจจัยกำหนดลักษณะของรัฐเสียเอง "รูปแบบการควบคุมแรงงานมีผลอย่างมากต่อระบบการเมือง (โดยเฉพาะความแข็งแกร่งของกลาโหมรัฐ) รวมทั้งความเป็นไปได้ของนายทุนพื้นเมืองที่จะพัฒนาขึ้นมา" (MWS, p.87)

อย่างไรก็ตาม ดังที่ข้าพเจ้าได้โต้แย้งแล้วว่า การพิจารณากระบวนการควบคุมแรงงานจริง เป็นโครงสร้างชนชั้นของการซูดรัดนี้ ทำให้ไม่สามารถพิจารณาในแง่ของกลไกทาง เทคนิคของระบบเศรษฐกิจได้ ในประเด็นแรก ถ้าระบบการควบคุมแรงงานมีฐานะ เป็นโครงสร้างชนชั้นของการซูดรัดคือ ปัจจัยกำหนดลักษณะ โครงสร้างรัฐแล้ว มันก็ต้องเป็นปัจจัยกำหนดพัฒนาการหลังการผลิตของภูมิภาคหนึ่ง ๆ ด้วย ในระดับโลกโครงสร้างชนชั้น จึงไม่อาจมีบทบาทเพียงแต่เป็นตัวถ่ายทอดการกดดันของตลาดโลกและการแบ่งงานกันทำให้แก่ภูมิภาคหนึ่ง ๆ ได้ การเสนอประเด็นนี้ จึงขัดแย้งกับประเด็นที่ 2 ซึ่งพิจารณาว่าระบบการควบคุมแรงงานเป็นแค่เพียงการสะท้อนการใช้เทคนิคการผลิตที่เหมาะสมที่สุดสำหรับภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในตลาดโลกซึ่งก็คือ แก่นความคิดของเขายืนยันว่า โครงสร้างของรัฐในภูมิภาคหนึ่ง ถูกกำหนดจากฐานะของภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในระบบการแบ่งงานระดับโลก ตัวอย่างความขัดแย้ง ก็คือ กรณีที่วอลเลอ์สตีน์อธิบายถึงความสำเร็จของ เศรษฐกิจในกรณีพิเศษของญี่ปุ่นและรัสเซียว่า ความสามารถของทั้งสองประเทศในการเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจโลกในฐานะของประเทศบริวารแทนที่จะเป็นประเทศบริวารนั้น เป็นผลมาจากโครงสร้างรัฐที่เข้มแข็งของทั้งสองประเทศ⁴⁹ แต่ถ้าอธิบายตามนี้แล้ว จะไม่เท่ากับเสนอว่ารัฐคือ ตัวกำหนดบทบาทเศรษฐกิจของภูมิภาคแทนที่จะเป็นตรงข้ามดอกหรือ อีกประการหนึ่งคือตัวอย่างของฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 17 ซึ่งแม้ว่าจะถูกจัดเป็นรัฐที่แข็งแกร่งมากที่สุดแห่งหนึ่ง แต่ก็มิได้อยู่ในกลุ่มประเทศศูนย์กลางในยุคนั้นด้วย

แม้ว่าดูเหมือนวอลเลอ์สตีน์ จะ เดินถูกทางในการพยายามจะ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและพัฒนาการทางเศรษฐกิจหรือพัฒนาการของหลังการผลิตจากแง่ของโครงสร้างชนชั้นของการซูดรัดส่วนเกินก็ตาม แต่ก็ไม่อาจประสบความสำเร็จ เพราะว่าในท้ายที่สุด เขาก็ยังคงมองเห็นโครงสร้างชนชั้นว่า เป็นเพียงส่วนประกอบชิ้นหนึ่งของพัฒนาการหลังการผลิตที่ถูกคิดและถูกกำหนดโดย การแบ่งงานในระดับโลก ซึ่งสอดคล้องกับการที่เห็นว่าหน้าที่พื้นฐานของรัฐก็คือการบังคับให้เกิดการถ่ายเทส่วนเกินจากเขตบริวารไปยังเขตศูนย์กลาง ผลก็คือ กรอบความคิดรวบยอดอันเชิงปริมาณของรัฐ โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับความ "แข็งแกร่ง" หรือ "อ่อนแอ" ซึ่งบดบังการวิเคราะห์ที่สัมพัทธ์เกี่ยวกับโครงสร้างชนชั้น

ในทางตรงข้าม หากพิจารณาความสัมพันธ์ของรัฐกับโครงสร้างชนชั้นในแง่ที่เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งชนชั้น

ปกครองได้ตั้งเอาส่วนเกินซึ่งไม่ได้จ่ายคืนมาจากผู้ผลิตโดยตรงแล้ว ก็จะช่วยให้เห็นภาพในเชิงคุณภาพ คือ ลักษณะที่ หลากหลายของ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับระบบการขูดรีดส่วนเกิน มาร์กซกล่าวว่า "รูปแบบเฉพาะทาง เศรษฐกิจที่แรงงานส่วนเกินที่ไม่ได้รับค่าจ้าง ได้ถูกรีดเค้นไปจากผู้ผลิตโดยตรงนั้น กำหนดลักษณะความสัมพันธ์ ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ อยู่ใต้ปกครอง ความสัมพันธ์โดยตรงระหว่าง เจ้าของปัจจัยการผลิตกับผู้ผลิตโดยตรงนี้ นอกจากจะสอดคล้องโดยธรรมชาติกับแต่ละขั้นตอนของพัฒนาการวิธีการผลิตและประสิทธิภาพการผลิตของสังคมแล้ว ยังช่วยเผยให้เห็นความลับที่ซ่อน อยู่ลึกที่สุด ซึ่งเป็นพื้นฐานแฝงเร้นของโครงสร้างสังคมทั้งมวล ซึ่งก็รวมถึง รูปแบบทางการเมืองของความสัมพันธ์ ระหว่างอำนาจสูงสุดกับการพึ่งพิง ซึ่งกล่าวสั้น ๆ ได้ว่าหมายถึง รูปแบบเฉพาะที่สอดคล้องกันของรัฐนั่นเอง"⁵⁰

รัฐที่อ่อนแอกับความด้อยพัฒนา

จากทัศนะของวอลเลอ์สตีน์ ความสัมพันธ์ของรัฐกับความพัฒนา หรือ ด้อยพัฒนาทางเศรษฐกิจในภูมิภาคหนึ่ง ๆ รวมทั้งในระบบเศรษฐกิจโลกนั้น จะเป็นไปตามตรรกะของความสัมพันธ์ในการขูดรีดส่วนเกินนั่นเอง ซึ่งหมายถึง ความ ต้องการของชนชั้นปกครองที่ถูกกำหนดโดยลักษณะ ความสัมพันธ์แบบขูดรีดกับผู้ผลิตโดยตรง ตัวอย่างเช่น ในกรณีของรัฐ ในโบแลนด์ วอลเลอ์สตีน์ เข้าใจอย่างค่อนข้างถูกต้องในเบื้องต้นเกี่ยวกับพัฒนาการของรัฐนี้ในระบบทาสิตที่ดิน ทว่า ระบบทาสิตที่ดินในโบแลนด์มิได้กำหนดให้รัฐมีลักษณะที่เข้มแข็ง หรือ อ่อนแอแต่อย่างใด ในแง่ของวิธีการผลิต ระบบ ทาสิตที่ดินซึ่งเป็นระบบการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินแบบหนึ่งนั้น คงอยู่ได้ก็ด้วยมีลักษณะ เค้น คือ วิธีการที่เจ้าที่ดินใช้กำลัง ควบคุมการเคลื่อนย้ายของชาวนา เพื่อประกันการได้ค่าเช่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งป้องกันไม่ให้เกิดลาถนที่ของชาวนา หรือที่ดินที่เช่า ในกรณีของโบแลนด์เจ้าที่ดินท้องถิ่นเป็นผู้ควบคุมโดยตรงในเรื่องการใช้จ่าย การออกกฎหมาย และ การปกครองท้องถิ่นซึ่งช่วยค้ำประกันการขูดรีดส่วนเกินในระบบทาสิตที่ดิน ผลในเบื้องต้น ก็คือ ทำให้รัฐมีลักษณะกระจายอำนาจอยู่มาก อย่างไรก็ตาม เราไม่อาจนิยาม ความสัมพันธ์ของรัฐกับพัฒนาการหลังการผลิตหรือระบบเศรษฐกิจ ทั้งภายในหรือนอกรัฐได้ว่า สะท้อนลักษณะที่ "อ่อนแอ" ของรัฐ ตรงกันข้ามฐานะของรัฐโบแลนด์ต่อระบบเศรษฐกิจทั้ง ในและนอกรัฐกลับมี "ความเข้มแข็ง" โดยรองรับและเสริมสร้าง ความมั่นคงทางชนชั้น ของเจ้าที่ดิน เป็นอย่างมาก ดังนั้น ในด้านหนึ่งการที่รัฐต่อต้านเมือง มิได้เป็นผลจาก ความขัดแย้งโดยตรงของพ่อค้าและขุนนาง ทว่าความขัดแย้ง ดังกล่าว เกิดจากสาเหตุภายนอก ที่เมืองสร้างให้กับระบบความสัมพันธ์ของเจ้าและทาสิตที่ดิน ในแง่ที่เมืองเป็นแหล่ง พักพิงสำหรับทาสิตที่ดินที่หลบหนีมา อีกด้านหนึ่ง นโยบายการค้าเสรีของรัฐโบแลนด์ มิได้แสดงถึง ความยอมจำนนต่อ รัฐศูนย์กลางในยุโรปตะวันตกแต่อย่างใด ที่จริงแล้ว สหพันธ (United Provinces) หรือฮอลแลนด์ ซึ่งเป็นแหล่ง สินค้าเข้าจำนวนมากของโบแลนด์ก็ไม่ได้มีลักษณะที่เรียกได้ว่า เป็นรัฐเข้มแข็งแต่อย่างใด เป้าหมายของนโยบายการค้าเสรีของโบแลนด์มิไว้ เพื่อสนองต่อผลประโยชน์ของกลุ่มเจ้าที่ดิน โดยป้อนสินค้าอุตสาหกรรมราคาถูกให้ทางตรงและ ทางอ้อมก็คือ การทำลายอุตสาหกรรมท้องถิ่นซึ่งเป็นทางออกของทาสิตที่ดินและ เป็นปัจจัยที่สั่นคลอนระบบความสัมพันธ์ เจ้าและทาสิตที่ดินด้วย⁵¹

จะเห็นว่า ความสัมพันธ์ของรัฐกับลักษณะด้อยพัฒนาในโบแลนด์ มิได้ถูกกำหนดจากความอ่อนแอของรัฐ โดย เปรียบเทียบกับรัฐในเขตกึ่งกลาง ทว่าปัจจัยกำหนด กลับเป็นระดับความเข้มแข็งของรัฐ ในการบังคับใช้นโยบาย ที่ จะเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่วิธีการผลิตแบบทาสิตที่ดิน นโยบายที่รัฐเสริมอำนาจเจ้าที่ดินให้ขูดรีดส่วนเกินได้มากที่สุดภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมแบบพิวคัลนี้เอง ที่เป็นตัวทำลายพัฒนาการหลังการผลิตพื้นฐาน ในภาคเกษตรและนั่น ทอนโอกาสของการพัฒนาเศรษฐกิจในโบแลนด์ด้วย ที่มาของแนวนโยบายดังกล่าว ก็คือ อำนาจครอบงำอันไพศาลของ เจ้าที่ดินซึ่งอยู่ที่ความสามารถในการควบคุมชาวนาและผลผลิตส่วนเกินได้โดยตรงอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ยังพบว่า รัฐ

บรัสเซียมตลอดศตวรรษที่ 17 และต้นศตวรรษที่ 18 ก็ได้มีนโยบายคล้ายคลึงกันรวมทั้งมีรูปแบบความสัมพันธ์ทาง เศรษฐกิจระหว่างประเทศที่คล้ายคลึงกันด้วย ทั้ง ๆ ที่บรัสเซียมได้ชื่อว่าเป็นรัฐที่แข็งแกร่งที่สุดรัฐหนึ่ง ที่เป็นเช่นนั้น ก็เพราะบรัสเซียมก็ยังคิดคดตรงอยู่กับโครงสร้างความสัมพันธ์ของเจ้ากับทาสติดที่ดิน แบบเดียวกับบาเบลแลนด์⁵² สรุปได้ว่าความสัมพันธ์ของรัฐกับความพัฒนาหรือด้อยพัฒนาในยุโรปตะวันออกหรือในเขตนอกอื่น ๆ ไม่อาจจะพิจารณาได้จากแง่ของความแข็งแกร่ง หรือ ความอ่อนแอของรัฐ ทั้งนี้เพราะ การที่รัฐจะ เกื้อหนุนความเติบโตหรือความชะงักงันของพลังการผลิต มิได้มีพื้นฐานมาจากความสัมพันธ์ของรัฐกับ "การแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียม" หรือการถ่ายเทส่วนเกินเข้าหรือออกจากเขตนั้น ๆ ทว่ามาจากนโยบายความสัมพันธ์กับโครงสร้างชนชั้นที่ครอบงำอยู่ในเขตนั้น ๆ มากกว่า

การสะสมทุนเบื้องต้น

เมื่อถึงที่สุด ของการวิเคราะห์ปัญหากำเนิด ของความพัฒนาและด้อยพัฒนา จะพบว่าการถกเถียงเรื่องการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียม ที่นำสู่การถ่ายเทส่วนเกินนั้น มีความสำคัญรองลงมา การโต้แย้งว่า การแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมและการถ่ายเทส่วนเกินเป็นแก่นของปัญหานั้น มีที่มาจากประเด็นที่รู้จักกันดีในหมู่มาร์กซิสต์ นั่นก็คือ ประเด็นที่ว่า "การสะสมทุนเบื้องต้นนั้น" เป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จที่โดดเด่นของพัฒนาการ ในบางส่วนของเขตนุญกลางในยุโรปตะวันตกตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา ทว่าผู้ที่ยืนยันเช่นนี้ ได้พลาดไปเพราะ อันที่จริงแล้ว "การสะสมทุนเบื้องต้น" นั้นแรกเริ่มเป็นความคิดของอาดัม สมิธ มาร์กซ์เป็นผู้ที่นำประเด็นนี้ขึ้นมาพิจารณาอย่างถอนรากเพื่อจะก้าวข้ามกรอบความคิดที่วนอยู่กับที่ในเรื่องพัฒนาการทาง เศรษฐกิจซึ่งไม่อาจแยกออกจากประเด็นนี้ได้ มาร์กซ์กล่าวว่า "การสะสมทุนจำเป็นต้องอาศัยมูลค่าส่วนเกิน และมูลค่าส่วนเกินจำเป็นต้องอาศัยการผลิตในระบบทุนนิยม ส่วนการผลิตแบบทุนนิยมก็ต้องอาศัยเงื่อนไขที่ทั้งทุนและพลังแรงงานจำนวนมาก มีพร้อมอยู่ในมือของผู้ผลิตสินค้า กระแสเคลื่อนไหวทั้งหมดนี้หมุนเวียนเป็นวงไม่รู้จบสิ้น ซึ่งเราสามารถจะหลุดพ้นออกมาได้ ก็โดยเพียงตั้งสมมติฐานว่า มี "การสะสมทุนเบื้องต้น" (หรือที่สมิธเรียกว่าการสะสมทุนก่อนหน้านั้น) อันเป็นเงื่อนไขที่มาก่อนการสะสมทุนแบบทุนนิยม เป็นการสะสมทุนที่มีชี "ผล" ของวิธีการผลิตแบบทุนนิยม ทว่า เป็นจุดกำเนิดของมัน"⁵³

ความตั้งใจของมาร์กซ์จึงมีชีเพียงแต่วิจารณ์ "การสะสมทุนก่อนหน้านั้น" ที่เป็นที่ยอมรับกัน ซึ่งสมิธได้อธิบายไว้เท่านั้น ทว่ามาร์กซ์ตั้งใจจะปฏิเสธประเด็นทั้งหมดในฐานะที่มีข้อผิดพลาดขั้นรากฐาน เลขที่เดียว การสะสมเงิน หรือความมั่งคั่งใด ๆ โดยตัวมันเองมีอาจนำมาอธิบายการสะสมทุนได้ เพราะการสะสมทุนดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของความสัมพันธ์ทางสังคมการผลิตแบบหนึ่งโดยเฉพาะ มาร์กซ์กล่าวว่า "ดังนั้นไม่มีอะไร จะนำชนชั้นเท่ากับทัศนะที่มองจุดเริ่มของการก่อตัวของทุน ราวกับว่า เมื่อทุนได้รับการสะสมมาก เข้าก็จะ เป็นตัวการสร้างเงื่อนไขทางวัตถุของการผลิต อันได้แก่ปัจจัยจำเป็นต่าง ๆ วัตถุดิบ เครื่องมือในการผลิต จากนั้นก็มอบสิ่งเหล่านี้ให้แก่คนงานซึ่งมิได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตเหล่านี้"⁵⁴ ในขณะเดียวกัน "ในตัวมันเอง เงินและสินค้ามิได้มีความเป็น "ทุน" มากไปกว่าปัจจัยการผลิตและปัจจัยเพื่อยังชีพ นั่นก็คือ สิ่งเหล่านี้จะต้องถูกแปลงให้กลายเป็นทุนเสียก่อน กระบวนการที่เรียกว่า การสะสมทุนเบื้องต้นนั้น จึงมีชีอะไรอื่น นอกจากกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่พราภูมิผลิตจากปัจจัยการผลิตนั่นเอง"⁵⁵

บรรดามาร์กซิสต์ที่คล้ายวอลเลอรัสติน ในแง่ที่ย้ำถึงความสำคัญของ การสะสมความมั่งคั่งในตอนแรกเริ่มในรูปของเงินหรือในรูปของแบบเดิมตามธรรมชาติต่างๆ มักทำให้ต้องตั้งคำถามพื้นฐานหลายข้อ ประการแรก พวกนี้มิได้อธิบายว่าทำไมการสร้างสมความมั่งคั่ง "จากภายนอก" คือ จากเขตนุญกลาง จึงเป็นปัจจัยจำเป็นสำหรับพัฒนาการทาง เศรษฐกิจในช่วง จุดกำเนิดของระบบทุนนิยม ประการต่อมา ได้มีอุปสรรคด้านเทคโนโลยี บางประการ

หรือไม่ ที่ทำให้ต้องอาศัยการรวมศูนย์ของทุนอย่างมหาศาลในการแก้ไขและทำให้จำต้องพึ่งพาทรัพยากรต่าง ๆ นอกเหนือจากที่สามารถรวบรวมได้จากภายในกลุ่มศูนย์กลางเอง⁵⁶ และที่สำคัญว่านั่นอะไร เป็นสาเหตุและหลักประกันว่าความมั่งคั่งที่นำจากเขตบริวารเข้าสู่ศูนย์กลาง จะถูกนำไปใช้ให้ก่อโภคผล แทนที่จะถูกนำไปใช้อย่างไม่เกิดประโยชน์ หรือถ้าจะกล่าวเจาะจงลงไป อะไรเป็นปัจจัยกำหนดว่า ทุนจะถูกใช้เพื่อพัฒนาหลังการผลิต เพื่อที่จะเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของแรงงานและกระบวนการนี้เกี่ยวข้องกับกระบวนการที่ต่อเนื่องของการสะสมทุน ผ่านการปรับปรุงการผลิตหากพิจารณาข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์ การสร้างสมและรวมศูนย์ความมั่งคั่งไว้ว่ามีคนบางกลุ่มที่มีศักยภาพของ "นักลงทุน" นั้นได้เคยเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า ทว่าปราศจากผลสำคัญตามมา ทรัพยากรที่ก่อโภคผลในการผลิตที่สั่ง

สมจากภายนอก จะสามารถเป็นประโยชน์ต่อพัฒนาการทาง เศรษฐกิจได้ ก็แค่เพียงในเงื่อนไขของระบบที่มีโครงสร้าง ความสัมพันธ์ทางสังคมการผลิต ที่เกื้อหนุนต่อการสะสมทุน ผ่านการเปลี่ยนแปลงการผลิตเท่านั้น ซึ่งระบบโลกของ วอลเลอ์สตีน์ ไม่ได้มีการอธิบายระดับถึงกลไกของระบบดังกล่าว เพราะระบบโครงสร้างชั้นของการสะสมทุน ที่มี ฐานอยู่บนแรงงานเสรี เป็นทัศนะที่ถูกกละ เลຍมาตั้งแต่ต้น ดังนั้น เราจึงต้องประสบกับปัญหาต่อไป กับทฤษฎีของ วอลเลอ์สตีน์ว่า ทำไมความมั่งคั่ง ที่ถูกถ่ายเทจากเซตบริวารไปยังศูนย์กลาง จึงมีได้ก่อให้เกิดผลเพียงแค่การสร้าง โบสถ์วิหาร ในเซตศูนย์กลางและก่อให้เกิดความอดอยากในเซตบริวารเท่านั้น

โครงสร้างชั้นของความพัฒนาและความคืบหน้าทาง เศรษฐกิจ

เป็นที่แจ่มชัดแล้วว่า การถ่ายเทส่วนเกิน มีได้เป็นปัจจัยที่กำหนด ทั้งพัฒนาการในเซตศูนย์กลางและความคืบ นาคมานในเซตบริวาร การพัฒนา เศรษฐกิจนั้นเป็นกระบวนการในเชิงคุณภาพที่มีได้หมายถึง เพียงแค่การสะสมความมั่งคั่ง โดยทั่วไปเท่านั้น หากมีศูนย์กลางอยู่ที่พัฒนาการของประสิทธิภาพการผลิตของผู้ทำหน้าที่โดยตรง ในการผลิตปัจจัยการ ผลิตและปัจจัย เพื่อยังชีพ พัฒนาการของประสิทธิภาพการผลิตที่สำคัญที่สุด คือ ในภาคเกษตรนั้น (เช่นที่เกิดในบางส่วน ของยุโรปตะวันตกในเขี้ยวต้นยุคใหม่) จำต้องอาศัยระบบสังคมซึ่ง ไม่เพียงประสมทั้งทุนและทักษะ ระดับสูงในขณะนั้น เข้า กับผู้ผลิตโดยตรงเท่านั้น แต่ยังมีศักยภาพ ที่จะพัฒนากระบวนการดังกล่าวต่อไปในขอบเขตที่ขยายตัวยิ่งขึ้นด้วย กล่าว โดยย่อก็คือ ความสำเร็จที่โดดเด่นของพัฒนาการระบบทุนนิยมในยุโรปตะวันตกนี้ ถูกกำหนดโดยระบบชั้น ระบบ- กรรมสิทธิ์ หรือ ระบบการริดเค้นมูลค่าส่วนเกินซึ่งวิธีการเพิ่มส่วนเกินของผู้ซื้อ สอดคล้องกับระดับความต้องการใน การพัฒนาการหลังการผลิตซึ่งแม้จะ เป็นกระบวนการที่ยัง ไม่สมบูรณ์อยู่มากแต่ก็เป็นระดับของคุณภาพหนึ่งที่ไม่เคยปรากฏ มาก่อน ระบบทุนนิยมจึงแตกต่างจากวิธีการผลิตก่อนทุนนิยม ตรงที่ว่า ระบบทุนนิยมต้องอาศัยวิธีการเพิ่มกำไรหรือส่วน เกินด้วยการเพิ่มสิ่งที่เรียกว่า แรงงานส่วนเกินสัมพัทธ์ นอกไปจากการเพิ่มแรงงานส่วนเกินสัมบูรณ์ด้วย ดังนั้น การ อธิบายพัฒนาการ เศรษฐกิจแบบทุนนิยม อย่างน้อยจะต้องอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่าง เงื่อนไขของการขูดรีดส่วนเกิน กับความจำเป็นในการพัฒนาหลังการผลิต คือ ด้านหนึ่งต้องอธิบายโครงสร้างหรือเงื่อนไขในการดำรงอยู่ของระบบนั้น และอีกด้านหนึ่งต้องอธิบายกำเนิดของระบบดังกล่าว นับเป็นจุดอ่อนในระดับพื้นฐานที่การวิเคราะห์ของ วอลเลอ์สตีน์ มิได้พยายามที่จะตั้งคำถามในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้

ระบบทาสที่ดินในยุโรปตะวันออกและความคืบหน้า

วอลเลอ์สตีน์ ได้ยืนยันว่า หากทาสที่ดินในโบแลนด์และในพื้นที่ปลูกข้าว เพื่อส่งออกของแถบตะวันออกเพียง เหนือของยุโรปนั้น "ต้องทำงานที่แก่ (นายทุน) เจ้าที่ดิน ซึ่งจ่ายค่าตอบแทนสำหรับการผลิตข้าวเพื่อขาย เป็นความ สัมพันธ์ที่พลังแรงงานกลายเป็นสินค้า" (RFD, p.400) ดังนั้น สำหรับวอลเลอ์สตีน์กำเนิดของทุนนิยมในภาคเกษตร ของยุโรปตะวันออกที่มีฐานอยู่บน "แรงงานบังคับในการผลิตเพื่อขาย" (ซึ่งก็คือระบบทาสที่ดิน) นอกจากจะเป็น ส่วนสำคัญของการผลานภูมิภาคนั้น เข้าในตลาดโลกแล้วยัง เป็นปัจจัยสำคัญของกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่คล้ายกันไปสู่ทุน

นิยมอุตสาหกรรมที่ใช้ระบบแรงงานเสรีในยุโรปตะวันตกอีกด้วย ทว่าตามข้อเท็จจริงนั้นการจัดระบบเศรษฐกิจที่มีอิทธิพล
นิยมในยุโรปตะวันตกนั้น ออกันต่างหากที่กำหนดให้เขตนี้นี้ได้ตอบสนองต่อโอกาสของตลาดตามลักษณะทุนนิยม จึงมีต้องเผชิญ
กับผลเสียแบบทุนนิยมที่เกิดจากการไม่ตอบสนองตลาดดังกล่าวด้วยผลก็คือ แม้ระบบการผลิตจะไม่มีประสิทธิภาพ เขตนี้นี้
ก็ไม่ได้ตกอยู่ใต้แรงกดดันที่จำเป็นต้องเปลี่ยนมาใช้ รูปแบบการควบคุม/ตอบแทนแรงงาน "ที่เหมาะสมกว่า" ทั้งหมดนี้
เป็นเพราะ เจื่อนิชที่แรงงานกลายเป็นสินค้ายังไม่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจ เขตนี้นี้จึงไม่สามารถเป็นพื้นฐานที่ดีที่เกื้อ
หนุนการพัฒนาทุนนิยมในเขตนี้นี้วันคทหรือ การกำเนิดของระบบ ที่มีพลวัตรของการสะสมทุน โดยการเปลี่ยนแปลงการผลิตได้

วอลเลอรัสติน ได้ชี้ให้เห็นว่า วิกฤตการณ์ขาดแคลนอาหารเป็นเวลานานได้เกิดขึ้นเสมอๆ ในเขตรบบทาสคิต
ที่คินของยุโรปยุคกลาง ที่จริงแล้วแนวโน้มทั่วไป ที่เจ้าที่ดินหันไปใช้วิธีการบีบบังคับแรงงานมากขึ้น เพื่อให้ได้ส่วนเกิน
มากที่สุดนั้น คือ สาเหตุของการลดน้อยถอยลงของผลตอบแทนในภาคเกษตร นำไปสู่วิกฤตการณ์ในระดับกว้าง ของทั้ง
ประสิทธิภาพการผลิตและผลผลิตรวมทั้งวิกฤตการณ์ด้านประชากรเกือบตลอดทั่วทั้งยุโรปหลายครั้งในระหว่างศตวรรษที่
14 และต้นศตวรรษที่ 15 ที่ตรงข้ามกับคำอธิบายของ วอลเลอรัสติน ก็คือ แม้เมื่อระบบเศรษฐกิจแบบทาสคิตที่คินของ
ยุโรปตะวันตกได้มีที่ท่าตอบสนองต่อการขยายตัวของตลาดอาหารในเขตนี้นี้วันคทในช่วงศตวรรษที่ 16-17 ก็ตาม ก็มี
อาจจะแก้ปัญหาของวิกฤตการณ์ระยะยาวที่เกิดขึ้นในช่วงต้นยุคใหม่ได้เช่นกัน ที่จริงแล้วระบบเศรษฐกิจแบบทาสคิตที่คิน
สามารถสนองตอบต่ออุปสรรคของตลาดได้อย่าง เชื่องช้ามาก แม้จะได้รับแรงผลักดันที่เข้มข้นเพียงใดก็ตาม จากเขตนี้นี้
วันคทในช่วงต้นยุคใหม่ ดังนั้น ในระยะสั้นจึง ไม่อาจบรรเทาบรรเทาผลผลิตให้กับระดับราคาที่เปลี่ยนแปลงไปได้ ผลก็คือ
ระดับราคาจึง เลื่อนไหลขึ้นลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของอุปทาน ซึ่งเป็นผลมาจากการเก็บเกี่ยวที่ไม่แน่นอน⁵⁷
ในระยะยาวแม้ระดับราคายังคงโตสูงขึ้นเรื่อยตลอดศตวรรษที่ 16 จนถึงปลายศตวรรษที่ 17 ก็ตาม ผลผลิตเกษตร
ส่วนเกินที่นำออกขายของโบแลนด์กลับมีแนวโน้มที่ตกต่ำลง อันเนื่องมาจากการตกต่ำของประสิทธิภาพการผลิต ขณะ-
เดียวกันผลผลิตมวลรวมประชาชาติก็เพิ่มขึ้นแต่เพียงเล็กน้อยในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 16 และหยุดเพิ่มขึ้นตั้งแต่
สิ้นศตวรรษนั้น ทั้ง ๆ ที่ช่วงเวลาดังกล่าวระดับราคาได้ปรับตัวขึ้นสูงอย่างรวดเร็วที่สุดโดยมา เริ่มลดต่ำลงในช่วงครึ่ง
แรกของศตวรรษที่ 17⁵⁸

เป็นความจริงที่ว่า การส่งออกของโบแลนด์เพิ่มขึ้นอย่างน่าพอใจยิ่งกว่าการเพิ่มปริมาณผลผลิตในช่วงดังกล่าวแม้
จะไม่สูงเท่ากับการเพิ่มขึ้นของราคาข้าวก็ตาม⁵⁹ อย่างไรก็ตามที่เป็นเช่นนั้นได้ ก็เพราะมีการบั่นทอนระดับการยังชีพ
ของชาวนาลงอย่างมากด้วยการยืดเวลาทำงานในที่นาของเจ้าที่ดินและลดขนาดที่นาของชาวนาให้เล็กลง ซึ่งล้วนบั่น
ทอนความสามารถของชาวนาที่จะผลิตปัจจัยเพื่อยังชีพและปัจจัยเพื่อการผลิตเพราะ ชาวนาไม่ได้รับมิชชอบเพียงแต่การ
ผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองเท่านั้น ดังนั้น ผล ก็คือ การตกต่ำของประสิทธิภาพการผลิตในระยะยาวในที่ดินของเจ้าที่ดินเอง
และ เนื่องจากค่าจ้างในการจนถึงยังเป็นปัจจัยที่จำกัดพื้นที่ที่สามารถจะ เพาะปลูกเพื่อส่งออกอีกด้วย ดังนั้นการขยาย
ตัวของผลผลิตการเกษตรของโบแลนด์จึงตกต่ำลง⁶⁰

ปรากฏการณ์ที่กลับตาลปัตรตลอดช่วงเวลานี้ก็คือ ที่นาของทาสคิตที่คินเองกลับรักษาระดับประสิทธิภาพการผลิตที่
สูงกว่าที่นาของเจ้าที่ดินเสียอีก ทรายเท่าที่มีที่คินมากพอในระดับหนึ่ง ชาวนาจะสามารถผลิตและขายผลผลิต ในอัตรา
ผลผลิตต่อเอเคอร์ที่สูงกว่าที่คินของเจ้าที่ดินทั้ง ๆ ที่ชาวนาคือต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของระบบทาสคิตที่คินด้วย จากแง่มุม
นี้วิธีควบคุมแรงงานแบบ "ใช้กำลังบังคับให้ผลิตเพื่อขาย" จึง ไม่อาจจะ เรียกได้ว่าเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุด ในการผลิต
เพื่อป้อนตลาดโลกดังที่วอลเลอรัสตินยืนยัน จุดอ่อนของวิธีการนี้เห็นได้ชัดจากสถิติว่าแม้ระบบเศรษฐกิจทั้งหมดจะมีแนว
โน้มผลิตเพื่อส่งออก

ทว่าโบแลนด์ก็สามารถส่งออกได้มากที่สุดเพียงแค่ 5-7 เปอร์เซ็นต์ของผลผลิตข้าวทั้งหมด⁶¹ ซึ่งที่จริงก็ไม่ผิด

จากที่คาดไว้ดังที่มีผู้เปรียบว่า "สาเหตุของการเกิดระบบนี้ (การใช้ทาสติดที่ดินเฉพาะปลูกในนาเจ้าที่ดิน) มีไว้เพราะจะทำให้ผลิตอาหารได้มากขึ้น แต่เป็นเพราะทำให้ชนชั้นปกครองสามารถเพิ่มรายได้ของตนได้มากขึ้น"⁶² ความด้อยประสิทธิภาพของวิธีการบังคับแรงงานให้ผลิตเพื่อขายนั้น จะปรากฏเด่นชัดในระยะเวลา ดังที่เห็นที่แถบดานซิก และไซลีเซีย (Danzig, Silesia) ซึ่งแทบไม่มีระบบทาสติดที่ดินอยู่นั้นจึงเป็นเขตท้ายที่สุดที่ได้รับผลกระทบจากการตกต่ำของประสิทธิภาพการผลิตและวิกฤตการณ์อื่น ๆ ⁶³

สงครามที่นำความยุ่งเหยิงมาสู่ระบบเศรษฐกิจที่ติดขัดของโพลแลนด์ ตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 17 ทำให้พลวัตของการตกอ้อยทางเศรษฐกิจมีแนวโน้มไปจนถึงที่สุด ทว่าเหตุการณ์ในศตวรรษที่ 18 ก็ได้ชี้ให้เห็นว่า แม้จะเป็นเวลานานหลังการฟื้นตัวจากสงคราม ระบบเศรษฐกิจแบบทาสติดที่ดินของโพลแลนด์ก็ยังคงรักษาความไว้ศักยภาพในการพัฒนาการผลิตอยู่ ผลก็คือ เกิดการตกต่ำของประสิทธิภาพการผลิตอีกครั้ง ขณะเดียวกัน กำเนิดของทุนนิยมภาคเกษตรของเขตตะวันตก ก็หมายถึง กำเนิดของคู่แข่งสำคัญในตลาดระดับโลก ช่วงหลังศตวรรษที่ 18 การส่งออกของโพลแลนด์จึงลดฮวบลง น้อยกว่าครึ่งของจำนวนที่เคยส่งออกในศตวรรษที่ 16⁶⁴ แม้อลเลอ์สตีเนอ์อ้างว่า ลักษณะทุนนิยมในระบอบทาสติดที่ดินหรืออีอีซีกำลังบังคับให้ผลิตเพื่อขายนั้น จะมีแนวโน้มเหมือนดังวิธีอื่น ๆ ของการควบคุมแรงงานแบบทุนนิยมที่จะขยายตัวหรือสลายไปตามความสามารถในการทำการก็ตาม ข้อเท็จจริงในโพลแลนด์ก็คือ ระบบทาสติดที่ดินยังคงปิดกั้นอยู่อย่างเหนียวแน่นแม้ผลผลิตทั้งโดยเปรียบเทียบหรือมองคงตกต่ำลงมากก็ตาม ดังนั้นการลดลงซึ่งความสามารถในการกำไรงิจ ไม่ได้เป็นปัจจัยกำหนดให้มีการนำวิธีการควบคุมแรงงานที่เหมาะสมกว่าและมีประสิทธิภาพในการแข่งขันตลาดโลกดีกว่ามาแทนที่อีอีซีกำลังบังคับ ระบบทาสติดที่ดินที่ยังคงความไว้ศักยภาพในการพัฒนาปัจจัยการผลิตจึงยังไม่มีที่ท่าว่าจะถูกแทนที่โดยระบบอื่น

ระบบทาสติดที่ดินและตลาดโลก

ปัญหาและข้อสงสัยจะไม่เกิดขึ้นหากเราเลิกเข้าใจว่า ระบบทาสติดที่ดิน เป็นเพียงวิธีการควบคุมแรงงานแบบหนึ่งที่นายทุนเลือกใช้ ซึ่ง เขาสามารถเลือกวิธีอื่นที่มีประสิทธิภาพดีกว่าหรือทำการดีกว่ามาแทนได้ และ หันมาเข้าใจระบบนี้จากแง่ที่เป็นระบบความสัมพันธ์ทางชนชั้นที่คลี่คลายมาเป็นลำดับในประวัติศาสตร์ เนื่องจากเจ้าที่ดินสามารถได้ปัจจัยยังชีพมาโดยตรงโดยไม่ต้องซื้อหา (คือได้จากผลผลิตในที่ดินของตนจากแรงงานชาวนา) เจ้าที่ดิน จึงไม่จำเป็นต้องซื้อหาสิ่งเหล่านั้นจากตลาด ความสามารถในการอยู่รอดและผลิตทดแทนจึงเป็นอิสระจากความสามารถในการรักษาสถานะในตลาด เมื่อศึกษากรณีของโพลแลนด์จะพบว่าสินค้าเข้าที่นำเข้ามาจากตะวันตก (ซึ่งเกือบทั้งหมดนำเข้าโดยเจ้าที่ดิน) นั้นคือสินค้าประเภทนม เพื่อย ผลิตอาหารไม่สามารถรักษาสถานะในตลาดโลกทำให้ซื้อสินค้าเข้าได้เพียงลงต่ำลง เหล่านี้มิได้กระทบกระเทือนต่อฐานะที่เป็นอยู่ ดังนั้นจึงไม่มีผู้ประกอบการคู่แข่งใด ๆ จากทั้งในและนอกประเทศจะมาแทนที่เจ้าที่ดินด้วยการแข่งขันในตลาดโลกได้ไม่ว่าจะมีวิธีการผลิตที่เลอเลิศกว่าเพียงใดก็ตาม พัฒนาการทุนนิยมจึงไม่สามารถกล้าเข้ามาในโพลแลนด์ได้ โครงสร้างชนชั้นแบบทาสติดที่ดินนี้หลักประกันว่า ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่คือ ที่ดิน, แรงงาน และ เครื่องมือในการผลิตจะถูกปิดกั้นจากศักยภาพในการสะสมทุน ทั้งหมดนี้ก็เพราะระบบแรงงานรับจ้างเสรียังไม่สามารถเกิดขึ้น ทั้งแรงงาน และ เครื่องมือในการผลิต ยังไม่กลายเป็นสินค้า มูลค่าใช้สอยของสิ่งเหล่านี้จึงไม่อาจเป็นพื้นฐานให้กับการลงทุนและพัฒนาการแบบทุนนิยม เพราะปัจจัยเหล่านี้ไม่อาจมาประสมกันในฐานะมูลค่าแลกเปลี่ยนเพื่อผลิตภายใต้อำนาจของทุนในระดับที่จำเป็นของสังคมได้ โครงสร้างชนชั้นที่เป็นอยู่ได้ประสมปัจจัยเหล่านี้เข้าในลักษณะที่ผนวกผู้ผลิตโดยตรง เข้ากับปัจจัยดังกล่าว โดยสรุป การที่โพลแลนด์ผูกพันกับตลาดโลกมากขึ้นนั้นเอื้ออำนวยให้การผลิตล้นเกินเพื่อขาย มีเป้าหมายเพื่อสนอง และ เพิ่มพูนความมั่งคั่ง และ ความสุขสบายของผู้ผลิต

(หมายถึงผู้เป็นเจ้าของผลผลิต) สมมติค่ากล่าวของมาร์กซ์ ซึ่งได้อธิบายต่อว่า แคนอนอีกด้านหนึ่งนั้น การผลิตเพื่อขายที่เพิ่มขึ้น "โดยตัวมันเอง ไม่สามารถส่งเสริมหรืออธิบายการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต จากแบบหนึ่งไปสู่อีกแบบหนึ่งได้" วนระดับกว้างที่สุด ปัจจัยรากฐานของ "โครงสร้างความด้อยพัฒนา" ของโบลแลนด์ที่อื่น ๆ ในต้นยุคใหม่ก็คือ การเพิ่มขึ้นของการขูดรีดส่วนเกิน เพื่อสนองต่อตลาดโดยไม่มี การเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตที่จำเป็นต่อการพัฒนาหลังการผลิตและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสภาพเช่นนี้ทำให้เกิดลักษณะทั่วไปของการผลาญทรัพยากรธรรมชาติและแรงงานอย่างเข้มข้น วนห่มคอบโดยปราศจากการสะสมชดเชย ซึ่งจำเป็นต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของแรงงานและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นด้วย ดังนั้น ถ้าจะกล่าวให้ชัดเจนลงไป โครงสร้างชั้นชั้นของระบบทาสิตที่ติดในโบลแลนด์จึง เป็นปัจจัยกำหนดความด้อยพัฒนา โดยยังมีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของชาวนาและคัดถอนการขยายตัวของตลาดภายในสำหรับปัจจัยการผลิตและปัจจัย เพื่อขงชีพ รวมทั้งกำหนดให้สินค้าที่ขายในตลาดโดยมาก เป็นสินค้าฟุ่มเฟือย ดังนั้นการที่โบลแลนด์ถูกผนวกเข้าในตลาดโลกจึงทำให้ระบบเศรษฐกิจต้องคิดซัด และต่อมา เมื่อการค้าขบเขาคดค่างก็ทำให้ระบบเศรษฐกิจต้องพลอยชะงักงันไปด้วย จะ เห็นว่า แนวโน้มทั้งหมดนี้ มีได้ถูกกำหนดโดยการขยายตัวของการค้าหรือตลาดโลก ที่ว่าถูกกำหนดจากระดับพื้นฐานโดยโครงสร้างชั้นชั้นในระบบทาสิตที่ติดนี้ซึ่งนอกจากจะยับยั้งมิให้เกิดพลังพลวัตของการพัฒนาภายในระบบแล้ว ยังทำให้พลังพลวัตของการค้าจากภายนอกนำไปสู่การถดถอยทางเศรษฐกิจด้วย

ดังนั้น ในเงื่อนไขของระบบทาสิตที่ติดนี้ ยังโบลแลนด์ถูกผนวกเข้าในตลาดโลกมากขึ้นเท่าใด ก็ที่ยังไม่สามารถเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจทุนนิยมระดับโลกมากขึ้นเท่านั้น เนื่องจากโบลแลนด์ไม่อาจเพิ่มผลผลิตโดยปรับปรุงหลังการผลิตเพื่อตอบสนองต่ออุปสงค์จากตะวันตก การเติบโตของภาคอุตสาหกรรมในตะวันตกจึงมีขีดจำกัดเพราะต้องพึ่งพาการส่งออกสินค้าเกษตรจากโบลแลนด์ ในอีกด้านหนึ่ง เนื่องจากระบบเศรษฐกิจตะวันตกผลิตแต่สินค้าฟุ่มเฟือยเป็นส่วนใหญ่เพื่อสนองความต้องการในโบลแลนด์ ตะวันตก จึงมิได้บ่อนสินค้าประเภทที่ส่งเสริมพัฒนาการผลิตที่จะช่วยทำให้ภาคเกษตรของโบลแลนด์สามารถสนองความต้องการสินค้าเกษตรของตะวันตกได้มากขึ้นอีกทอดหนึ่ง การพึ่งพาของยุโรปตะวันตกต่อระบบทาสิตที่ติดในยุโรปตะวันตกวันออกที่ตรงข้ามกับที่เคย เชื่อมกันและการที่ ตะวันออกเป็นอิสระจากตะวันตกนี้สามารถเห็นได้ชัดเจนจากการลดค่าในระยะยาวของอัตราการค้าเปรียบเทียบกับ (term of trade) ของสินค้าอุตสาหกรรมจากตะวันตกกับสินค้าเกษตรจากโบลแลนด์ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า เมื่อเปรียบเทียบกันแล้วอุปทานสินค้าเกษตรจากโบลแลนด์ ความมั่งคั่งมากกว่าอุปทานสินค้าอุตสาหกรรม จากตะวันตกมากมาย (รวมทั้งสินค้าอื่น ๆ เช่น เหล้าองุ่น, น้ำตาล และ เครื่องเทศ) ซึ่งหมายความว่า สินค้าเข้าฟุ่มเฟือยจากตะวันตกมีความสำคัญน้อยกว่าสำหรับโบลแลนด์เมื่อเทียบกับความต้องการสินค้าเกษตรจากโบลแลนด์ ซึ่งจำเป็นยิ่งสำหรับตะวันตก⁶⁵

เนื่องจากผลผลิตอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ที่เขตศูนย์กลางบ่อน้ำที่เขตบริวารยังคง เป็นสินค้าฟุ่มเฟือย ขณะที่การผลิตสินค้าวัตถุดิบจากเขตบริวารที่จำเป็นต่อ เขตศูนย์กลางยังคงอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมการผลิตก่อนทุนนิยม ดังนั้นความสัมพันธ์ของยุโรปตะวันตกและตะวันตกในช่วงต้นยุคใหม่จึงคล้ายคลึงกับความสัมพันธ์ระหว่างชนบทและ เมืองในระบบศักดินาของยุโรปยุคกลาง ลักษณะแบบแผนของการพึ่งพาซึ่งกันและกันเช่นนี้ ยากที่จะลือเค้ากำเนิดของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโลกได้

อีกประเด็นหนึ่ง ที่เป็นแกนกลางของความคิดของวอลเลอ์สไตน์ก็คือ ความเข้าใจว่าการประสานประสานกันของระบบแรงงานเสรีในเขตศูนย์กลาง และ ระบบแรงงานบังคับ ในเขตบริวารนี้ เป็น "แกนกลาง" ของระบบทุนนิยม (MWS, p.127) และ เขายังเรียกร้องให้ต้องพิจารณา "ความสัมพันธ์ทางการผลิตของระบบทั้งหมด" ซึ่งหมายถึงระบบเศรษฐกิจโลกที่มียุโรปเป็นศูนย์กลางมากกว่า การพิจารณาเพียงแค่ ความสัมพันธ์ทางการผลิตในระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นเป็นราย ๆ ไป อย่างไรก็ดีตาม แม้ว่าระบบเศรษฐกิจโลกยุโรปในต้นยุคใหม่ มีลักษณะสอดคล้องกับคำนิยามของ

วอลเลร์สตันที่ว่า เป็นระบบการผลิตที่ผูกเชื่อมโยงซึ่งกันและกันบนพื้นฐานของการใช้แรงงานบังคับในเขตบัวร์และการใช้ระบบแรงงานเสรีในเขตศูนย์กลางก็ตาม หากพิจารณาในระดับพื้นฐานแล้วระบบทั้งหมดดังกล่าว ก็ยังคงลักษณะ "ก่อนทุนนิยม" หรือระบบศักดินาที่แปลงโฉมใหม่อยู่นั่นเอง เพียงแต่ขยายขอบเขตกว้างออกไปเท่านั้น การที่มีได้มีการเปลี่ยนแปลงแบบหลักโฉมอย่างแท้จริงนั้น สะท้อนให้เห็นได้จาก ความไร้ศักยภาพของ "เศรษฐกิจโลกยุคใหม่" ที่จะพัฒนาให้เหนือกว่าระบบทาสคิตที่ศูนย์กลาง ในการป้องกันภัยทางวัตถุ ที่สนับสนุนการเติบโตทางอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่องทั่วยุโรปในศตวรรษที่ ๑๖

ถ้าจะพิจารณาเจาะจงลงไป ขณะที่ระบบเศรษฐกิจยุคกลาง ต้องประสบปัญหาวิกฤตการณ์การผลิตในระดับกว้าง ซึ่งนำไปสู่วิกฤตการณ์ประชากรในศตวรรษที่ 14 นั้น ต้นยุคใหม่ก็ต้องประสบปัญหาวิกฤตการณ์ประสิทธิภาพการผลิตซึ่งนำไปสู่ปัญหาประชากรในศตวรรษที่ 17 เช่นกัน^{๕7} ดังนั้นเช่นเดียวกับยุคก่อนหน้านั้น วิกฤตการณ์กว้างขวางของศตวรรษที่ 17 ก็คือ วิกฤตการณ์ของการอดอยากขาดแคลนอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นแบบฉบับของวิธีการผลิตก่อนทุนนิยมและชี้ชัดโดยตรงให้เห็นความไร้ประสิทธิภาพในการพัฒนาหลังการผลิต วิกฤตการณ์เช่นนี้มีไว้ซึ่งลักษณะครอบงำของระบบทุนนิยมที่มี "ความยากจนท่ามกลางความมั่งมี" หรือ แสดงให้เห็นการพัฒนาหลังการผลิต ภายใต้อุปสรรคทางสังคม-การผลิตแบบทุนนิยมแต่อย่างใด

ชาวนาอิสระในฝรั่งเศสและการพัฒนาที่ล่าช้า

ดังนั้น เมื่อตระหนักว่าภาคเกษตรในระบบทาสคิตที่ดินของยุโรปจะวันออกไม่อาจจะรับวิกฤตการณ์ ในศตวรรษที่ 17 ได้ ก็ต้องย้ำด้วยว่า ระบบเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นแทบทั่วยุโรปตะวันตก หลังการเสื่อมสลายของระบบทาสคิตที่ดินนั้นก็ไม้อาจจะรอดพ้นวงจรเก่า ของการตกต่ำของประสิทธิภาพการผลิตในภาคเกษตรเช่นกัน แม้ว่าจะมีการแพร่เข้ามาของการค้าอยู่มากก็ตาม ทั้งนี้เพราะว่า ในยุโรปตะวันตกส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในฝรั่งเศส ระบบทุนนิยมมิได้เข้ามาแทนที่ระบบทาสคิตที่ดินในทันที แต่สิ่งที่เข้ามาก็คือระบบเศรษฐกิจที่มีชาวนาอิสระจำนวนมากเป็นลักษณะเด่น การครอบครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินผืนเล็ก ๆ ทำให้เกิดข้อจำกัดในการพัฒนาการผลิต โดยเฉพาะในการผลิตอาหารประเภทพื้นฐาน ซึ่งเป็นอุปสรรคขั้นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะยาว ขณะเดียวกัน เช่นเดียวกับ ระบบทาสคิตที่ดิน ระบบกรรมสิทธิ์ของชาวนาอิสระนั้นก็มิได้ยอมจำนนให้ระบบชนชั้นที่มีศักยภาพการผลิตสูงกว่าเข้ามาแทนที่โดยตรงอย่างง่ายดาย แม้จะอยู่ภายใต้อิทธิพลของตลาดก็ตาม ดังนั้น ศักยภาพในการพัฒนาผ่านการแบ่งงานระหว่างเมืองกับชนบทหรือภาคอุตสาหกรรมกับภาคเกษตรกรรม ซึ่งอยู่บนพื้นฐานการขยายตัวของประสิทธิภาพการผลิต โดยเฉพาะในชนบทจึงมีข้อจำกัดอย่างมาก

ในด้านหนึ่ง การครอบครองที่ดินผืนเล็กของชาวนา จึงเท่ากับเป็นการสร้างข้อจำกัด กับการพัฒนาการผลิต พัฒนาการขั้นสำคัญในการปฏิวัติการผลิตชาวนาภาคเกษตรนั้น จำต้องอาศัยการรวมที่นาเข้าเป็นผืนใหญ่ ดังนั้น ธรรมเนียมในฝรั่งเศสที่มีการแบ่งที่นา เป็นมรดกก็ยิ่งเพิ่มปัญหามากขึ้น ขณะเดียวกันแม้ชาวนาอิสระจะต้องจ่ายเพียงค่าเช่าที่กำหนดไว้แน่นอน (ภายหลังหลายศตวรรษของภาวะเงินเฟ้อก็แทบไม่มีความหมายเลย) แต่ชาวนาก็ยังมีการต้องจ่ายภาษีอันหนักอึ้งให้แก่รัฐสมบูรณาญาสิทธิอีกด้วย ข้อเท็จจริงที่ว่า ภาษีของรัฐดึงเอาส่วนเกินส่วนใหญ่ไปจากภาคเกษตรโดยมิได้นำกลับไปพัฒนาการผลิตแต่ถูกนำไปใช้อย่างไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ โดยเฉพาะการสงคราม เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงโครงสร้างการชู้ตริคส่วนเกินที่มีลักษณะถดถอยเช่นเดียวกับระบบทาสคิตที่ดิน^{๕๘}

ในอีกด้านหนึ่ง แม้ชาวนาจะขายผลผลิตส่วนหนึ่งในตลาดก็ตาม การผลิตปัจจัยการผลิต และ ปัจจัยยังชีพทดแทนของเขาก็ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาสตลาดเลย เพราะเขามีที่ดินของตนเองเป็นปัจจัยเพียงพออยู่แล้ว ดังนั้น ชาวนาจึงไม่จำ-

ต้องผลิตในระดับของการแข่งขันเหนือราคาตลาด เพราะไม่จำเป็นต้องขาย เพื่อที่จะผลิตทดแทน ดังนั้นผลิตภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพมากกว่าจึงไม่อาจใช้วิธีการแข่งขันมาจำกัดและเข้ามาแทนที่ชาวนาอัสระได้ การผูกติดอยู่กับปัจจัยการผลิตและปัจจัยยังชีพทำให้มูลค่าที่สอยจำนวนมหาศาลในรูปของพลังแรงงาน ที่ดิน และ เครื่องมือในการผลิตมีอาจเข้าสู่วงจรของการลงทุนได้ทั้ง ๆ ที่มีโอกาสทำกำไรจากตลาดที่กำลังขยายตัว ซึ่งเห็นได้จากราคาอาหารที่พุ่งสูงขึ้นตลอดช่วงต้นยุคใหม่ กระบวนการรวมที่ดินและการปรับปรุง เครื่องมือการผลิตจึงต้องสะดุดชะงักหรืออย่างน้อยก็ต้องล่าช้าลง ทั้งนี้ได้หมายความว่า ชาวนาที่ครองที่ดินขนาดเล็กเหล่านี้จะไม่ถูกกระทบกระเทือนใด ๆ เลย ข้าพเจ้าเพียงต้องการย้ำว่า ความรุ่งโรจน์ของการค้า สามารถสนับสนุน การสลายตัวของระบบเก่าและการเกิดของระบบใหม่ได้อย่างยากลำบากและต้องอาศัยระยะเวลา⁶⁹ เป็นความจริงที่ว่าสินค้าใหม่ ๆ ที่ปรากฏขึ้นจากพัฒนาการของตลาดอาจกระตุ้นให้เกิดอุปสงค์ใหม่ ๆ ซึ่งอาจทำให้ชาวนาพยายามเพิ่มผลผลิตของตน อย่างไรก็ตาม ตามข้อเท็จจริงได้เกิดแนวโน้มสำคัญที่สวนทางกับลักษณะข้างต้นนั่นคือ การที่ชาวนามีนิสัยชอบที่จะปลูกพืชหลาย ๆ ชนิด มากกว่าจะหันมาเป็นผู้ชำนาญการผลิตเฉพาะพืชอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งนี้ก็เพื่อผลิตสนองความจำเป็นของตนเอง และ ที่สำคัญเพื่อหลีกเลี่ยงการต้องพึ่งพิงตลาด ดังนั้น ชาวนาจึงสามารถเพิ่มผลผลิตเพื่อเพิ่มอำนาจซื้อในตลาดได้ เพียงด้วยวิธีการยืดเวลาทำงานหรือทำงานให้หนักขึ้น ซึ่งก็เท่ากับใช้วิธีการของแรงงานส่วนเกินสัมบูรณ์⁷⁰ นั่นเอง ดังนั้น กระบวนการที่ดินค้าอุปโภคบริโภคใหม่ ๆ จะกลายมาเป็น "ปัจจัยจำเป็น" อย่างแท้จริงสำหรับชาวนา จึงคงห่างไกลอยู่ ที่จริงแล้วชาวนาจึงถูกกระทบกระเทือนจากการแข่งขันในตลาดก็เพียง เมื่อพวกเขาจำต้องพึ่งตลาดเพื่อซื้อเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น โรซา ลักเซมเบอร์ก ได้สรุปไว้ว่า ภายใต้อำนาจของระบบการผลิตแบบยุโรปชาวนาซึ่งควบคุมการผลิตในภาคเกษตรจะไม่ยอมจำนนในทันทีและง่ายต่อการเข้ามาครอบงำของระบบทุนนิยม⁷¹

การทำลายกรรมสิทธิ์ที่ดินของชาวนามัน จำจะต้องทำลายศักยภาพในการผลิตเพื่อยังชีพ ของชาวนาเสียก่อน และกลไกการทำลายที่สุดจะได้ผลดีที่สุดนั่นคือ "วิธีการนอกระบบเศรษฐกิจ"⁷² ประการแรก ได้แก่ ธรรมเนียมการแบ่งที่ดินเป็นมรดกซึ่งทำให้ที่ดิน เหลือน้อยกว่าจำนวนที่น้อยที่สุดที่จำเป็นเพื่อการดำรงชีพ ชาวนา จึงอยู่ในภาวะที่เสี่ยงต่อการตกเป็นหนี้และถูกบีบคั้นให้ต้องละทิ้งที่ดินที่สุด อีกประการหนึ่งก็คือ การเพิ่มภาษีของรัฐซึ่งอาจบีบคั้นโดยตรงให้ชาวนาดกอยู่ในฐานะที่ต่ำกว่าระดับที่ยังชีพอยู่ได้ อย่างไรก็ตาม ทั้งสองกระบวนการนี้ ก็ไม่อาจทำให้ความสัมพันธ์ระบบการผลิตแบบทุนนิยมและวิธีการผลิตแบบใหม่เข้ามาแทนที่ได้อย่างง่ายดายในทันที เพราะในด้านหนึ่ง การที่ชาวনারายย่อยมีจำนวนมากนับไม่ถ้วน ทำให้ผู้สะสมทุนที่มีศักยภาพยากที่จะประสบความสำเร็จในการรวมที่ดินที่กระจัดกระจายมากมาย รวมมาไว้เป็นผืนเดียวกัน เพื่อให้เหมาะแก่การปรับปรุงพลังการผลิต อีกประการหนึ่ง เนื่องจากระบบการครอบครองที่ดินรายย่อย ทำให้เกิดความต้องการถาวร ที่ต้องใช้ที่ดินเพื่อการยังชีพ มูลค่าของที่ดินจึงมีแนวโน้มสูงขึ้นทำให้เจ้าที่ดินที่ไม่ใช่ชาวนามักจะขายหรือให้เช่าที่นาของตน เพื่อหากำไรจากวิสาหกิจหรือแรงงานมากกว่าวิธีปรับปรุงการผลิต⁷³ และในความเป็นจริง แม้การรวมที่ดินเป็นผืนใหญ่จะมีขึ้นในบางที่ แต่ก็มีควมก้าวหน้่าในการผลิตเพียงเล็กน้อย เพราะผู้ซื้อ (ไม่ว่าจะเป็นเจ้าของที่ดินหรือผู้เช่าเอง) มักจะใช้เทคนิคการใช้แรงงานอย่างเข้มข้นมากกว่าโดยถือประโยชน์จากกองทัพแรงงานราคาถูก ซึ่งมาจากระบบ ที่มิชาวনারายย่อยจำนวนมากผลิตเพียงพอยังชีพ (หรือต่ำกว่าพอยังชีพ) ดังนั้น แม้ราคาสินค้าเกษตรจะสูงและการค้า ก็ได้พัฒนาไปมาก ในต้นยุคใหม่ ทว่าพัฒนาการการผลิตสำคัญซึ่งแพร่หลายไปทั่วภาคเกษตร ก็ยังไม่อาจถือกำเนิดได้ทันทีที่จะป้องกันแรงเสียดจากรูปการการค้าไปของประสิทธิภาพการผลิตในภาคเกษตร ปัญหาประชากรและผลผลิตภาคอุตสาหกรรมในศตวรรษที่ 17 ได้

อังกฤษและกำเนิดของทุนนิยมในภาคเกษตร

ท่ามกลางระบบทาสที่ดินและการถือครองที่ดินรายย่อย ซึ่งล้วนเป็นอุปสรรคต่อพัฒนาการการผลิตนั้น อังกฤษ เป็นเพียงดินแดนเดียวในยุโรปที่เด่นสะดุดตา เพราะส่วนใหญ่มิได้เพียงจะรอดพ้นจากวิกฤตการณ์ระดับกว้างของศตวรรษที่ 17 ได้เท่านั้น แต่ยังเป็นแดนกำเนิดของความสัมพันธ์ทางชนชั้น-การผลิต ที่เป็นแบบฉบับของทนายนิยม ในภาคเกษตรด้วย นั่นก็คือ ความสัมพันธ์สามเส้าของเจ้าที่ดิน นายทุนผู้เข้ามา และ แรงงานรับจ้าง อันเป็นแก่นสำคัญของมาร์กซ์ได้พัฒนาทฤษฎีเรื่อง พัฒนาการระบบทนายนิยมในหนังสือ "ทุน" ด้านหนึ่งโครงสร้างของระบบทนายนิยมภาคเกษตรนี้ เอื้ออำนวยให้การสะสมทุนผ่านการปรับปรุงการผลิตดำเนินไปได้ในขอบเขตกว้างขวางอย่างไม่เคยมีมาก่อน อีกด้านหนึ่งโครงสร้างดังกล่าวยังทำให้การลงทอนอย่างมีอคติลงอย่างน้อยที่สุดกลายเป็นแนวโน้มที่ "จำเป็น" ขึ้นมา

ประการแรกนั้น เจ้าที่ดินในอังกฤษ สามารถควบคุมที่ดินผืนใหญ่ ที่ถูกผนวกเข้าไว้เป็นผืนเดียวกัน สาเหตุของความสำเร็้นั้นนอกจากเป็นเพราะการเสื่อมสลายของระบบทาสที่ดินแล้ว ยังเป็นเพราะ ระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินรายย่อยนั้นมิอาจจรรยาที่สิ้นมากอีกด้วย ดังจะได้อธิบายต่อไป ที่ส่วนใหญ่นี้ ๆ ทำให้การนำเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้เป็นไปได้ ที่สำคัญเช่น เกษตรกรรมแบบขึ้น-ลง และระบบชลประทานแบบต่าง ๆ ซึ่งได้เปลี่ยนโฉมการผลิตในภาคเกษตรไป เทคนิคใหม่ ๆ เหล่านี้ จะนำมาใช้ประยุกต์กับการผลิตขนาดใหญ่ ในที่ดินกว้างขวาง ได้ดีกว่า ใช้ในพื้นที่ผืนเล็กของชาวนาอิสระ⁷⁴ ประการสำคัญต่อมาคือ การจัดระบบการผลิตที่มีรากฐานจากการที่พลังแรงงาน กลายเป็นสินค้า ซึ่งเกิดขึ้นเพราะชาวนาถูกพรากจากที่ดินได้ผลักดันให้กระบวนการสะสมทุนในภาคเกษตรตั้งมั่นอยู่บนความสัมพันธ์แบบทนายนิยม คือ มีผู้เช่าเสรีและแรงงานรับจ้างเสรี ประการต่อมา ชาวนาเช่า ที่กลายเป็นนายทุนภาคเกษตร "จำเป็น" ต้องหันมาเพาะปลูกพืชเพียงชนิดเดียวและต้องนำวิธีการใหม่ ๆ มาใช้เพื่อให้สามารถขายผลผลิตได้ในราคาตลาด ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการอยู่รอด เพราะหากไม่สามารถขายในราคาตลาดระดับกำไรก็จะลดลง หรือมีฉะนั้นเขาอาจไม่สามารถจ่ายค่าเช่านาได้ ดังนั้นในลักษณะที่ตรงข้ามอย่างสิ้นเชิงกับชาวนาถือครองที่ดินรายย่อย หากนายทุนผู้เช่าเหล่านี้ ยังคงใช้วิธีการผลิตที่ล้าหลัง ซึ่งทำให้ต้นทุนการผลิตสูงกว่าระดับต้นทุนเฉลี่ยแล้ว จะต้องประสบกับแรงบีบคั้นถึง 2 ทาง ประการแรก หากเขาพยายามจ่ายค่าเช่าต่อไป ระดับกำไรของเขาจะลดต่ำลงกว่าอัตราเฉลี่ยทำให้ขาดแคลนทุนที่จะสะสม ซึ่งเป็นการบั่นทอนศักยภาพในการลงทุนต่อไป ทำให้สูญเสียฐานะในตลาดในที่สุด ประการต่อมา หากเขาเลือกที่จะพยายามจ่ายค่าเช่าให้น้อยลงก็อาจถูกขับไล่ออกจากที่นา เพราะเจ้าของที่ดินพร้อมที่จะหาผู้เช่ารายใหม่ซึ่งสามารถปรับปรุงการผลิตเพื่อแข่งขันในตลาดได้ดีกว่าอยู่เสมอ ที่จริงนั้น แรงบีบคั้นที่ทำให้ชาวนาเช่า ต้องพยายามรักษาระดับกำไรเฉลี่ยก็เป็นแรงผลักดันให้เจ้าของที่ดินหันมาเป็นนายทุนผู้ลงทุนอย่างเต็มตัวด้วย โดยหันมาลงทุน ด้านโครงสร้างพื้นฐานของการเกษตรต่าง ๆ เช่น การล้อมรั้ว (enclosure) และ การสร้างโรงนา เป็นต้น (ซึ่งทำให้เจ้าที่ดินมีรายได้เพิ่มในรูปของกำไรจากผู้เช่ามากกว่ารายได้จากค่าเช่าเสียอีก) ลักษณะเช่นนี้ นำไปสู่ความสัมพันธ์แบบเกาะเกี่ยวพึ่งพิงกันและกันระหว่างเจ้าที่ดินและนายทุนชาวนาเช่า ซึ่งแสดงออกในรูปของ เงื่อนไขสิทธิผูกขาดการเช่ามากมายหลายแบบและมีผลให้การลงทอนของนายทุนผู้เช่ามีความมั่นคงมากขึ้น คือ ไม่ต้องเผชิญกับการยึดที่ดิน โดยการขึ้นค่าเช่าจากเจ้าของที่ดิน⁷⁵

ในสภาพเช่นนี้ "ตลาดโลก" ก็เป็นปัจจัยสำคัญด้วยเช่นกัน เพราะ ความต้องการของยุโรปต่อสินค้าจากอังกฤษ เป็นแรงผลักดันแรกเริ่มต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอของอังกฤษ มาตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 15 แล้ว เหตุการณ์เช่นนี้ ได้สร้างอุปสงค์สินค้าเกษตรขึ้นอีกทอดหนึ่ง ทำให้เจ้าที่ดินและนายทุนชาวนาเช่า ต้องหันมาใช้การรวมที่ดินเข้าเป็นผืนใหญ่และปรับปรุงวิธีการผลิต ดังนั้นแบบฉบับการถือครองที่ดินที่มีได้ของตลาดโลก ซึ่งอยู่ในรูปของการสร้างอุปสงค์รวมศูนย์และต่อเนื่อง จึงจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต ไปสู่การایشที่คงที่และการจัดการการผลิตร่วมกัน (โดยเฉพาะในภาคเกษตร) จึงบังเกิดผลขึ้นได้ภายในระบบความสัมพันธ์ทางชนชั้น ที่เอื้ออำนวย นั่นก็คือ การเลือก

สลายของระบบทาสิตที่ดินและระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินรายย่อย ประเด็นสำคัญก็คือว่า การขยายตัวของสินค้าออกอุตสาหกรรมนั้นเป็นปรากฏการณ์ธรรมดาที่ตั้งแต่ยุคกลางและก็น่าเป็นเรื่องสามัญวิบัติตลอดศตวรรษใหม่ สิ่งที่ยังคงต่างจากดินแดนอื่น ๆ ก็คือ การเติบโตอย่างต่อเนื่องของภาคอุตสาหกรรมตลอดยุคแม้จะต้องเผชิญกับภาวะซบเซาหรือการหยุดชะงักของตลาดโลกในวัฒนธรรมโลกก็ตาม ปัจจัยสำคัญที่อยู่เบื้องหลังลักษณะ เช่นนี้ ก็คือ โครงสร้างในภาคเกษตร นั่นเอง นับแต่ครึ่งหลังของศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา จึงได้เกิดระบบเกษตรกรรม ที่มีความคล่องตัวอย่างสูงในอังกฤษ โดยการหันมามุ่งขานาฏในการผลิตสินค้าประเภทเดียวและปรับปรุงผลผลิตซึ่งทำให้ไม่เพียงสามารถสนองตอบแรงผลักดันจากตลาดเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวโน้มที่จำเป็นจะต้องเกิดขึ้นเมื่อพิจารณาฐานะของนายทุนชาวนาเข้า ซึ่งจำต้องขายผลผลิตเพื่อผลิตทดแทนและรักษาสถานภาพการเข้านาไว้ ผลก็คือ การเกิดระบบที่เกื้อหนุนการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องของประสิทธิภาพการผลิตในภาคเกษตร ซึ่งทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่พึ่งพิงกันระหว่างภาคเกษตรกับภาคอุตสาหกรรม ซึ่งต่างก็เป็นตลาดและสนองปัจจัยการผลิตราคาตกตลอดจนผลิตภัณฑ์เพื่อการบริโภคอีกฝ่ายหนึ่ง

พัฒนาการของประสิทธิภาพการผลิตในภาคเกษตรของอังกฤษ ช่วยให้สามารถรองรับประชากรจากภาคเกษตรที่เข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้นในปลายศตวรรษที่ 17 และ อดุลยสินค้าเกษตรก็ทำให้ตลาดภายในขยายตัวมากขึ้นไม่เพียงแต่ตลาดสินค้าอุตสาหกรรมและสินค้าบริโภคทั่ว ๆ ไปเท่านั้น แต่ยังรวมถึงตลาดปัจจัยการผลิตในภาคเกษตรด้วยซึ่งช่วยกระตุ้นการเพิ่มขึ้นของประสิทธิภาพการผลิตในภาคเกษตรอีกทอดหนึ่ง พื้นฐานที่มั่นคงของตลาดภายในนี้เองเป็นกฎเกณฑ์สำคัญได้ของพัฒนาการเศรษฐกิจของอังกฤษ ตลอดช่วงของวิกฤตการณ์ในศตวรรษที่ 17 ในภาคพื้นทวีปนั้น ตรงกันข้าม ภาคเกษตรและอุตสาหกรรมกลับขัดแย้งซึ่งกันและกันเพราะ ยังคงมีการครอบงำของระบบทาสิตที่ดินหรือการถือกรรมสิทธิ์รายย่อยซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเพิ่มผลผลิตผ่านการสะสมทุนและปรับปรุงการผลิต แรงกดดันของตลาดต่อภาคเกษตรจึงเพียงแต่ทำให้อาหารกับตัวสูงขึ้นเท่านั้น ซึ่งมีผลกำหนดให้ส่วนใหญ่ของกำลังการผลิตทั้งหมดของสังคมถูกทุ่มเทไปเพื่อยังชีพเฉพาะหน้า ซึ่งเท่ากับเป็นการบั่นทอนศักยภาพของสังคม ในการเกื้อหนุนภาคอุตสาหกรรม ดังนั้นขณะที่อุตสาหกรรมกำลังออกในที่ต่าง ๆ ของยุโรปตกต่ำลง เพราะต้องพึ่งพิงภาคเกษตรที่ถูกกักปิดอยู่ในระบบก่อนทุนนิยมซึ่งการพึ่งพิงนี้แม้จะทวีความซับซ้อนขึ้น แต่ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างถึงราก อุตสาหกรรมในอังกฤษกลับเติบโตอย่างต่อเนื่อง เพราะมีรากฐานอยู่บนระบบทุนนิยมในภาคเกษตรและตลาดภายในที่พัฒนาขึ้นมา ซึ่งได้กลายเป็นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการปฏิวัติอุตสาหกรรมในศตวรรษที่ 18 ⁷⁶

กำเนิดของระบบทุนนิยม

โดยสรุป พัฒนาการทุนนิยมในภาคเกษตรของอังกฤษเป็นผลของวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ของปัจจัยที่สอดคล้องกัน 2 ประการคือ วิธีการที่ชนชั้นปกครอง คือ เจ้านักรบและผู้เช่า จำต้องใช้เพื่อให้ได้ส่วนเกินมากที่สุดและการที่สอง ความจำเป็นในการพัฒนาหลังการผลิต วิธีการที่ชนชั้นปกครองใช้ โดยเฉพาะการสะสมทุนผ่านการปรับปรุงการผลิตนั้นไม่อาจพิจารณาได้ว่าเกิดจากการมีโอกาส "เลือก" ของพวกเขา ทว่าวิธีการดังกล่าวถูกกำหนดโดยโครงสร้างชนชั้น หรือ ระบบความสัมพันธ์ในการซื้อครีตส่วนเกิน ซึ่งได้สร้างข้อจำกัดบางประการแก่วิธีการบางอย่างในการซื้อครีต

แต่ขณะเดียวกันก็เปิดทางเลือกอื่นให้ด้วย คือ ในด้านหนึ่งชนชั้นปกครองไม่อาจเพิ่มส่วนเกินโดยวิธีการใช้กำลังบีบบังคับให้เพิ่มแรงงานส่วนเกินสัมบูรณ์ได้ เพราะ เจ้านักรบไม่สามารถยับยั้งการเสื่อมสลายของระบบทาสิตที่ดินได้ซึ่งเป็นผลมาจากการต่อต้านของชาวนาในปลายยุคกลาง ชาวนาจึงสามารถโยกย้ายและซื้อหรือเช่าที่ดิน ได้อย่างอิสระ

อีกด้านหนึ่ง ชนชั้นปกครองอยู่ในฐานะที่เหมาะสมที่จะ เพิ่มแรงงานส่วนเกินสัมพัทธ์ได้มาก โดยการนำเอาเทคนิคใหม่ๆ มาใช้เพิ่มการผลิตใหญ่ ซึ่งเป็นเพราะการจัดระเบียบทางสังคมของการผลิตที่หน่วยผลิตปัจเจก จำต้องอาศัยตลาด ในการได้มาซึ่งปัจจัยการผลิตและปัจจัย เพื่อยังชีพทำให้ชนชั้นกรรมาชีพเข้าต้องสะสมทุน โดยการปรับปรุงการผลิต เพื่อที่จะ รักษาสถานะในตลาดเพื่อการอยู่รอดได้ ดังนั้น ความเป็นไปได้อันหนึ่ง (และแรงกดดัน) ให้มีการสะสมทุน ซึ่งเกิดหลังการ เลื่อมสลายของระบบาสตีดัตินันอังกฤษนั้น จึง เป็นผลจากความสำเร็จที่เจ้าที่ดิน ยังคงสามารถสงวนอำนาจควบคุมเหนือที่ดินและ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถป้องกันมิให้ชาวนาสามารถมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั่นเอง

การที่ระบบาสตีดัตินันเลื่อมสลายไปนั้น ทำให้การใช้กำลังบังคับซึ่งเป็นรูปแบบปกติของการรีดเค้นส่วนเกินต้อง สดุดันไปด้วย ส่วนการที่ชาวนาก็คือแรงงานที่ดิ้นรนข่มขู่ต้องมืงจรลีหรือถูกทำลายไปก็เท่ากับเปิดโอกาสให้แก่การสะสม ที่ดิน แรงงานและ เครื่องมือการผลิต ปัจจัยทั้ง 2 ด้านนี้ ไม่อาจเกิดขึ้นจากนโยบายหรือความตั้งใจของชนชั้นปกครอง แต่ เป็นผลลัพธ์ของกระบวนการก่อตัวทางชนชั้น ซึ่งมีรากเหง้าอยู่ที่ความขัดแย้งทางชนชั้น การลุกฮือขึ้นต่อสู้ของชาวนา ได้ทำลายระบบาสตีดัตินันยุโรปตะวันตก แม้จะประสบกับความพยายามรักษาอำนาจของเจ้าที่ดินก็ตาม แต่ในยุโรป ตะวันออกเจ้าที่ดินมีอำนาจครอบงำสูง จึงสามารถรักษาระบบาสตีดัตินันไว้ได้ ในทำนองเดียวกัน การพยายามรักษา อำนาจของ เจ้าที่ดินในอังกฤษก็สามารถสกัดกั้นกำเนิดของระบบาสนาอิสระที่ถือครองที่ดินรายย่อยมิให้แพร่ขยาย หลัง การล่มสลายของระบบาสตีดัตินันในขณะ ที่ส่วนอื่น ๆ ของผืนแผ่นดินยุโรป ชาวนาประสบชัยชนะ ในการได้มาซึ่งที่ดิน ดังนั้น ผลลัพธ์ที่ต่างกันของการต่อสู้ทางชนชั้น ซึ่งขึ้นอยู่กับวิวัฒนาการที่ต่างกันของสังคมชนชั้นและคลักกำลังที่ต่างกัน ใน ช่วงเวลาที่ต่างกันนี้เอง คือ หัวใจของจุดเริ่มเปลี่ยนผ่านจากระบบศักดินามาสู่ระบบทุนนิยม ซึ่งจำต้องศึกษา หากต้อง การเข้าใจจุดเริ่มของพัฒนาการ เศรษฐกิจทุนนิยม??

ตรงกันข้าม หากยึดถือพื้นฐานวิธีการของวอลเลร์สตีเนียน The Modern World System แล้วจะไม่สามารถ ตั้งคำถามเกี่ยวกับ "การเปลี่ยนแปลง" ได้อย่างชัดเจนและต่อเนื่องอย่างเป็นระบบได้ เพราะ วอลเลร์สตีเนียน ยังคง ยืนยันว่ากำเนิดของระบบการควบคุมแรงงานที่ต่างกัน (ซึ่ง เขาเห็นว่ามีคามเป็นทุนนิยมเหมือนกัน) นั้น เป็นผลของ การเลือกโดยเจตนาของชนชั้นปกครองภายใต้แรงจูงใจและแรงบีบบังคับของตลาดโลก การศึกษาการเปลี่ยนผ่านจาก ศักดินาสู่ทุนนิยมในทำนองนี้ต้องประสบปัญหาใหญ่ ประการแรกก็คือการไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริง ชนชั้นปกครองมิได้มี เสรีภาพที่จะ เลือกวิธีการขูดรีด หรือเลือกระบบที่เรียกว่า การควบคุม/ตอบแทนแรงงาน ได้ ถ้าหากว่าเรายอมรับ สมมติฐานในเรื่อง เสรีภาพของชนชั้นปกครองในการ เลือกระบบการควบคุมและตอบแทนแรงงานแล้ว ปัญหาทั้งหมดของ กำเนิดระบบทุนนิยมในฐานะที่ เป็นการ เปลี่ยนผ่านจากระบบชนชั้นของการผลิตก่อนหน้านี้ จะกลายเป็นประเด็นที่ไม่เป็น ปัญหาอีกต่อไป เพราะ หากชนชั้นปกครองสามารถเลือกวิธีการควบคุมแรงงาน ที่เหมาะสมที่สุด เพื่อเพิ่มส่วนเกินให้ได้ มากที่สุดตามเงื่อนไขของการค้าและการผูกเขตนั่น เข้าสู่ระบบการแบ่งงานระดับโลกแล้ว ก็เท่ากับต้องยอมรับว่าไม่ ว่าชนชั้นปกครองจะมีความสัมพันธ์อย่างไรกับผู้ขูดรีดก่อนหน้านี้การขยายตัวทางการค้าก็ตาม เขาได้กลายเป็นนาย ทุนที่มีศักยภาพไปเสียแล้ว และระบบความสัมพันธ์ ระหว่างผู้ขูดรีดกับผู้ถูกขูดรีดก่อนหน้านี้ กลับไร้บทบาทใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะ ทันทีที่ผู้ขูดรีดสามารถเข้าถึงตลาดโลก เขาจะมีเสรีภาพเต็มที่ในการ เลือกใช้ระบบการควบคุมแรงงานแบบใดก็ ได้ตามต้องการโดยที่การ เลือกนี้จะขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาดโลกและความสามารถของนายทุนที่จะแข่งขันอย่าง มีประสิทธิภาพที่สุด กล่าวอีกนัยหนึ่ง กำเนิดของการค้าเป็นปัจจัยกำหนดกำเนิดของนายทุนและระบบทุนนิยม "กระบวนการ เปลี่ยนแปลง" จึงกลับกลายเป็น "ผลลัพธ์" แทนที่จะ เป็นที่มาของระบบทุนนิยม

อย่างไรก็ตาม การวิพากษ์ผลต่อเนื่องกันนี้ลักษณะ เช่นนี้ต้องประสบปัญหาในเชิงตรรกะและในด้านประวัติศาสตร์ เป็นอย่างมาก เพราะยังคงต้องอธิบายกระบวนการต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้ขูดรีด ซึ่งกำลังจะกลายมาเป็นนายทุนสามารถจะ กระทำตามที่เลือกไว้ได้จริง ๆ เพื่อที่จะแปรสถานะจากผู้ขูดรีดในระดับก่อนทุนนิยมมาเป็นนายทุนได้ปัญหาจะหนักถ่วง

ยังขึ้นหากจะอธิบายพัฒนาการสู่ทุนนิยมโดยเริ่มต้นที่ช่วงเวลาเฉพาะช่วงใดช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์ ก่อนยุคการขยายตัวทางการค้าของวอลเลอ์สตัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากเริ่มต้นจากระบบศักดินาซึ่งมีพื้นฐานอยู่ที่ความสัมพันธ์ในการขูดรีดส่วนเกินในระบบทาสิตที่ดินซึ่งแพร่หลายกว้างขวางทั่วยุโรปตะวันตกในยุคคลง

ปัญหาเกี่ยวกับจุดเริ่มต้น

หากวอลเลอ์สตันต้องการอธิบายการเปลี่ยนสู่ระบบทุนนิยมในยุโรป โดยเริ่มจากยุคที่ถูกครอบงำโดยระบบทาสิตที่ดินเขาก็ต้องเผชิญปัญหาอันหนักอึ้งทีเดียว เพราะหากสาเหตุเบื้องต้นที่สุดของระบบทุนนิยม (ซึ่งเขาหมายถึงกำเนิดระบบแรงงานเสรีในตะวันตกและระบบแรงงานบังคับในตะวันออก) นั้น อยู่ที่เจตจำนงของชนชั้นปกครองในการเลือกควบคุมระบบแรงงานแล้ว เขาก็ต้องยืนยันว่า ณ จุดหนึ่งในประวัติศาสตร์มีชนชั้นปกครองจำนวนหนึ่งที่เลือกกำจัดระบบทาสิตที่ดินและนำระบบแรงงานรับจ้างเข้ามาแทนที่ วอลเลอ์สตันเอง ก็ไม่ต้องการยืนยันเช่นนี้ เพราะไม่เคยมีเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ ถ้าหากวอลเลอ์สตัน จะจับจุดเริ่มตั้งแต่หลังการล่มสลายของระบบทาสิตที่ดินก็ยังคงต้องเผชิญกับปัญหา 2 ประการคือ 1. ระบบทาสิตที่ดินได้ล่มสลายไปอย่างไร 2. มีระบบอะไรเข้ามาแทนที่ซึ่งต้องยังไม่ใช้ระบบทุนนิยม สำหรับคำถามแรกวอลเลอ์สตันตอบว่า วิกฤตการณ์ประชากรตลอดทั่วยุโรปในศตวรรษที่ 14 และ 15 นำไปสู่การบิดลาอย่างแท้จริงของระบบทาสิตที่ดิน ทั้งในยุโรปตะวันตกและตะวันออกในช่วง 1450-1500 เขากล่าวว่า "ในศตวรรษที่ 10-15 โครงสร้างสังคมของยุโรปแลนด์ มิได้แตกต่างมากนักจากฝรั่งเศสหรืออังกฤษ จำนวนประชากรที่ลดลง ทำให้สิทธิของชาวนาเพิ่มมากขึ้น เมื่อเทียบกับเจ้าที่ดิน (หมายถึงการเสื่อมสลายของระบบศักดินา)" (TPN, p.96) การโต้แย้งเช่นนี้เป็นไปไม่ได้ด้วยเหตุผล 2 ประการ

ประการแรก การให้เหตุผลดังกล่าว มีพื้นฐานอยู่ที่ทฤษฎีประชากรกำหนด ซึ่งไม่อาจนำมาใช้ได้ ประเด็นของวอลเลอ์สตันก็คือ การลดลงของอัตราส่วนที่ดินต่อแรงงาน ซึ่งเป็นผลจากการลดลงของจำนวนประชากร ในปลายยุคกลางนั้นทำให้แรงงานกลายเป็นสิ่งหายากเมื่อเทียบกับที่ดิน พวกทาสิตที่ดินจึงอยู่ในฐานะที่มีอำนาจต่อรองดีขึ้นในการเผชิญกับเจ้านายคือ สามารถต่อรองเพิกถอนการจำกัดสิทธิในการโยกย้ายและถือครองที่ดินอันเป็นหัวใจของระบบได้อย่างไรก็ตามการเสนอเช่นนี้ก็ยังคงพิสูจน์ให้เห็นด้วยว่า ทาสิตที่ดินสามารถต่อรอง เช่นนี้ได้จริงหรือไม่ การที่หักว่าได้ก็เท่ากับว่าในความเป็นจริงนั้นทาสิตที่ดินคือสภาพมาเรียบร้อยแล้ว คือ ได้กลายมาเป็นผู้เช่าหรือแรงงานรับจ้างแล้ว ทว่าหัวใจของระบบทาสิตที่ดินนั้นก็คือ ความไร้อิสรภาพซึ่งเป็นปัจจัยที่ป้องกันมิให้เกิดตลาดและโดยเฉพาะอย่างยิ่งการต่อรองดังกล่าว ดังนั้นคำอธิบายเช่นนี้ จึงได้ข้ามจุดเชื่อมต่อที่สำคัญ นั่นก็คือ วิธีการที่ทาสิตที่ดินสามารถ (หรือไม่สามารถ) ที่จะทำลายอำนาจของเจ้าที่ดิน เพื่อที่จะได้ (หรือไม่ได้) มีโอกาสต่อรองอย่างแท้จริง

ประการที่ 2 ตามข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์วิกฤตการณ์ประชากรมิได้นำไปสู่การเสื่อมสลายของระบบทาสิตที่ดินตลอดทั่วยุโรป ระบบดังกล่าวได้หมดไปจริงในยุโรปตะวันตก ทว่ากลับฟื้นตัวขึ้นมาใหม่ในเขตตะวันออก ผลที่ต่างกันนี้จึงยืนยันว่าทฤษฎีประชากรกำหนดของวอลเลอ์สตันนั้นใช้ไม่ได้⁷⁸ อันที่จริง ผู้เชี่ยวชาญเรื่องยุโรปตะวันออกส่วนใหญ่ ซึ่งรวมถึงผู้ที่วอลเลอ์สตันต้องพึ่งพาข้อมูลอย่างมากด้วยนั้น⁷⁹ ต่างก็เห็นพ้องกันว่า ระบบทาสิตที่ดินในยุโรปแลนด์ได้อย่างรากลึกมาตั้งแต่ก่อนที่จะได้พบกับผลกระทบจากตลาดโลกเสียอีก ดังนั้น การคงอยู่ของระบบนี้ จึงมีอาจอธิบายว่าเกิดจากการสนองตอบต่อตลาดโลก

และถึงแม้จะสมมติว่า วอลเลอ์สตันถูกต้องในประเด็นว่าระบบทาสิตที่ดินได้หมดสิ้นไปทั้งในยุโรปตะวันตกและตะวันออกในราว 1450-1500 คำถามก็คือ ระบบอะไรจะเข้ามาแทนที่? วอลเลอ์สตันไม่เคยที่จะตอบคำถามนี้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม เขาได้อธิบายว่า จากจุดนั้นเป็นต้นมาพร้อมกับที่ตลาดโลกได้เริ่มพัฒนาไป ชนชั้นปกครองในแต่ละ

ละ เขตต่างก็เลือกใช้วิธีการควบคุมแรงงานที่เหมาะสมที่สุดต่างกันออกไป นายทุนภาคเกษตรในอังกฤษหันไปใช้ระบบ
แรงงานจ้าง เสรีขณะที่ยุโรปตะวันออกหันกลับไปที่ระบบทาสติดที่ดิน ดังนั้นก็หมายความว่า เจ้าของที่ดินอังกฤษมีโอกาส
ที่จะเลือกใช้ระบบทาสติดที่ดินว่ามีได้เลือก ส่วนเจ้าของที่ดินยุโรปตะวันออก ก็มีสิทธิ์จะเลือกระบบแรงงานจ้าง เสรี
ว่ามีได้เลือกเช่นกัน เมื่อมองจากแง่ของข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ความไม่สมจริงของคำอธิบายนี้ ช่างปรากฏ
เด่นชัดเสียมิกระไร

ประการแรก ไม่มีความเป็นไปได้ที่เจ้าของที่ดินอังกฤษ จะหันไปใช้ระบบทาสติดที่ดินได้อีก อันที่จริงในช่วง
1450-1500 พวกเจ้าของที่ดินในบางท้องที่กลับประสบปัญหาในการสงวนรักษากรมสิทธิ์ในที่ดินด้วยซ้ำ เพราะพวกเขา
ได้ผลักดันให้มีอัตราค่าเช่าแน่นอนตายตัวและการปรับโฉมทดแทน และ ถ้าหากชาวนาประสบความสำเร็จจริง โดย
เฉพาะภายใต้แนวโน้มของเงินเฟ้อในระยะยาวปรากฏการณ์เช่นนี้ ก็หมายถึง การสูญสิ้นของค่าเช่าอย่างแท้จริง ซึ่งก็
หมายถึงว่า ความสามารถของเจ้าของที่ดินในการขูดรีดส่วนเกิน ก็จะต้องหมดไปด้วย^{๕๐} ตรงกันข้าม ในยุโรปตะวันออก
โดยทั่วไป เจ้าของที่ดินประสบความสำเร็จจริงในการนำระบบทาสติดที่ดินมาใช้ ทว่าก็มีบ้างเป็นเพียงเพราะผลจากการจ
ใจเลือก ทั้งทั้งยุโรปตลอดปลายยุคกลาง ทั้งในอังกฤษ ฝรั่งเศส และที่อื่น ๆ นั้น บรรดาชนชั้นปกครองได้พยายามจะ
ทำานล้ม เดียวกันคือ กักชาวนาไว้ในระบบทาสติดที่ดิน ทว่ากลับประสบความล้มเหลว แม้แต่บางส่วนในบริเวณการปลูก
ข้าว เพื่อส่งออกของยุโรปตะวันออกโดยเฉพาะแถบคาบสมุทรบอลข่าน และตอนใต้ของไซบีเรียและแคว้นจีน ระบบทาสติดที่ดินก็ไม่
อาจดำรงอยู่ได้ ดังนั้น ความสำเร็จโดยทั่วไปของเจ้าของที่ดินยุโรปตะวันออกจึงไม่อาจเข้าใจได้ว่า เกิดจากความตั้ง
ใจ ทว่าต้องมีการวิเคราะห์อย่างละเอียดกว่านี้ถึงเงื่อนไขที่อำนวยให้เจ้าของที่ดินยังสามารถควบคุมชาวนาได้^{๕๑} ในท้าย
ที่สุดกรณีของฝรั่งเศสได้ชี้ให้เห็นความผิดพลาดด้านตัวเองของคำอธิบายของวอลเลอ์สตัน เราได้เห็นแล้วว่า ชาว
นาส่วนใหญ่ไม่เพียงสามารถพ้นจากระบบทาสติดที่ดินได้เท่านั้นแต่ยังสามารถมีกรรมสิทธิ์เหนือที่ดินส่วนใหญ่ของประเทศ
ด้วย แล้วจะสรุปได้อย่างไรว่าเป็นผลจากการเลือกโดยเจ้าของที่ดินฝรั่งเศสซึ่งเต็มใจจะละอำนาจควบคุมชาวนา และ
กรรมสิทธิ์ในที่ดิน เพื่อที่จะสร้างระบบการควบคุมแรงงานที่เหมาะสมที่สุดเพื่อตลาดโลก

ประเด็นก็คือ ไม่ว่าคำอธิบายของ เขาจะมีความน่าเชื่อถือทางประวัติศาสตร์หรือไม่เพียงใดก็ตาม หากเราเชื่อ
ว่าการเลือกของชนชั้นปกครองทำให้เกิดวิธีการควบคุม/ทดแทนแรงงานภายในเงื่อนไขของตลาดโลกแล้ว ประเด็น
ทั้งหมดในเรื่องวิธีการผลิตและความสัมพันธ์ ระหว่างผู้ขูดรีดกับผู้ถูกขูดรีดในสังคมก่อนทุนนิยม ตลอดจนปัญหาในเรื่อง
"ช่วงเปลี่ยนผ่าน" ล้วนจะหมดความสำคัญไป เพราะ ในทฤษฎีของเขาไม่ว่าชนชั้นผู้ขูดรีด จะมีความสัมพันธ์เช่นไรกับ
ผู้ถูกขูดรีดในยุคนก่อนทุนนิยมก็ตาม เพียงเมื่อการค้า เริ่มขยายตัวขึ้นพวกนี้ก็จะสวมบทบาทและพฤติกรรมแบบนายทุนพร้อม
กับบรรดาวิธีการควบคุมแรงงานอย่างเหมาะสมแบบใหม่ได้ทันที กล่าวอีกนัยหนึ่ง ทฤษฎีเช่นนี้ นำเรากลับสู่โลกแบบสมิธที่
เห็นว่ากำเนิดของระบบทุนนิยมก็คือ กำเนิดของตลาดโลก เพียงแต่เพิ่มความแตกต่างจากสมิธประการหนึ่ง แต่ก็ยังคง
ห่างไกลจากข้อเท็จจริงอยู่ดี

ในหนังสือ The Wealth of Nations เล่ม 1 ของสมิธนั้น โลกในยุคก่อนทุนนิยมประกอบไปด้วย ปัจเจกชน
จำนวนมากที่เป็นนักแสวงกำไรสูงสุดที่มีศักยภาพซึ่งมีแรงจูงใจของการหาผลประโยชน์เพื่อตนเอง และพร้อมที่จะขยาย
ผลผลิตบนพื้นฐานของความชำนาญเฉพาะด้านที่เหมาะสมที่สุด ในทันทีที่เข้าไปผูกพันกับเครือข่ายของระบบแลกเปลี่ยน
ซึ่งเกิดจากการขยายตัวของการค้า สำหรับวอลเลอ์สตันนั้นตรงกันข้าม โลกยุคก่อนทุนนิยมประกอบด้วยปัจเจกชนผู้ขูด
รีดมากมาย ซึ่งแม้จะมีความสัมพันธ์ที่หลากหลาย (และคลุมเครือ)^{๕๒} กับผู้ถูกขูดรีดแต่ก็พร้อมที่จะปรับใช้วิธีการขูดรีดที่
เหมาะสมที่สุดสำหรับการผลิตเพื่อตลาดโลก นั่นคือ โลกยุโรปในปลายศตวรรษที่ 15 ตามความคิดของเขา ซึ่งเห็นได้
ว่ามีพื้นฐานอยู่ที่หน่วยปัจเจกที่เห็นแก่ตัวแบบเดียวกับโลกของสมิธ ทว่ามีความชำนาญเฉพาะไม่เพียงแต่ในวิธีการผลิต
ที่มีประสิทธิภาพที่สุดเท่านั้น แต่ยังรวมถึง เทคนิคการขูดรีดที่มีประสิทธิภาพสูงที่สุดอีกด้วย จึงไม่น่าแปลกที่วอลเลอ์สตัน

กล่าวถึง "ระบบโลก" ในศตวรรษที่ 16 ในฐานะที่เป็น "ระบบชั้นเดียว" (one class system) เพราะมีแต่เพียงชนชั้นนายทุน (กำเนิดจากตลาดโลก) และ แรงจูงใจของเขาเท่านั้น ที่มีความสำคัญสำหรับประวัติศาสตร์ของพัฒนาการระบบทุนนิยม ดังนั้นประวัติศาสตร์ของสังคมชนชั้นก่อนยุคทุนนิยมจึงไม่มีบทบาทใด ๆ ในการกำหนดทั้งกำเนิดและพัฒนาการทางเศรษฐกิจของระบบทุนนิยม กำเนิดของระบบการแบ่งงานทำในระดับโลกที่ปรากฏฐานของการขยายตัวทางการค้าของยุโรปจึง เป็นทั้งจุดกำเนิดของระบบทุนนิยมที่ทำได้ เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลจากการต่อสู้ทางชนชั้นและมีรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจที่ทำได้เกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางชนชั้นของการสะสมทุนใด ๆ ด้วย

พัฒนาการของความด้อยพัฒนา

อันที่จริง พลวัตของการพัฒนาแบบทุนนิยมมีจุดเริ่มต้นที่ผลลัพธ์โดยไม่ได้ตั้งใจของการต่อสู้ทางชนชั้น ซึ่งชนชั้นชวานาได้ปลดปล่อยตนให้เป็นอิสระ จากอำนาจควบคุมของระบบเศรษฐกิจของชนชั้นปกครอง ที่ยังคงรักษากรมสิทธิ์อันที่ตนไว้ได้ ผลก็คือ ได้เกิดโครงสร้างชนชั้นทั้งหมดของการผลิตและการผลิตทดแทนซึ่งทำให้เกิดความสอดคล้องต้องกันอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน ระหว่างความต้องการชุดรีดสำเนาเกินและพัฒนาการหลังการผลิตที่ต่อเนื่องโดยผ่านการสะสมทุนและปรับปรุงการผลิต (โดยเฉพาะในภาคเกษตรซึ่งมีการใช้ทุนคงที่และระบบการผลิตร่วมกัน) จุดกำเนิดของพัฒนาการทุนนิยมจึงมีมาซึ่งเรื่องของ เงิน, การค้า, การผลิตสินค้า หรือ ทุนการค้าแต่อย่างใด ความสำคัญของสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ขึ้นอยู่กับและผูกพันกับโครงสร้างชนชั้นของการผลิต ปัจจัยเหล่านี้ จะมีบทบาทสำคัญที่ขาดไม่ได้ในกระบวนการผลิตและการผลิตทดแทนภายใต้เงื่อนไขของความสัมพันธ์ทางสังคม-การผลิตแบบทุนนิยม อีกด้านหนึ่ง ปัจจัยเหล่านี้โดยลำพังการพัฒนาของมันเอง (เช่นการขยายตัวของการผลิตเพื่อขายเพียงอย่างเดียว) ไม่อาจทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมการผลิตแบบทุนนิยมและรูปแบบของพัฒนาการเศรษฐกิจที่สนองต่อความต้องการกำไรในตลาดโลกได้

ดังนั้น การเข้าใจว่าเงิน, การค้า หรือ นายทุนการค้า มีบทบาทอยู่เบื้องหลังกำเนิดของระบบทุนนิยม จึงเป็นการเข้าใจที่วนเวียนเป็นวงกลมโดยหาจุดเริ่มไม่ได้ คือ เห็นว่า กำเนิดระบบทุนนิยม มีที่มาจากบทบาทของนายทุนที่มีพฤติกรรมแบบทุนนิยม ดังนั้นเราจึงจำเป็นต้องปฏิเสธแนวคิดที่เชื่อว่า เพียงการขยายตัวของตลาดโลกโดยอาศัยพ่อค้าซึ่งกระตือรือร้นการผลิตเพื่อขายให้เพิ่มขึ้นในดินแดนใหม่ ๆ นั้น เป็นปัจจัยที่กำหนดแบบแผนของความด้อยพัฒนา เช่นในกรณียุโรปตะวันออก เพราะนี่เป็นเพียงการรื้อพันทฤษฎีของสมิธขึ้นมาใหม่ โดยยืนยันว่า ความต้องการการผลิตเพื่อกำไรในตลาดเป็นปัจจัยกำหนดให้เกิดความสัมพันธ์ทางชนชั้นและหลังการผลิตซึ่งไม่เพียงจะก่อให้เกิดพัฒนาการของการผลิตแบบทุนนิยมเท่านั้น (เช่นที่ พอล สวีซิกกล่าว) ทว่ายังนำไปสู่กำเนิดของความล่าช้าทางเศรษฐกิจด้วย (ดังเช่นความคิดของ อังเดร กูนเคอร์ แพรงค์ และ เอ็มมานูเอล วอลเลอ์สตีนิ) วิธีการของ The Wealth of Nations - เล่ม 1 จึงไม่อาจนำมาใช้อธิบายความยากจนของชาติต่าง ๆ ได้

แพรงค์และผู้วิจารณ์

ดังนั้น เราจึงไม่อาจยอมรับทัศนะของแพรงค์ซึ่งวอลเลอ์สตีนิปรับไปใช้ได้ นั่นก็คือการกล่าวว่า "พัฒนาการของความด้อยพัฒนาแบบทุนนิยม" ในดินแดนเมืองขึ้นของยุโรปตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 โดยเฉพาะในแคริบเบียน อเมริกาใต้ และ แอฟริกา รวมทั้งทางตอนใต้ของทวีปอเมริกาเหนือ นั้น เป็นผลลัพธ์โดยตรงของการที่ดินแดนเหล่านี้ถูกผนวกเข้าสู่ตลาดโลกและการยอมจำนนภายใต้ระบบการสะสมทุนระดับโลก แพรงค์เป็นผู้ริเริ่มอธิบายกำเนิดของความด้อยพัฒนา เช่นนี้ว่าอยู่ที่การถ่ายเทส่วนเกินจากเขตบริวารสู่เขตศูนย์กลางและการที่เขตบริวารถูกกำหนด ให้ต้องพึ่งพาการ

ส่งออกในระบอบการแบ่งงานระดับโลก⁸³ อันที่จริงกลไกเหล่านี้ได้ครอบคลุมประเด็นสำคัญ ๆ ของอาการด้อยพัฒนาที่เป็นจริงอยู่ อย่างไรก็ตาม ดังที่นักวิจารณ์ที่ศึกษาความคิดในสมัยแรกของแฟรงค์อย่างละเอียด ได้ชี้ให้เห็นว่า ทศนะดังกล่าวก็ยังมีปัญหาเพราะยังขาดการอธิบายถึงความเป็นมาของตัวกลไกเหล่านั้น ซึ่งกลุ่มนักวิจารณ์ได้ชี้ว่ามีรากเหง้าอยู่ที่โครงสร้างชนชั้นและการผลิตในเซตบริวารเอง⁸⁴

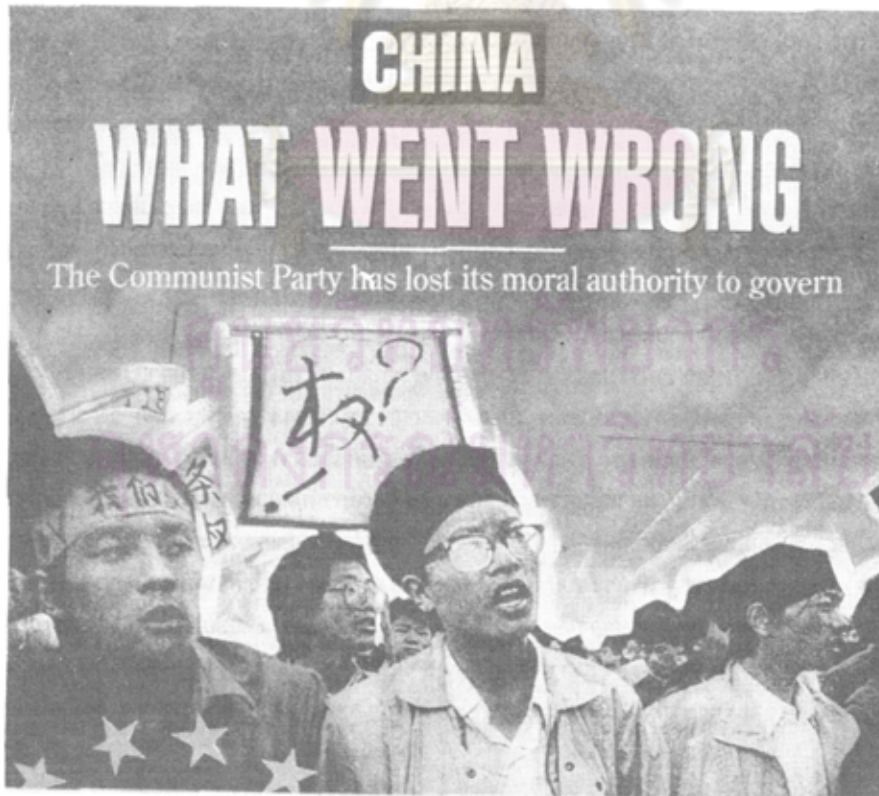
อย่างไรก็ตาม ในระยะหลังมานี้ แฟรงค์ได้พยายามตอบปัญหาของบรรดานักวิจารณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้วยการผนวกการวิเคราะห์โครงสร้างชนชั้นภายในเข้าไว้ในทฤษฎีความด้อยพัฒนาของเขา เขาอธิบายว่า "ความด้อยพัฒนาเป็นผลจากการขูดรีดของโครงสร้างชนชั้นและโครงสร้างเมืองชั้นซึ่งมีลักษณะของการขูดรีดอย่างหนักหน่วง (ultra-exploitation) การพัฒนาเกิดขึ้นได้ ณ. ที่ที่โครงสร้างความด้อยพัฒนาดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นเพราะมันมีอาจเกิดขึ้นได้ปัจจัยอื่น ๆ กลายเป็นรองหรือมีนั้น ก็มีที่มาจากปัญหาพื้นฐานของลักษณะต่าง ๆ ของการขูดรีดนั้นเอง"⁸⁵ ดังนั้นระบบความสัมพันธ์ของการขูดรีดซึ่งครอบงำภาคการผลิตเพื่อส่งออกของลาตินอเมริกาและแคริบเบียน ในรูปของระบบทาสและแรงงานบังคับในลักษณะต่าง ๆ ก็คือ ปัจจัยกำหนดความด้อยพัฒนา "โครงสร้างชนชั้นและโครงสร้างเมืองชั้นคือ ผลของการนำระบบเศรษฐกิจเพื่อส่งออก ที่มีลักษณะของการขูดรีดอย่างหนักหน่วงและต้องพึ่งพาเขตศูนย์กลางเข้ามาไว้ในลาตินอเมริกา ทำให้ตลาดภายในถูกจำกัดแคบและสร้างผลประโยชน์ให้แก่กลุ่มนายทุนภาคพื้นเมืองที่กระแแกรน (คือผู้ผลิตและผู้ส่งออกวัตถุดิบต่าง ๆ) ผลประโยชน์เหล่านี้ ทำให้เกิดนโยบายของความด้อยพัฒนา หรือ การพัฒนาที่อึดอาดชะงักงันของระบบเศรษฐกิจทั้งหมดอีกต่อหนึ่ง"⁸⁶ เราอาจเรียบเรียงคำอธิบายของแฟรงค์ได้ใหม่ดังนี้คือ ในด้านหนึ่ง การขยายการผลิตเพื่อตลาดซึ่งถูกกระตุ้นจากอุปสงค์ระดับโลกกำหนดค่าใหม่แรงบีบคั้นเพิ่มขึ้น ในการขูดรีดส่วนเกินให้ได้มากขึ้น อีกด้านหนึ่ง การตั้งมั่นของระบบชนชั้นของผลิตที่ใช้กำลังบังคับ กำหนดค่าใหม่การเพิ่มผลผลิตด้วยการขยายแรงงานส่วนเกินสัมบูรณ์มากกว่าแรงงานส่วนเกินสัมพัทธ์

จุดสำคัญที่น่าสังเกตก็คือ ข้อสรุปบางประการในการวิเคราะห์ของแฟรงค์ก่อนหน้านี้ มิได้มีตรรกที่แนบเนียนกับแบบจำลองใหม่ดังกล่าวแม้ว่าแฟรงค์จะมีได้แสดงออกอย่างแจ่มชัดก็ตาม ประการแรกในครั้งหลังนี้ การอธิบายสาเหตุของความด้อยพัฒนาไม่จำเป็นต้องอาศัยการอธิบายระบบการค้า ที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียม (หมายถึงการที่เขตศูนย์กลางได้รับมากกว่าที่จ่ายไปในการทำธุรกิจกับเซตบริวาร) อันที่จริง การแลกเปลี่ยนวัตถุดิบของเซตบริวารในยุโรปปะวันออกกับสินค้าอุตสาหกรรมจากเขตศูนย์กลางในยุโรปตะวันตกในต้นยุคใหม่ กลับทำให้เกิดการถ่ายเทส่วนเกินจากเขตศูนย์กลางสู่เซตบริวารด้วยซ้ำ ลักษณะเช่นนี้ นำเป็นไปได้เช่นกัน ในกรณีของหมู่เกาะอินดีสตะวันตก ในศตวรรษที่ 17-18 ซึ่งอัตราการค้าเปรียบเทียบกับที่ได้เปรียบในเขตเมืองชั้น น่าจะเป็นสาเหตุของการสร้างสมความมั่งคั่งอย่างมากให้กับเจ้าของไร่ในอินดีสตะวันตก ซึ่งฝ่ายเสียเปรียบกลับเป็นคู่ค้าชาวอังกฤษ⁸⁷ อย่างไรก็ตาม ดินแดนเหล่านี้ก็ถูกจัดว่าเป็นเขตด้อยพัฒนาตามแบบฉบับเช่นกัน

การอธิบายเช่นนี้มีได้ปฏิเสธว่าในระยะยาวแล้ว จะไม่มีการถ่ายเทส่วนเกินออกไปจากเซตบริวาร ทว่าลักษณะดังกล่าวมีรากฐานอยู่ที่โครงสร้างพลังอำนาจอีกแบบหนึ่ง ลักษณะเด่นของระบบแรงงานบังคับ ก็คือ แม้จะไม่สามารถพัฒนาประสิทธิภาพของแรงงานด้วยการใช้ทุนคงที่ แต่ก็สามารถชดเชยด้วยความสำเร็จในการลดต้นทุนแรงงาน ด้วยวิธีลดทอนปัจจัยขี้อายของแรงงาน⁸⁸ ดังนั้น ตลาดสินค้าทุนจึงถูกจำกัดเช่นเดียวกับตลาดสินค้าบริโภค ในขณะที่อุปสงค์สำคัญที่เพิ่มขึ้นกลับเป็นสินค้าเพื่อของชนชั้นปกครอง ขณะเดียวกัน การใช้ระบบแรงงานบังคับในภาคเกษตรไม่ว่าในรูปแบบการใช้กำลังล้วน ๆ (ระบบทาส) หรือระบบประสมกับการให้ชวานามีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เพื่อการยังชีพก็ตามล้วนแต่บั่นทอนความสามารถของระบบเศรษฐกิจในการพัฒนาระบบแรงงานรับจ้างเสรี เพื่อป้องกันแก่ภาคอุตสาหกรรม ทั้งสิ้นเงื่อนไขเช่นนี้เอง ทำให้เกิดความไขว้เขวในคำอธิบายของแฟรงค์ว่า "เป็นเพราะการค้าและทุนจากต่างประเทศ ผลประโยชน์ทางการเมืองและ เศรษฐกิจของนายทุนเหมือง, นายทุนเกษตร และนายทุนการค้า จึงมิได้มุ่งไปเพื่อการ

พัฒนาเศรษฐกิจภายใน"⁸⁹ ลักษณะประจำชาติ เฉพาะของเงินทุนหรือการมีโยงใยการค้าเชื่อมกับเขตศูนย์กลาง มีข้อ บังคับที่กำหนดให้เงินลงทุนที่มีศักยภาพต้องถูกถ่ายเทออกไปจากระบบ แต่เป็นเพราะ ลักษณะโครงสร้างทางชนชั้นของ ราชอาณาจักรทำให้เงินลงทุนไหลแต่เพียงเล็กน้อยแม้ในภาคอุตสาหกรรมของ เขตบริวาร (หมายถึง เมืองแร่และโรงงานขนาดใหญ่) 2. การผลิตภาคอุตสาหกรรมสำหรับตลาดภายใน ส่วนใหญ่จะทำการผลิตภายในประเทศศูนย์กลาง เพราะจะทำให้ผลกำไรสูงกว่าผลิตในเขตบริวาร ดังนั้นจึง เป็นเหตุให้เกิดการถ่ายเทเงินทุนจากบริวารสู่ศูนย์กลาง 3. มีการใช้จ่ายจำนวนมากเพื่อการผลิตสินค้าฟุ่มเฟือย ซึ่งมีได้เพิ่มพูนศักยภาพ การผลิตของระบบ

กล่าวอีกนัยหนึ่ง พัฒนาการของความคืบหน้ามีรากฐานอยู่ที่โครงสร้างชนชั้นของการผลิตที่มีการขยายแรงงาน ส่วนเกินสัมบูรณ์ซึ่งกำหนดให้มีการแบ่งแยกเด็ดขาดระหว่างเจ้านายจำเป็น ในการพัฒนาหลังการผลิต (ประสิทธิภาพ ของแรงงาน) กับโครงสร้างของความสามารถในการทำกำไรของระบบเศรษฐกิจทั้งหมด ในด้านหนึ่ง โครงสร้าง ชนชั้นกำหนดให้ความเป็นปฏิปักษ์โดยทั่วไประหว่างความต้องการทำกำไร และ พัฒนาการของหลังการผลิต ในสาขา การผลิตที่ขึ้นอยู่กับความต้องการของโลก การผลิตในระบบแรงงานบังคับ ไม่อาจส่งเสริมพัฒนาการของทุนคงที่ และยับยั้งการพัฒนาทักษะอีกด้วย (ในขณะที่ระดับค่าจ้างต่ำส่ง เสริมให้มีการใช้วิธีการผลิต ที่เน้นการใช้แรงงาน) ในอีกด้านหนึ่ง โครงสร้างชนชั้นยังกำหนดให้ส่วนที่เหลือของระบบเศรษฐกิจไม่อาจทำกำไรได้ ทั้งนี้ก็เพราะต้องคอย อดทนภาคการผลิตเพื่อส่งออกด้วยการป้อนแรงงานราคาถูกและปัจจัยเพื่อยังชีพ (ด้วยวิธีบังคับเก็บภาษี) โดยที่ส่วน อื่น ๆ ของระบบเศรษฐกิจนั้น มิได้รับการลงทุนกลับมาเพื่อยกระดับประสิทธิภาพของแรงงานเลย ดังนั้น การสนับสนุน ภาคการผลิตเพื่อส่งออกส่วนใหญ่จึงสำเร็จลง ได้ด้วยการขูดรีดแรงงานของชาวนาอย่าง เข้มขันในหลายรูปแบบ ซึ่งเป็น อุปสรรคสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจทั้งหมด

ประการที่ 2 เราไม่อาจสรุปจากข้อเสนอแนะของแฟรงค์ได้ว่า สิ่งที่กำหนดความล้มเหลวของเมืองขึ้น ก็คือ บทบาทการผลิตวัตถุดิบเพื่อส่งออกของประเทศเหล่านั้นในระบบโลก ในช่วงต้นยุคใหม่ มีตัวอย่างของการผลิตข้าวเพื่อส่งออกในหลายพื้นที่ในยุโรปที่ประกอบด้วยโครงสร้างชนชั้นของการผลิตที่หลากหลาย ซึ่งส่งผลให้มีรูปแบบของพัฒนาการหรือความคืบหน้าทางเศรษฐกิจที่ต่างกันไปด้วย ดังนั้นการที่แฟรงค์กล่าวว่า "ความล้มเหลวอย่างที่สุด นั่นคือ ลักษณะของระบบเศรษฐกิจแบบส่งออก"⁹⁰ จึงต้องมีคำอธิบายอย่างระมัดระวังมากเพราะ ข้อเท็จจริงของการผลิตเพื่อส่งออกนั้นมีได้เป็นปัจจัยกำหนดให้ต้องมีกาารพึ่งพิงการส่งออก แต่เป็นเพราะ โครงสร้างชนชั้นของการผลิตเพื่อส่งออกบนพื้นฐานของการขูดรีดแรงงานส่วนเกิน(สัมบูรณ์) นั่นเอง ที่กำหนดค่าที่การผลิตเพื่อส่งออกที่เพิ่มขึ้น นำไปสู่ความคืบหน้าพัฒนาการมากกว่าการพัฒนา หากไม่อธิบายเช่นนี้ ก็จะทำให้ไม่อาจอธิบายกรณีของพัฒนาการที่ก้าวหน้าของเศรษฐกิจที่ผลิตข้าวส่งออกของ เมืองขึ้นในแถบกลางมหาสมุทรแอตแลนติกในยุควิกตอริอาน์มาได้

ตลาด, ก้าวร, ชนชั้น

ที่จริงแล้ว ดูเหมือนว่าระบบคิดของแฟรงค์ในระยะหลังนี้ก็ไม่อาจก้าวข้ามสมมติฐานของทฤษฎีสัมพันธภาพใหม่ ซึ่งเป็นแนวที่มาจาก งานรุ่นแรก ๆ ของเขาเช่นกัน เช่นเดียวกับวอลเลอรัสติน เมื่อถึงที่สุดของการวิเคราะห์ แฟรงค์ก็ยังคงเห็นว่า ชนชั้นคือปรากฏการณ์ของระบบตลาดและความต้องการนามธรรมของทุนและการผลิต แม้ปัจจุบันแฟรงค์จะมุ่งความสนใจไปยัง เรื่องของชนชั้นก็ตาม เขาก็ยังคงอธิบายชนชั้นในลักษณะที่เป็นปรากฏการณ์ อันเป็นผลสืบเนื่องโดยตรงของความต้องการเพิ่มกำไรสูงสุด "ความสัมพันธ์ทางการผลิตและโครงสร้างชนชั้น พัฒนาไปอย่างตอบสนองต่อความต้องการลึกซึ้งและทำลายของประเทศไทยศูนย์กลางของอาณานิคมโพ้นทะเลและลาตินอเมริกา"⁹¹ เช่นเดียวกับวอลเลอรัสติน อุปสงค์ของตลาดและความต้องการก้าวรซึ่งขึ้นอยู่กับเพียงข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์และประชากร คือ สิ่งกำหนดโครงสร้างชนชั้น ดูราวกับว่าความสำคัญของปัจจัยเหล่านี้ เป็นอิสระอย่างสิ้นเชิง จากข้อกำหนดทางสังคม และประวัติศาสตร์และราวกับว่าศักยภาพในการแสวงกำไรโดยตัวเองมีได้พึ่งพิงกับโครงสร้างชนชั้นใด ๆ เลย

สำหรับแฟรงค์ ถ้าจะกล่าวเจาะจงลงไป ในกรณีอาณานิคมของสหรัฐอเมริกา โครงสร้างชนชั้นของการขูดรีดอย่างหนักหน่วงที่เกิดขึ้นนั้น ขึ้นอยู่กับความเป็นไปได้ของการผลิตสินค้าที่เป็นที่ต้องการบางอย่าง (สินแร่และสิ่งบริโภคที่จำเป็น เช่น น้ำตาล, กาแฟ) และความห่างของแรงงานพื้นเมือง เขาอธิบายว่า หากเงื่อนไขภูมิศาสตร์เอื้ออำนวยจะมีการทำเหมืองและผลิตสินค้าเกษตรโดยอิสระบนชนชั้นที่ขูดรีดอย่างหนักหน่วง หากวิถีการผลิตแบบพื้นเมืองถูกบังคับให้รับหน้าที่ดังกล่าวได้มากเท่าใดก็ดีเท่านั้น เพราะมีละหนักก็จะมีการนำระบบแรงงานบังคับที่เหมาะสมที่สุดมาใช้กับประชากรพื้นเมือง หรือไม่ก็มีการสังหารเป็นสินค้าเข้า⁹² ไม่ว่าจะเป็นกรณีใดก็ตาม หากมีโอกาสผลิตเพื่อก้าวรจากการส่งออกสู่ตลาดโลกแล้วจะ ไม่มีหนทางยับยั้งไม่ให้เกิดความคืบหน้าได้เลย จุดยืนของแฟรงค์เข้มงวดมาก หนทางเดียวที่จะหลีกเลี่ยงการขูดรีดอย่างหนักหน่วงและความคืบหน้า ก็คือ การทำกำไรให้ประโยชน์สำหรับตลาดโลก "ยิ่งมีความมั่งคั่ง เหลือเพื่อให้อุตสาหกรรมในอดีตมากเท่าใด ปัจจุบันภมุนั้นก็จะยิ่งจนและคืบหน้ามากขึ้นเท่านั้น แต่หากดินแดนใดที่ย่างกรงมาจากในอดีต ปัจจุบันก็จะมั่งคั่งและพัฒนามากขึ้นเท่านั้น"⁹³ ในกรณีหลังนี้เป็นเพราะการขาดแคลนศักยภาพในการพัฒนา เศรษฐกิจจึงทำให้ดินแดนเหล่านี้รอดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้นซึ่ง เปิดโอกาสให้สามารถพัฒนาขึ้นได้ในปัจจุบัน

ดังนั้น จากข้อเท็จจริงที่ตรงข้ามกัน ระหว่างพัฒนาการในภาคเหนือของทวีปอเมริกา หนึ่กับความคืบหน้า ที่

เชื่อมโยงกันมาในเขตภาคใต้ของทวีปรวมทั้งในแคริบเบียนและทวีปอเมริกาใต้เกือบทั้งหมดนั้น แพรงค์ได้ให้คำอธิบายว่า บัจจยที่ ทำให้พัฒนาการในภาคเหนือ เป็นไปได้ก็คือ การขาดแคลนแร่ธาตุและวัตถุดิบ⁹⁴ อาณานิคมในเขตภาคเหนือไม่ ได้มีลักษณะ ค่อยพัฒนา ก็เพราะถูกละเลยโดยนายทุนนักธุรกิจที่หันหน้ามา คำนึงต่อมาจึงสามารถได้รับผลประโยชน์บาง ประการร่วมกับจักรวรรดิอังกฤษได้ ตรงกันข้ามของการพองตัวและ เงินในเม็กซิโกและอเมริกาใต้ประกอบด้วย ความเหมาะสมของภาคนี้ในการผลิตวัตถุดิบในภาคเกษตร ซึ่งเป็นที่ต้องการในเขตศูนย์กลางกลายเป็นบัจจยให้ภูมิภาคนี้ตก เป็นเหยื่อของระบบชนชั้นของการขูดรีดอย่างหนักหน่วง⁹⁵ ประเด็นเหล่านี้ จำต้องได้รับการตรวจสอบ อย่างพิถีพิถัน พิเคราะห์ อีกครั้งหนึ่ง

กรณีของการผลิตน้ำตาลในแคริบเบียน

กำเนิดของการผลิตน้ำตาลในแถบแคริบเบียนโดยเฉพาะบนเกาะบาร์บาโดส จะ เข้ากันได้เหมาะสมที่สุดกับ ทฤษฎีของแพรงค์ ชาวอังกฤษคือ ผู้เข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นรุ่นแรกและกลายเป็นชาวนาที่เป็นทั้ง เจ้าของที่ดินและแรงงาน ในไร่ตนเอง ทว่าเมื่อมีความต้องการน้ำตาลเพิ่มขึ้นและราวปี 1640 มีการนำน้ำตาลมาสู่เกาะนี้ ทำให้โครงสร้างชน ชั้นได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ภายใน 2 ทศวรรษ ไร่ขนาดใหญ่ ที่มีชาวยุโรปจำนวนน้อยเป็นเจ้าของและมีทาส จำนวนมากที่หลังไหลเข้ามาจากแอฟริกา เป็นแรงงานพื้นฐานในการผลิตได้เข้ามาแทนที่ที่นาขนาดเล็ก ซึ่งก่อนนี้เคย กระจุกกระจายอยู่ทั่วเกาะ เห็นได้ชัดจนว่า โครงสร้างชนชั้นได้ถูกกำหนดโดยทันทีจากความต้องการของตลาด และ การละสมท⁹⁶ อย่างไรก็ดีตาม ก็ยังคงมีคำถามอีกบางประการคือ ประการแรก กระบวนการที่เรียกว่า การละสมท แรกเริ่มนั้นสำเร็จลงได้อย่างไร อีกนัยหนึ่ง กระบวนการแยกชวานารายย่อยออกจากที่ดินของเขาเกิดขึ้นจริง ๆ ได้ อย่างไร ผู้ผลิตโดยตรงเหล่านี้เป็นเจ้าของที่ดินจริงหรือไม่ และ พวกเขาผลิตบัจจยเพื่อขังชีพเองด้วยหรือไม่ (นอก เหนือจากยาสูบซึ่งส่ง เป็นสินค้าออก) ถ้าเป็นเช่นนั้นจริง พวกเขาจะถูกแยกจากทรัพย์สินสมบัติ โดยง่ายได้อย่างไร⁹⁷ เป็นเพราะความเหลือเฟือของดินแดนในอเมริกาเหนือซึ่งเขาอพยพไปหรือเปล่า ที่มีส่วนทำให้พวกเขาขายที่ดินไปหมด คำถามเหล่านี้ไม่อาจตอบได้ด้วย การคาดเดา เพราะการเข้ามาแทนที่ชวานารายย่อย (ถ้าหากคำนิยามนี้ถูกต้อง)⁹⁸ จำนวนมาก มีเจ้าของง่าย ๆ หรือเป็นผลลัพธ์โดยอัตโนมัติของความจำเป็นทางเศรษฐกิจ⁹⁹ อย่างไรก็ดีตาม นี้ก็ยังไม่มี วัชปัญหาใหญ่ ซึ่งน่าจะเป็นปัญหาการก่อตัวของระบบชนชั้นของการผลิตที่เห็นได้ชัดว่า สอดคล้องกับความต้องการของ ระบบทุนนิยม หลังจากกำจัดชวานาก่อครองที่ดินรายย่อยได้แล้ว พวกพ่อค้าและเจ้าของไร่ จะสร้างระบบเพาะปลูก ขนาดใหญ่ สำหรับผลิตน้ำตาลขึ้นมาได้อย่างไร? คำตอบที่ชัดเจนก็คือ ด้วยการซื้อทาส หาราก็ต้องถอยหลังกลับไป ก้าวหนึ่ง ทว่าไม่จริงมีทาสเหลือเฟือเพื่อให้ซื้อได้? ก่อนจะถูกซื้อเข้ามาทาสเหล่านี้จึงต้องถูก "ผลิต" เสียก่อน นั่นก็คือ ทาส จะต้องปรากฏขึ้นในเขตลาตินรูปของสินค้า ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาใหญ่ของการก่อตัวของ ระบบชนชั้นของการผลิตทาส และ การนำคนมาเป็นทาสจากแอฟริกา (และที่อื่น ๆ) ประเด็นไม่ซับซ้อนที่การถกเถียงว่า โครงสร้างดังกล่าว ก่อตัวขึ้นมา ถึงระดับใดจึงเรียกได้ว่า เกิดวิถีการผลิตใหม่ขึ้น หรือว่าเป็นเพียงการปรับการขูดรีดแรงงานในระบบเดิม ให้นหนัก หนักขึ้นเท่านั้น จุดสำคัญคือ เราไม่อาจอ้างถึง การเกิดขึ้นของโครงสร้างดังกล่าว ด้วยการคาดเดา ความต้องการ ของระบบทุนนิยมและตัวนายทุนเอง ไม่เพียงพอที่จะอธิบายได้ ทั้งนี้ก็เพราะ การก่อตัวของชนชั้น หรือ การขูดรีดที่หนัก หนักขึ้น โดยทั่วไปแล้วเป็นผลลัพธ์จากการต่อสู้ทางชนชั้น และ ผลอันนี้เองที่จำเป็นต้องได้รับการอธิบาย¹⁰⁰

กรณีของอาณานิคมในเวอร์จิเนีย

ความต่อเนื่องของปัญหาดังกล่าวมากระจ่างชัดขึ้นจากการศึกษาของบรรดานักวิจัย (แม้จะไม่ถึงกับเป็นไปไม่ได้)

ของความพยายามจะทำให้ผู้ตั้งถิ่นฐานชาวยุโรปกลายเป็นทาสในสังคมอาณานิคม ตัวอย่างก็คือ กรณีของเวอร์จิเนีย ความต้องการยาสูบจากอังกฤษและยุโรปทำให้เจ้าของไร่ขนาดใหญ่และพ่อค้าต้องการจะเพิ่มผลผลิตเพื่อส่งออก นำไปสู่การเพิ่มการบีบคั้นต่อผู้ผลิตโดยตรงให้เพิ่มผลผลิต ในกรณีนี้ผู้ผลิตโดยตรงให้แก่เจ้าของไร่และพ่อค้า จึงมีสภาพคล้ายผู้รับใช้ที่ต้องทำงานตามเงื่อนไขสัญญาคือ ทำงานในหนาย้าง เป็นเวลาตามจำนวนปีที่กำหนดไว้ ก่อนที่จะได้รับอิสรภาพ ดังนั้น วิธีการประกันการเพิ่มผลผลิตก็คือ การใช้แรงงานผู้รับใช้ให้หนักหน่วงยิ่งขึ้น หรือ ยึดอายุการทำงาน ในสัญญา หรือ ปิดโอกาสไม่ให้พวกนี้ได้ครอบครองที่ดินโดยการเข้าผนวกที่ดินไว้เสียเอง ในความเป็นจริง กระบวนการเหล่านี้ได้เกิดขึ้น ทว่าการที่จะสำเร็จลงได้นั้นต้องอาศัยการขูดรีดทางชนชั้นและการกดขี่ที่รุนแรงขึ้น ซึ่งนำไปสู่การต่อสู้ทางชนชั้นในที่สุด ดังนั้น นับแต่ราวศตวรรษ 1660 เป็นต้นมา อาณานิคมในเวอร์จิเนียต้องย่อยยับ เพราะการต่อสู้ทางชนชั้น มีการสมคบก่อจลาจลอย่างต่อเนื่องจากพวกผู้รับใช้และอดีตผู้รับใช้ ซึ่งต่อต้านการกดขี่จากเจ้าของไร่ เหตุการณ์รุนแรงขึ้นในปี 1676 ในกบฏเบคอน ซึ่งเป็นความขัดแย้งทางสังคมที่รุนแรงที่สุดในประวัติศาสตร์ยุคก่อนการปฏิวัติของชาวอเมริกัน¹⁰¹ ที่จริงแล้วในระยะยาวพวกเจ้าของไร่ล้วนไม่ประสบความสำเร็จทั้งในการกดขี่ผู้รับใช้ชาวยุโรปหรือในการป้องกันไม่ให้พวกนี้ได้ครอบครองที่ดิน การดำรงอยู่ของชนชั้นไร่ยาสูบรายย่อยจำนวนมาก จึงเป็นลักษณะเฉพาะของโครงสร้างทางสังคม-การเมืองของเวอร์จิเนียในศตวรรษที่ 18¹⁰² ดังนั้นหากว่าเจ้าของไร่ยังคงพึ่งพาแรงงานของชาวยุโรปก็จะไม่สามารถสร้างไร่ขนาดใหญ่ได้ เพราะปัญหาของการต่อสู้ทางชนชั้นในภาคใต้ ผลก็คือไร่ขนาดใหญ่ที่สามารถกลายเป็นลักษณะเด่นของสังคมภาคใต้ในเวลาต่อมา จึงดำรงอยู่ได้ในระยะยาว บนพื้นฐานของระบบทาส และหากไม่เป็นเพราะผลจากกระบวนการก่อตัวทางชนชั้นและการต่อสู้ทางชนชั้นในแอฟริกาแล้ว พัฒนาการของสังคมในเขตภาคใต้และที่จริงรวมทั้งสังคมในซีกโลกตะวันตกทั้งหมด ก็จะต้องแปรโฉมไปเป็นอีกรูปแบบหนึ่งแน่นอน ตัวระบบทุนนิยมเองก็ไม่อาจอธิบายสิ่งเหล่านี้ได้

นอกจากนั้น การผนวกดินแดนนี้ เข้าสู่ตลาดโลกทุนนิยมเพื่อการค้า โดยให้หน้าหน้าที่เป็นผู้ส่งออกวัตถุดิบ ก็ได้เป็นปัจจัยจำเป็นที่กำหนดให้ดินแดนนี้มีระบบชนชั้นของการขูดรีดอย่างหนักหน่วง ตลอดจนพัฒนาการของความต้อยพัฒนา ในแถบแอตแลนติกตอนกลาง โดยเฉพาะที่เพนซิลวาเนียและที่อื่น ๆ อาณานิคมได้ขยายตัวออกไปบนพื้นฐานของการตั้งรากฐานของชาวนาถือครองที่ดินรายย่อย และ เช่นเดียวกับที่อื่น อุปสงค์สินค้าได้กระตุ้นให้มีความต้องการผลผลิตส่วนเกินมากขึ้นเพื่อส่งออก ซึ่งกรณีนี้คือ ข้าวและแป้ง อย่างไรก็ตาม ระบบชาวนารายย่อยในแถบนี้ ก็มีได้ถูกแทนที่ด้วยระบบโครงสร้างชนชั้นของการขูดรีดอย่างหนักเช่นเดียวกับในหมู่เกาะอินเดียตะวันตก¹⁰³ ขณะเดียวกัน ก็มิอาจกล่าวได้ว่าระบบที่นาขนาดเล็กคือ ระบบการผลิตที่เหมาะสมที่สุด สำหรับผลประโยชน์ของพ่อค้าและเจ้าของไร่ ในการแสวงหากำไรสูงสุดในตลาดโลก การนำเทคนิคใหม่ ๆ เข้ามาก็เป็นไปอย่างเชื่องช้า ที่จริงแล้ว แม้จะมีการผลิตเพื่อส่งออก แต่ก็ยากที่จะกล่าวได้ว่าชาวนาเหล่านี้ได้กลายมาเป็นผู้ชำนาญการผลิตเพื่อส่งออกเพียงอย่างเดียว ในที่นาของพวกเขาซึ่งมีขนาดใหญ่อันเปรียบเทียบกับมีการผลิตปัจจัยจำเป็นต่าง ๆ อย่างครบครัน เพื่อการยังชีพและการผลิตทดแทนผลผลิตส่วนเกินที่เหลือจากการบริโภคเท่านั้นที่จะถูกนำไปขาย¹⁰⁴ แน่แน่นอนว่า หากชาวนาพวกนี้ เน้นผลิตเฉพาะบางอย่าง จะต้องได้ผลผลิตมากกว่านี้ และหากมีการลดฐานะของพวกเขาลงเป็นเพียงผู้เช่า การเน้นผลผลิตเฉพาะอย่างก็คงจะสำเร็จลงได้ อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริง ความสามารถครอบครองที่ดินทำไร่ชาวนาเหล่านี้ ไม่ต้องถูกกระทบกระเทือนจากการแข่งขันในตลาด แต่จะสามารถมีอำนาจทางชนชั้น โดยป้องกันมิให้เกิดการแย่งชิงที่ดินโดยตรง ๆ ได้ ขณะเดียวกันแม้จะมีความกำหนัดในการผลิตเพียงเล็กน้อย แต่ชาวนาในเพนซิลวาเนีย ก็สามารถกลายมาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในตลาดข้าวระดับโลกได้ ซึ่งเป็นผลจากการครอบครองที่ดินจำนวนมาก ตลอดจนความมีอิสระและความยืดหยุ่นในการใช้ที่ดินเหล่านั้น ที่สำคัญก็คือ ในกรณีนี้การถูกผนวกเข้าระบบตลาดโลกภายใต้โครงสร้างชนชั้นแบบชาวนาอิสระรายย่อย ก็ได้ทำให้เกิดความต้อยพัฒนาแต่อย่างใด ชาวนาในเพนซิลวาเนีย สามารถขายผลผลิตได้ถึง

40-50 เปอร์เซ็นต์ของปริมาณผลผลิตทั้งหมด โดยส่วนหนึ่ง ชายในเขตอาณานิคม และ ส่วนใหญ่ชายให้แก่ตลาดโพ้นทะเล¹⁰⁵ ผลตอบแทนที่ได้รับทำให้ชาวนาเหล่านี้ เป็นรากฐานสำคัญของ การขยายตัวของตลาดภายใน ขณะเดียวกัน ศักยภาพการผลิตของพวกเขายังช่วยให้ประชากรจำนวนมากขึ้น สามารถละภาคชนบท เข้าสู่ภาคการผลิตที่มีขีดภาคเกษตรได้ ชุมชนเมืองเล็ก ๆ จึงแตกแขนงเพิ่มขึ้นโดยสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับผลผลิตในชนบท ตัวอย่างที่เด่นที่สุด ก็คือ พิลาคาลเพียงซึ่งเป็นเมืองอาณานิคมที่สำคัญมากแห่งหนึ่ง ความเจริญรุ่งเรืองของเมืองนี้เกิดขึ้นมาจากความสัมพันธ์ที่พึ่งพิงซึ่งกันและกันกับภาคชนบทที่อยู่ลึกเข้าไป¹⁰⁶ พลวัตของพัฒนาการทางเศรษฐกิจซึ่งแม้จะดำเนินไปอย่างเชื่องช้า ทั่วมีความสำคัญยิ่งจึงคือเกิดขึ้น

บทสรุป

งานริเริ่มทางทฤษฎีของแฟรงค์นั้น มุ่งที่จะจัดข้อจำกัดในทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมเป็นขั้นตอนของลัทธิมาร์กซ์ กระแสหลัก ซึ่งเป็นรากฐานของยุทธศาสตร์ทางการเมืองทั้งแบบ "แนวร่วมประชาชน" และ "การปฏิวัติประชาธิปไตย" ของพรรคคอมมิวนิสต์¹⁰⁷ แฟรงค์ได้ย้ำอย่างถูกต้องว่า การขยายตัวของระบบทุนนิยม โดยผ่านการค้า และการลงทุนไม่จำเป็นต้องนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสมอไป ดังคำทำนายของมาร์กซ์ ใน Manifesto ในช่วงการเจริญเติบโตของโลกอุปสรรคที่มาของการพัฒนาหลังการผลิตอาจสามารถตั้งมั่นอยู่หรือถกพิชิตไปได้ ในกรณีที่เกิด "พัฒนาการของความด้อยพัฒนา" ขึ้นนั้น แฟรงค์ได้ชี้ให้เห็นว่า ผลประโยชน์ของกลุ่มนายทุนพื้นเมืองมีได้ อยู่ที่การปฏิวัติเพื่อให้มีการพัฒนาแต่กลับอยู่ที่การสนับสนุนระบบชนชั้นของการผลิตและการทุจริตส่วนเกินซึ่งขัดขวางการพัฒนาเศรษฐกิจ กล่าวไว้ให้เจาะจงก็คือ กลุ่มพ่อค้าในเขตบริวารสนับสนุนโครงสร้างอำนาจที่เป็นอยู่ เพราะ ในการได้กำไรมาพวกนี้ต้องพึ่งพิงกิจการเหมืองแร่หรือโรงงานขนาดใหญ่ที่ควบคุมโดยพวกปฏิกิริยารวมทั้งการผลิตในภาคอุตสาหกรรมของกลุ่มจักรวรรดินิยมในประเทศศูนย์กลางด้วย

แม้แต่กลุ่มนายทุนอุตสาหกรรมของประเทศบริวารเองก็ได้ต่อต้านหรือทำลายระบบอำนาจที่เป็นอยู่เช่นกัน ส่วนหนึ่งก็เพราะพวกนี้มักผลิตสินค้าเพื่อขายเพื่อสนองชนชั้นสูงและยังผูกพันแนบแน่นอยู่กับกลุ่มศักดินาใหม่ ด้วยความสัมพันธ์ทางเครือญาติและโยงใยของระบอบราชการ ดังนั้น แฟรงค์จึงได้ย้ำว่า ภายใต้อำนาจเช่นนี้ การคาดหวังว่าการแทรกซึมเข้ามาของทุนนิยมจะทำให้ประเทศพัฒนาขึ้น จึงเป็นเรื่องฝันเพื่องทั้งเพ และการฝากความหวังไว้กับชนชั้นนายทุนที่แบกรับภารกิจของการปฏิวัติโค่นล้มศักดินาและจักรวรรดินิยมจึงเท่ากับเป็นการส่งเสริมภาพลวงตาของสังคมในอุดมคติที่น่าอันตรายยิ่ง

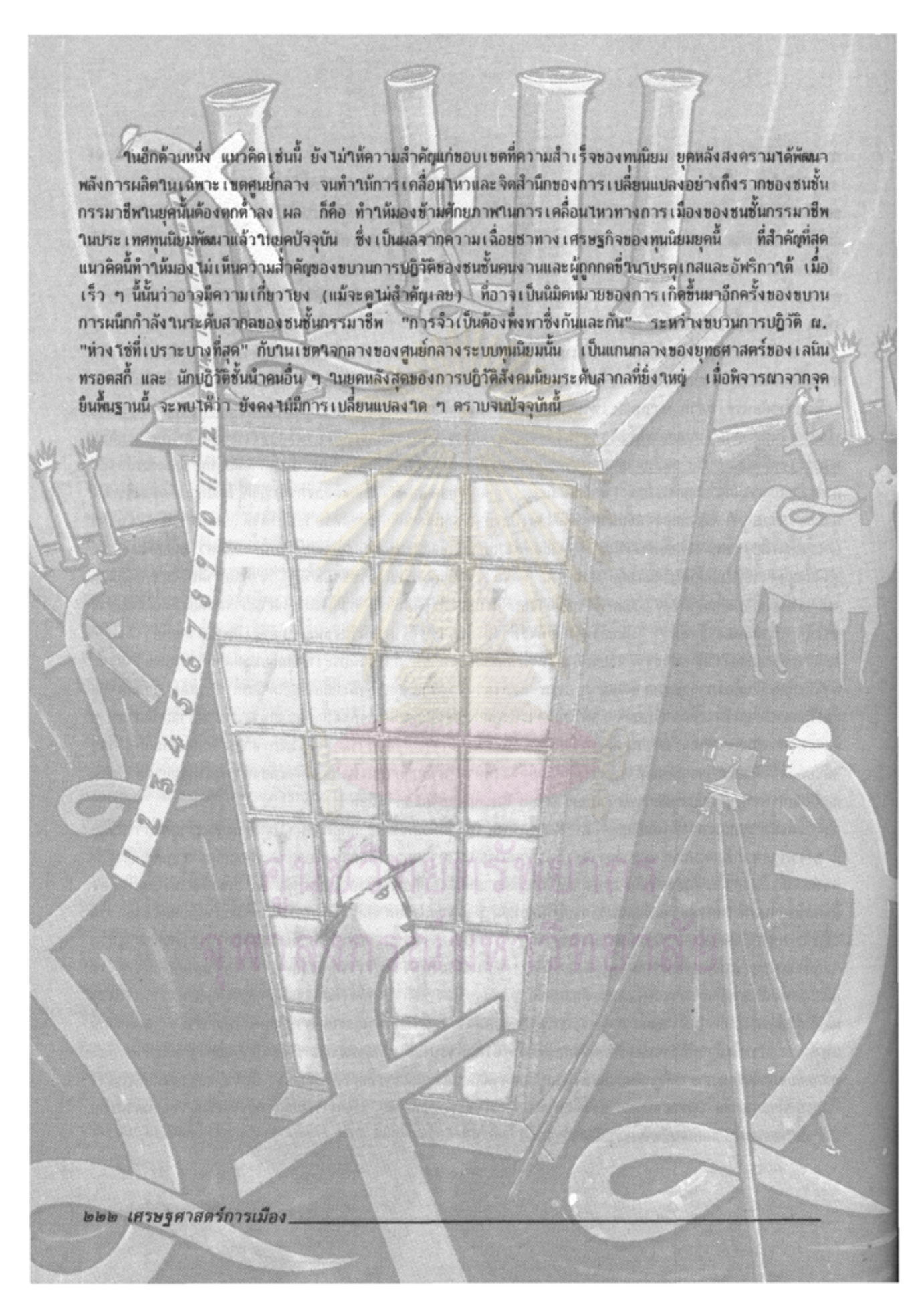
อย่างไรก็ตาม แฟรงค์และกลุ่มของระบบคิดแนวนี้ทั้งหมด ซึ่งรวมทั้งสวี่ซีและวอลเลอร์สตีน ก็ยังไม่อาจประสบความสำเร็จในการก้าวพ้นจากกรอบความคิดแบบเศรษฐกิจกำหนดของคูร์บักซ์ทางทฤษฎีไปได้ เท่าที่ทำได้ ก็เพียงแต่พลิกทฤษฎีดังกล่าวกลับไปอีกด้านหนึ่ง เท่านั้นเอง ซึ่งได้นำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ทางการเมืองที่ผิดพลาดด้วย เช่น ขณะที่ฝ่ายนักทฤษฎีกระแสหลักยืนยันว่า ชนชั้นนายทุนต้องต่อต้านพวกศักดินาใหม่ แฟรงค์กลับกล่าวว่า พวกศักดินาใหม่นั้นแหละคือนายทุน ขณะที่ฝ่ายกระแสหลักเห็นว่าการพัฒนาจำเป็นต้องอาศัยบทบาทแทรกแซงของนายทุน แฟรงค์กลับได้ว่า พัฒนาการทุนนิยมในประเทศศูนย์กลาง จำต้องอาศัยพัฒนาการของความด้อยพัฒนาในเขตบริวาร จะเห็นได้ว่า ในทุกประเด็นทั้งแฟรงค์และนักคิดสายเดียวกัน เช่น วอลเลอร์สตีน ก็ล้วนแต่ดำเนินการรอยตามพวกกระแสหลัก ในการระบุว่าที่มาของทั้งความพัฒนาและความด้อยพัฒนามีส่วนอยู่ที่กระบวนการนามธรรมของการขยายตัวของระบบทุนนิยม ดังนั้นจึงไม่สามารถระบุหรือจับประเด็นเฉพาะที่เป็นรูปธรรมของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของโครงสร้างชนชั้น ซึ่งนอกจากเป็นรากฐานที่ทำให้กลไกการพัฒนา หรือ ด้อยพัฒนาดำเนินไปแล้วยังกำหนดลักษณะพื้นฐานต่าง ๆ ของโลก และ

กระบวนการดังกล่าวด้วย

นักคิดกลุ่มนี้ จึงพลาดตรงที่มิได้มุ่งความสนใจไปยัง เรื่องประสิทธิภาพของแรงงาน ในฐานะที่เป็นแก่นและกตัญญูของพัฒนาการทาง เศรษฐกิจโดยมิได้อธิบายถึงระดับที่พัฒนาการทาง เศรษฐกิจผูกพันโดยแก่นอยู่กับโครงสร้างชนชั้น ที่มีลักษณะ เฉพาะทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นผลผลิตของปัจจัยกำหนดที่อยู่นอกเหนือหลังตลาด ดังนั้น พวกนี้จึงมองไม่เห็นว่า รูปแบบของความพัฒนาหรือค้อยพัฒนาตลอดยุคหนึ่ง ๆ นั้นผูกพันมากเพียงใดอยู่กับผลลัพธ์ของกระบวนการก่อตัวทางชนชั้น หรือ การต่อสู้ทางชนชั้นของยุคนั้น ๆ ผลก็คือ การวิเคราะห์ของแฟรงค์จึงถูกนำไปสนับสนุนข้อสรุปทางการเมือง ซึ่งแฟรงค์เองก็ไม่เห็นด้วย

ดังนั้น ควบคู่กันที่ยังเห็นว่า การผนวกเข้าตลาดโลกและการแบ่งงานระดับโลก โดยตัวมันเอง จะต้องทำให้เกิดความค้อยพัฒนาแล้ว หนทางหยุดยั้งเนื้อร้ายของความค้อยพัฒนาแบบทุนนิยมจึงมีำชี้นทางสังคมนิยม หากแต่เป็นวิธีการไม่พึงพหาวาศัยประเทศใด ๆ ในทาง เศรษฐกิจ ควบคู่กันที่ทุนนิยมพัฒนาไปด้วยการขูดรีดโลกที่ 3 คู่ปรับก็ก็จะกลายเป็นประเทศศูนย์กลางกับประเทศบริวาร หรือ เมืองกับชนบท มีำชี้นระหว่างกรรมกรสากลซึ่งเป็นพันธมิตรกับประชาชนทุกประเทศที่ถูกกดขี่ กับ ชนชั้นนายทุน ที่จริงแล้วอันตรายจากทฤษฎีดังกล่าว เปรียบเสมือนดาบสองคม ด้านหนึ่งนำไปสู่การเปิดโอกาสแก่นายทุนพื้นเมือง แต่อีกด้านหนึ่ง ก็คือ ยุทธศาสตร์ที่ผิดพลาดของการปฏิวัติ ที่ต่อต้านพัฒนาการของทุนนิยม จริ่งอยู่การปฏิวัติของชนชั้นนายทุน มีอาจเป็นเป้าหมายหนึ่งในยุทธศาสตร์การปฏิวัติได้ กลุ่มนายทุนระดับโลก นายทุนพื้นเมือง และ กลุ่มศักดินาใหม่ ยังคงมีผลประโยชน์ผูกพันและสนับสนุนโครงสร้างชนชั้นของความค้อยพัฒนา ซึ่งสกัดกั้นมูลค่าใช้สอยที่สำคัญจำนวนมหาศาล (คือ หลังแรงงานและทรัพยากรธรรมชาติ) จากโอกาสของการสะสมทุน จนกระทั่งเมื่อไม่นานมานี้เอง ผลประโยชน์ทางชนชั้นเบื้องหลังนโยบาย "การพัฒนาอุตสาหกรรมผลิตทดแทนการนำเข้า" ก็ได้แสดงให้เห็นว่า ไม่มีพลังมากพอที่จะทำให้เกิดการปรับโครงสร้างชนชั้นใหม่ซึ่งเปิดโอกาสแก่การลงทุที่ จะนำไปสู่การพัฒนาได้ อย่างไรก็ดีแม้ว่ายังคงมีโอกาสของการทำำชี้นใน ประเทศทุนนิยมอุตสาหกรรมพัฒนา ซึ่งจะ ทำให้เกิดความต้องการของตลาดใหม่ ๆ และ แหล่งแรงงานราคาถูก ซึ่งมีเหลือเพือในโลกที่ 3 และ อาจนำไปสู่กำเนิดของ "พลวัตรเพื่อการพัฒนา" ได้ แม้ว่าจะยังคงห่างไกลอยู่ก็ตาม ถึงกระนั้น ก็ยากที่จะหวังได้ว่าโอกาสใหม่ ๆ นั้นจะสามารถยกระดับชนชั้นกรรมาชี้นในโลกที่ 3 ได้ เพราะ เหตุผลของการมีอยู่ของพวกเขาในโลกทุนนิยมก็คือ การได้รับค่าจ้างต่ำและการถูกกดขี่ทางการเมือง อย่างไรก็ดีตาม นโยบายใหม่เหล่านี้ ก็จะต้องดำเนินไปภายใต้การชูงงต่อต้านการพึ่งพิง, สนับสนุนการพัฒนาแบบชาตินิยม และต่อต้านจักรวรรดินิยม

ดังนั้น ผลทางตรงที่สุดของแนวคิด "พัฒนาการของความค้อยพัฒนา" ก็คือการนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่าอุดมการณ์โลกที่ 3 เพราะจากข้อสรุปที่ว่า การพัฒนาจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อปราศจากการเชื่อมโยงกับการสะสมทุนในประเทศศูนย์กลางทางออกที่เป็นไปได้มากที่สุด ก็คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบสังคมนิยมกึ่งปิดประเทศ ผลก็คือ อุดมคติที่ไม่เป็นจริงของสังคมนิยมในประเทศเดียวจะมาแทนที่การปฏิวัติทุนนิยม ยิ่งกว่านั้นยุทธศาสตร์ดังกล่าว ยังได้รับการสนับสนุนจากความเชื่อว่า การปฏิวัติต่อต้านทุนนิยมนั้นสามารถมาได้จากเชตบริวารเท่านั้น เพราะชนชั้นกรรมาชี้นในเขตศูนย์กลางส่วนานธุ์มักจะหันหลังให้กับอุดมการณ์ เพราะผลจากการถ่ายเทส่วนเกินจากบริวารสู่ศูนย์กลาง แนวความคิดเช่นนี้จะทำให้มีการลดระดับการพึ่งพิงการแบ่งงานระดับโลกให้เหลือน้อยที่สุด ซึ่งที่จริงแล้วเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อพัฒนาการหลังการผลิตที่สำคัญของชาติ (แม้ว่าพัฒนาการทาง เศรษฐกิจดังกล่าว จะมีได้ถูกกำหนดโดยความสัมพันธ์นั้นก็ตาม) นอกจากนี้แนวคิดดังกล่าวยังทำให้มีการมองข้ามแรงกดดันที่ทำให้เกิดการประนีประนอมทางการเมืองภายนอกรัฐ และการเสื่อมทรามของการ เมืองภายในที่ผูกพันและพึ่งพิงอยู่กับตลาดโลกทุนนิยมที่จำเป็นต่อการพัฒนา อันที่จริงแรงกดดันดังกล่าวมีมาอยู่แล้วตั้งแต่ต้น เพราะ เป็นผลของเงื่อนไขของการรีดเค้นส่วนเกิน เพื่อการพัฒนาด้วยการเพิ่มแรงงานส่วนเกิน สัมบูรณ์ในสภาพที่ขาดแคลนปัจจัยการผลิตที่ก้าวหน้า

ในอีกด้านหนึ่ง แนวคิดเช่นนี้ ยังไม่ให้ความสำคัญแก่ขอบเขตที่ความสำเร็จของทุนนิยม ยุคหลังสงครามได้พัฒนา หลังการผลิตในเฉพาะ เขตศูนย์กลาง จนทำให้การเคลื่อนไหวและจิตสำนึกของการเปลี่ยนแปลงอย่างถึงรากของชนชั้นกรรมาชีพในยุคนั้นต้องตกต่ำลง ผล ก็คือ ทำให้หมองข้ามศักยภาพในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชนชั้นกรรมาชีพในประเทศทุนนิยมพัฒนาแล้วในยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นผลจากความเลื่อยซาทางเศรษฐกิจของทุนนิยมยุคนี้ ที่สำคัญที่สุดแนวคิดนี้ทำให้หมองไม่เห็นความสำคัญของขบวนการปฏิวัติของชนชั้นคนงานและผู้ถูกกดขี่ในปรตุเกสและอัฟริกาใต้ เมื่อเร็ว ๆ นี้ นั้นน่าจะมีความเกี่ยวข้อง (แม้จะดูไม่สำคัญเลย) ที่อาจเป็นนัยคําหมายของการเกิดขึ้นมาอีกครั้งของขบวนการหนักกำลังในระดับสากลของชนชั้นกรรมาชีพ "การจิวเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน" ระหว่างขบวนการปฏิวัติ ณ "ห้วงโงที่เปราะบางที่สุด" กับในเขตใจกลางของศูนย์กลางระบบทุนนิมนั้น เป็นแกนกลางของยุทธศาสตร์ของเลนิน ทรอตสกี และ นักปฏิวัติชั้นนำคนอื่น ๆ ในยุคหลังสุดของการปฏิวัติสังคมนิยมระดับสากลที่ยังใหญ่ เมื่อพิจารณาจากจุดยืนพื้นฐานนี้ จะพบว่า ยังคงไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ คราบาจนปัจจุบันนี้

เชิงอรรถ

1. ตัวอย่างเช่น "อังกฤษ มีภารกิจที่ต้องปฏิบัติให้ล่งในอินเดีย อยู่ 2 ประการ ด้านหนึ่งเป็นการทำลาย และ อีกด้านหนึ่งเป็นการก่อกำเนิด นั่นก็คือ การทำลายสังคมเอเชียดึกแบบเก่า และ การวางรากฐานทางวัตถุของ สังคมตะวันตกในอินเดีย" ในบทความ " The Future Results of British Rule in India " ใน Karl Marx , Surveys From Exile , London 1973 , หน้า 320 .
2. ตัวอย่างเช่น "ความแข็งแกร่งภายใน และ การจัดระบบ ของวิถีการผลิตระดับชาติของสังคมก่อนทุนนิยม เป็น อุปสรรคที่ขัดขวางพลังเซาหลายของการค้า กรณีที่เห็นได้ชัดคือ ความสัมพันธ์ระหว่างอังกฤษกับอินเดียและจีน การค้าของอังกฤษสามารถแผ่พลังการเปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากและทำให้สังคมเหล่านี้ ต้องสลายไปตราบเท่าที่ สินค้าราคาถูกสามารถทำลายอุตสาหกรรมบ้านทอ ซึ่งแต่เดิมมาเคยเป็นกิจกรรมการผลิตที่หลอมรวมเป็นหนึ่งเดียว ภายในระบบการผลิต ที่อุตสาหกรรมและเกษตรกรรมยังไม่ถูกแบ่งแยกจากกัน ถึงกระนั้นก็ตาม กระบวนการ เซาหลายนั้นก็คืบหน้าไปอย่าง เชื่องช้า และช้ามากขึ้นในกรณีของจีน ซึ่งอังกฤษไม่อาจใช้อำนาจโดยตรงทางการ เมืองเข้าหนุนเสริมกระบวนการดังกล่าวได้" ดู Capital Vol. III , New York , 1967 , pp. 333-4 .
3. Capitalism and Underdevelopment in Latin America , New York , 1969 , p. 9.
4. เรื่องเดิม.
5. เรื่องเดิม.
6. ในงานเขียนชิ้นหลัง ๆ ของ แฟรงค์ เขาได้พยายามที่จะปรับปรุงการวิเคราะห์ เรื่อง ความคืบหน้า ให้มี ความลุ่มลึกทางทฤษฎียิ่งขึ้น ด้วยการเพิ่มความสนใจมากขึ้นในประเด็น โครงสร้างชนชั้นภายในระบบ อย่างไรก็ตาม มรดกทางทฤษฎีของงานเขียนชิ้นแรก ๆ ยังเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายดังกล่าว. ดูรายละเอียดต่อไปในบทความนี้
7. สำหรับประเด็นถกเถียงในบทความนี้ ข้าพเจ้าพิจารณาหนังสือเรื่อง The Origin of The Modern World System , New York , 1974 . ควบคู่ไปกับบทความอื่น ๆ ของ วอลเล่อร์สไตน์ ซึ่งอธิบายและขยาย ความประเด็นหลักของเขาเพิ่มเติมขึ้นอีก ซึ่งรวมถึง
" The Rise and Future Demise of The World Capitalist System : Concepts for Comparative Analysis " , Comparative Studies in Society and History , XVI (january 1974) , pp. 387-415 (RFD) .
"From Feudalism to Capitalism : Transition or Transitions ? " , Social Forces , LV (December 1976) , pp. 273-81 (FFC) . " Three Paths of National Development in Sixteenth Century Europe " , Studies in Comparative International Development , VII (Summer

1972) , pp. 95-101 (TPN) . " Dependence in an Interdependent World : The Limited Possibilities of Transformation Within the Capitalist World Economy " , African Studies Review , XVII (April 1974) , pp. 1-27 . (DIW)

ดังนั้น หลังจากนั้นก็มีการอ้างถึงงานของ วอลเลอรส์ไตน์ ข้าพเจ้า จะอ้างถึงที่มาโดยชัดด้วยชื่อหนังสือว่าวัน
วงเล็บ พร้อมกับเลขหน้า

8. Modern World System , pp. 16-20 . และดูใน " Rise and Future Demise " , pp. 390-92
9. อย่างไรก็ตาม ก็ไม่ได้หมายความว่า ภายใต้ระบบทุนนิยมจะไม่มีวิถีการดำรงชีพอื่น ๆ เหล่านี้ ซึ่งอันที่จริงวิถี
การเพิ่มส่วนเกินสัมบูรณ์ยังคงมีการใช้กันอย่างกว้างขวางและเป็นระบบ ภายในวิถีการผลิตทุนนิยมด้วย
10. Capital , I , Penguin / NLR edition , London 1976 , p. 645 .

หมายเหตุผู้แปล : เมื่อมารู้จักวัตถุดิบค่าใช้สอยของสินค้าชิ้นหนึ่ง ๆ จากปริมาณแรงงานที่เข้าในการผลิตสินค้า
ชิ้นนั้น เขาไม่ได้ออกจาก หน่วยย่อยที่เป็นรูปธรรม ของสินค้าแต่ละหน่วย แต่เขาวัดจากนามธรรมของ ผลรวม
พลังแรงงานทั้งหมดในสังคม ต่อ ผลรวมของมูลค่าใช้สอยทั้งหมดในสังคมนั้น ๆ เวลาจำเป็นทางสังคมของแรง
งานของสินค้าชิ้นหนึ่ง (Socially necessary labour time) ก็คือ ระยะเวลาที่พลังแรงงานในสังคม
จำเป็นต้องใช้ในการผลิตสินค้าชิ้นนั้น ภายใต้เงื่อนไขปกติของการผลิตและระดับเฉลี่ยของทักษะ และความเข้ม
ขันของการใช้แรงงานในขณะนั้น ในระบบทุนนิยมซึ่งขั้นตอนการผลิตสินค้าชิ้นหนึ่ง ๆ ถูกแยกออกเป็นขั้นย่อย ๆ
และแต่ละขั้นต่างก็ขึ้นต่อและเชื่อมกันโดยการซื้อ-ขายนั้น เวลาที่ใช้ในการผลิตของขั้นหนึ่ง จึงมีผลต่อเวลาที่
ใช้ในการผลิตหน่วยอื่น ๆ และต่อระยะเวลาแรงงานทั้งหมดในสังคมด้วย ดังนั้นเพื่อที่ระบบทั้งหมดจะดำรงอยู่
ได้ สินค้าต่าง ๆ จึงต้องถูกผลิตในระยะเวลาที่ไม่เกินกว่าระยะเวลาจำเป็นทางสังคม และ กลไกที่จะทำให้
สินค้าต่าง ๆ ถูกผลิตภายในเวลาดังกล่าว ก็คือ ระบบการแข่งขันเสรี ดูรายละเอียดจาก Capital Vol. I
Moscow , Progress Publisher , 1978 , pp. 46-47 , pp. 326-327 : ผู้แปล .

11. ดู The Transition from Feudalism to Capitalism , (expanded NLB edition) , London
1976 . บทวิจารณ์ Sweezy โดย Maurice Dobb และรวมทั้งงานของ Dobb เรื่อง Studies in
the Development of Capitalism , Cambridge and New York , 1963 . ล้วนแต่มีความสำคัญ
ยิ่ง เช่นเดียวกับบทวิจารณ์ Frank โดย Ernesto Laclau ใน " Feudalism and Capitalism in
Latin America " NLR 67 (พิมพ์ซ้ำใน Laclau , Politic and Ideology in Marxist Theory
NLB , London , 1977) . ข้าพเจ้า หวังว่า มรดกทางความคิดจากนักเขียนทั้งสองท่านนี้ คงปรากฏชัด
ตลอดทั้งบทความนี้
12. Edwin Canaan (ed.) , New York , 1937 . ต้องขออภัยไว้ก่อนที่เห็นว่า บทความนี้มุ่งอภิเษกในเฉพาะ
ประเด็น "แบบจำลอง" ของ สมิธ ในหนังสือเล่ม 7 เท่านั้น ซึ่งเป็นประเด็นที่นักเศรษฐศาสตร์ร่วมสมัยรับมา
ในที่นี้มิได้พิจารณาวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์สังคม ซึ่งสมิธเขียนไว้มากมายหลายแห่ง ใน The Wealth

of Nations .

13. มาร์กซ์พรณาสมิธ ไว้ว่า " เป็นตัวอย่างที่เยี่ยมยอดของนักเศรษฐศาสตร์การเมืองในยุคอุตสาหกรรม " อันเนื่องมาจาก " การมุ่งเน้นประเด็น การแบ่งงานกันทำ " ทว่า " การให้ความสำคัญรองลงมาแก่เครื่องจักรกล " คูิน Capital I , p. 468 .
14. Capital I , p. 453 (ส่วนที่ขีดเส้นใต้เน้นโดยผู้เขียน)
15. Wealth of Nations , pp. 13 , 17-21 .
16. สำหรับข้อคิดเห็นที่นำเสนอในงานแนวเดียวกันนั้นของสมิธ คูิน Wealth of Nations , pp. 385-7 .
17. Capital , III , pp. 326-7 .
18. Transition from Feudalism to Capitalism , pp. 44-5 . ประเด็นนี้ของสวีซีมีลักษณะขัดแย้งกันเอง และเขาก็ตระหนักถึงปัญหานี้ ตัวอย่างเช่น กรณีของยุโรปตะวันออก ทว่าเมื่อมาจนถึงข้อสรุปเขาก็มิได้ศึกษาต่ออย่างเพียงพอในกรณีนี้
19. สวีซีกล่าวว่า " ดูเหมือนว่า คือผมมักจะสมมติฐานว่า เพียงเฉพาะพวกชาตินั้น ที่จะได้ประโยชน์จากการสลายไปของระบบชาตินั้น เขามักจะลืมไปว่า อิสรภาพของพวกชาวนานั้น อันที่จริงเป็นอิสรภาพของพวกเจ้าที่ดินด้วย เพราะในระบอบที่เจ้าที่ดินสามารถต่อรองกับอิสรชน ซึ่งไม่ต้องผูกติดกับที่ดินนั้น เจ้าที่ดินสามารถกำจัดชาวนาอิสระได้โดยอาศัยสัญญาซึ่งมีกำหนดเวลาสิ้นสุด ระยะเวลาสั้น ๆ ของสัญญาช่วยให้เจ้าที่ดินสามารถปรับเปลี่ยนสัญญาให้สอดคล้องกับค่าเช่าที่สูงขึ้นได้ " คูิน Transition from Feudalism to Capitalism , p. 45 . footnote 15 (สวีซีคัดความตอนนีจากข้อมูลของ อังรี บีแรน)
20. Dobb , Studies in the Development of Capitalism , pp. 38-42 ; Eleanor Searle , Lordship and Community : Battle Abbey and its Banlieu , 1066-1538 , Toronto 1974 , pp. 147 , 174-5 , 183-94 , 267-327 . B. H. Slicher Van Bath , The Agrarian History of Western Europe , A.D. 500-1850 , London 1966 , pp. 178-9 .
21. อันที่จริง ทางเลือกซึ่งเป็นที่นิยมกันในยุคกลาง ก็คือ การใช้กำลังทหารไปบูรณาการพื้นที่นั้น
22. ดู Eric Kerridge , The Agricultural Revolution , London 1967 , pp. 181-221 . ลักษณะเช่นนี้ที่พบได้กับระบบชลประทานแบบใหม่ ซึ่งเป็น "ห้องท่งน้ำอันลวยล่อง" สำหรับคนยุคนั้น , ดู ibid pp. 251-67 .

23. หากฐานะของเจ้าที่ดินไม่มั่นคงนัก ก็อาจไม่สามารถที่จะใช้กำลังบีบบังคับให้ชาวนายึดที่ดินของตนเองได้ ชาวนาอาจเข้าไปบุกเบิกในที่ที่ไม่มีเจ้าของ หรือเข้าไปสวมกักดีเจ้าที่ดินอื่น เพื่อให้ได้ที่ดินมา ในการใช้กำลังควบคุมชาวนา เจ้าที่ดินจึงต้องสร้างหลักประกันว่า จะต้องเก็บส่วยได้และต้องป้องกันการลดลงของรายได้ส่วนนี้ หากชาวนาสามารถต่อรองกับเจ้าที่ดินคนอื่นแทน
24. Eric Kerridge , *Agrarian Problems of the Sixteenth Century and After* , London 1969 , pp. 121-6 ; W.G. Hoskins , "The Leicestershire Farmer in the Seventeenth Century" , *Agricultural History* , XXV (1961) ; G.E. Mingay , "The Size of Farms in the Eighteenth Century" , *Economic History Review* , 2nd series , XIV (1962) ; Searle , *Lordship and Community* , pp.147 , 174-5 , 183-94 , 267-329 ; R. Brenner "Agrarian Class Structure and Economic Development in Pre-Industrial Europe" , *Past and Present* , No. 70 (February 1976) .
25. R. H. Hilton , *The Decline of Serfdom in Medieval England* , London 1969 , pp. 29-31 ; และใน Hilton's "Freedom and Villeinage in England" , *Past and Present* , No. 31 (July 1965) , p. 31 .
26. *Transition from Feudalism to Capitalism* , p. 42 .
27. เรื่องเติม หน้า 43
28. เรื่องเติม หน้า 40
29. Cf. Perry Anderson , *Passages from Antiquity to Feudalism* , London 1974 .
30. Witold Kula , *An Economic Theory of the Feudal System* , London 1976 , pp.62-6ff.
31. ดูตัวอย่างใน M. M. Postan , "Medieval Agrarian Society in its Prime : England" , in *Cambridge Economic History of Europe* , I , 2nd edn. , ed. M. M. Postan , Cambridge 1966 ; Brenner , "Agrarian Class Structure" , pp. 47-51 .
32. ดู Brenner , "Agrarian Class Structure" , pp. 54-6 . สำหรับประเด็นวิจารณ์ละเอียดในเรื่องที่ว่า เมือง เป็นสาเหตุหนึ่งของความล่มสลายของ ระบบฟิวดัล หรือ ระบบชาวนา
33. *Grundrisse* , London 1973 , p. 105 .

34. เรื่องเดิม .

35. เรื่องเดิม หน้า 508 .

36. Transition from Feudalism to Capitalism , p. 41 .

37. เรื่องเดิม หน้า 35 .

38. Grundrisse , pp. 509-10 .

39. เรื่องเดิม หน้า 505 .

40. หากปราศจากภาวะที่แรงงานกลายเป็นสินค้า ก็ไม่อาจมีการผลิตเพื่อขายอย่างแท้จริงได้ การใช้คำว่า "ผลิตเพื่อขาย" กับกิจกรรมการแลกเปลี่ยนในวิถีการผลิตก่อนทุนนิยม อาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้ เพราะอาจทำให้เกิดภาพพจน์ของ ความต่อเนื่อง ในเชิงทฤษฎีและเชิงข้อมูลประวัติศาสตร์ ระหว่างวิถีการผลิตก่อนทุนนิยม และ "การผลิตเพื่อขาย" ของระบบทุนนิยม สิ่งที่เราจะถุกย้ำจึงเป็น ความไม่ต่อเนื่อง มากกว่า

41. Capital , III , p. 328 .

42. "การผลิตที่ต้องอาศัยมูลค่าแลกเปลี่ยน และ สังคมที่อาศัยการแลกเปลี่ยน มูลค่าแลกเปลี่ยนเหล่านี้ รวมทั้งการที่พลังแรงงานกลายเป็นเงื่อนไขโดยทั่วไปของความมั่งคั่ง สิ่งเหล่านี้ล้วนมีมาก่อน และ ทำให้เกิดการแบ่งแยกแรงงานออกจากสภาพเงื่อนไขทางวัตถุของเขา" Grundrisse , p. 509 .

43. คำอธิบายนี้ยังไม่ถูกต้องทีเดียวนัก เพราะอันที่จริงมีความแตกต่างในรายละเอียดของรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมการผลิตหลายประเภท ซึ่งในบางแบบ แม้ผู้ผลิตโดยตรงจะไม่ได้เป็นแรงงานรับจ้างเลย แต่ก็ในช่วงเวลาที่มูลค่าแลกเปลี่ยนมีพลังครอบงำสังคมอยู่ ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะ ความเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ทำให้ผู้ผลิตโดยตรงไม่อาจได้มาซึ่งปัจจัยยังชีพได้โดยไม่ผ่านตลาด พวกนี้จึงต้องขายผลผลิตเพื่อให้อยู่รอดได้ รวมทั้งขายใน "อัตราที่จำเป็นทางสังคม" ด้วย ตัวอย่างของ "กรณีในช่วงเปลี่ยนผ่าน" ดังกล่าว เช่น ชาวนาผู้ผลิตสินค้าเกษตรเพื่อการอุตสาหกรรม ซึ่งมีได้ครอบครองที่ดินมากพอที่จะใช้ผลผลิตอาหาร เพื่อการยังชีพของตน หรือพวกช่างฝีมืออิสระในเมืองที่ไปอยู่ใต้ความคุ้มครองของสมาคมช่างฝีมือ หรือ กรณีของระบบผู้เช่าที่ดินอิสระ (ที่ไม่มีแรงงานรับจ้าง) ซึ่งผู้เช่าต้องจ่ายค่าเช่า เบ็ดตัวเงินตามสัญญาเช่าที่วันหมดอายุ หรือ ในกรณีที่ผู้ผลิตต้องพึ่งพ่อค้าในการได้มาซึ่งวัตถุดิบในการผลิต กรณีทั้งหมดนี้เป็นเพียงแต่ "ระยะเปลี่ยนผ่าน" เพราะทุกกรณีไม่ช้าก็เร็วจะค่อย ๆ เปลี่ยนไปเป็นความสัมพันธ์การผลิตในระบบทุนนิยมภายใต้แรงกดดันของตลาด อุปสรรคที่อาจกีดขวางแนวโน้มนี้ ก็คือ ความเต็มใจและความสามารถของผู้ผลิต ที่จะทนต่ออัตราการผลิตที่ต่ำลงขึ้น เพื่อที่จะรักษารวมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ และ เพื่อแข่งกับหน่วยผลิตอื่นที่ใช้เทคนิคทันสมัย ขณะเดียวกันฝ่ายนายทุน (พ่อค้า , เจ้าที่ดิน , ผู้ซื้อครี) ก็มีความลงเล่นในการนำเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้ เพราะการทำเช่น

นั้น ทำให้พวกนี้ต้องขึ้นต่อราคาขึ้นลงของตลาดมากขึ้น มาร์กซ์เองนิยามกรณีเหล่านี้ว่า เป็น "การผลิตสินค้าในรูปแบบที่ไม่ซับซ้อน" (simple commodity production) ในความเห็นข้าพเจ้า ควรจะเน้นด้วยว่า ลักษณะเด่นของกลุ่มนี้ ก็คือ การที่พวกเขาไม่มีกรรมสิทธิ์ในปัจจัยเพื่อยังชีพ ซึ่งต่างจากกรณีแบบฉบับของชาวนาเสรี ซึ่งสามารถมีกรรมสิทธิ์ในปัจจัยเพื่อยังชีพได้

44. Grundrisse , p. 502 .
45. ดู วอลเลร์ สไตน์ ตั้งที่อ้างไว้ข้างบน หน้า 31 .
46. Capital , I , p. 450 .
47. ดู B. H. Slicher Van Bath , "The Yield of Different Crops in Relation to Seed , c. 1810-1820" , Acta Historica Neerlandica , II (1967) . และ ดูเพิ่มในพื้ดำนันต์ที่ 57-60 ของบทความนี้
48. ดู Unequal Exchange , New York 1972 .
49. ดู "Rise and Future Demise" , p. 408 .
50. Capital , III , p. 791 .
51. เรื่องนโยบายของรัฐโปแลนด์ และ ความด้อยพัฒนา ดู M. Malowist , Croissance et Regression en Europe XVe - XVIIe Siecles , Paris , 1972 .
52. F. L. Carsten , "La Noblesse de Brandebourg et de Prusse de XVe au XVIII Siecles , ใน R. Mousnier , (ed.) , Problemes de Stratification Sociale , Paris 1968 .
53. Capital , I , p. 873 .
54. Grundrisse , pp. 508-9 .
55. Capital , I , pp. 874-5 .
56. เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในปัจจุบันแล้วว่า ความต้องการทุนคงที่ในภาคการผลิตอุตสาหกรรมมีน้อยมาก แม้ในช่วงต้นของการปฏิวัติอุตสาหกรรมก็ตาม

57. Kula , *Economic Theory of the Feudal System* , pp. 108-11 ; A. Maczak , "Export of Grain and the Problem of Distribution of National Income in the Years 1550 - 1650" , *Acta Poloniae Historica* , XVIII (1968) , pp. 78-9 .
58. J. Topolski , "Le Commerce des denrees agricoles et croissance economique de la zone baltique aux XVIIe et XVIIIe siecles" , *Annales ESC* , March - April 1974 , pp. 433-4 ; J. Topolski , "La regression economique en Pologne de XVIIe au XVIIIe siecle" , *Acta Poloniae Historica* , VII (1962) , pp. 32-7 ; A. Wyczanski , "Le niveau de recolte des cereales en Pologne du XVIIe au XVIIIe siecle , Third International Conference of Economic History , Paris 1968 , pp. 585-90 .
59. การลดลงของอุปทานข้าวในเขตท่าเรือ Danzig โดยสัมพันธ์กับอุปสงค์นั้น เป็นความจริงแน่นอน (ในช่วงต้นของศตวรรษที่ 17) . Topolski , "Le Commerce des denrees agricoles" , p. 433 .
60. Topolski , "Le commerce des denrees agricoles" ; Topolski , "La regression economique" , Maczak , "Export of Grain" .
61. L. Zytkowicz , "An Investigation into Agricultural Production in Masovia in the First Half of the 17th Century" , *Acta Poloniae Historica* , XVIII (1968) , pp. 117-18 ; Maczak , "Export of Grain" , pp. 77 , 95-6 ; Topolski , "Le commerce des denrees agricoles" , p. 431 ; Topolski , "Regression economique" p. 42 .
62. Zytkowicz , "An Investigation" , p. 118 .
63. Topolski , "Regression economique" , pp. 47-8 .
64. Wyczanski , "Le niveau de la recolte" , pp. 586-9 ; A. H. John , "English Agricultural Improvement and Grain Export" , 1600-1765 , in D. C. Coleman and A. H. John (ed). , *Trade , Government and Economy in Pre-Industrial England* , London 1976 , p. 56 .
65. Kula , *Economic Theory of the Feudal System* , pp. 119-20ff .
 จะต้องกล่าวไว้ด้วยว่า ข้าวที่นำเข้ามาที่อัมสเตอร์ดัม จำนวนน้อยกว่า 3/4 ส่วน ได้ถูกส่งออกอีกครั้งหนึ่ง ส่วนใหญ่ส่งไปยังเขตภาคใต้ของยุโรปเพื่อแลกเปลี่ยนกับเกลือ เครื่องเทศ และ เหล้าองุ่น ดังนั้นในเขตที่สำคัญมากของ "ระบบโลกยุคใหม่" ในยุโรป จึงมีกิจกรรมการค้าวัตถุดิบเพียงในระหว่าง "เขตบริวาร" ด้วย

กันเองเท่านั้น

66. ที่จริงมีการแยกแยะที่สำคัญด้วย ทว่าคงที่จะได้เห็นกันต่อไป กรณีดังกล่าวมีพื้นฐานการพัฒนาที่ต่างกันออกไป
67. Cf. E. J. Hobsbawm , "The General Crisis of the Seventeenth Century" , in T. Aston (ed). , Crisis in Europe 1560-1660 . London 1965 .
68. ดู Brenner , "Agrarian Class Structure" , pp. 45-6 , 72-5 . และ หนังสืออ้างอิงในบทความดังกล่าว เช่น คำอธิบายของมาร์กซ์ เกี่ยวกับอุปสรรคของการพัฒนาหลังการผลิตที่ดินของชาวนา รายย่อย ใน Capital , III , pp. 804ff .
69. สำหรับการวิเคราะห์ในระดับกว้าง ดู Rosa Luxemburg , The Accumulation of Capital , New York 1968 . โดยเฉพาะบทที่ 27 และ บทที่ 29
70. ดู A. V. Chayanov , The Theory of Peasant Economy , Homewood , III , 1966 .
71. Luxemburg , Accumulation of Capital , pp. 395-6 .
72. ดู คำอธิบายของ โรซา ลักเซมเบิร์ก "ในทุก ๆ แห่ง ระบบเศรษฐกิจแบบธรรมาชาติ จึงเป็นอุปสรรคที่แข็งแกร่งของระบบทุนนิยม ระบบทุนนิยมจึงจำเป็นต้องประกาศสงครามทำลายล้างระบบเศรษฐกิจธรรมาชาติทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นระบบทาส ระบบศักดินา ระบบคอมมิวนิสต์ขั้นแรกเริ่ม หรือ ระบบเศรษฐกิจชาวนาแบบที่ปกครองโดยผู้อาวุโส ก็ตาม วิธีการหลักของการต่อสู้ ก็คือ การใช้พลังทางการเมือง (อาจเป็นสงคราม หรือ การปฏิวัติ) การเก็บภาษีที่ชุกครัดโดยรัฐ หรือ การหลั่งไหลเข้ามาของสินค้าราคาถูก อุปสรรคของระบบทุนก็คือ ยังมีดินแดนอีกมากบนพื้นโลก มีลักษณะการจ้องครุ่นทางสังคมที่ไม่ต้องการแลกเปลี่ยนสินค้า รวมทั้งยังมีโครงสร้างสังคมทั้งหมดและระบบกรรมสิทธิ์ ที่ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดตลาดสำหรับพลังการผลิต ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุนแสวงหา หากทุนจะพึ่งพากระบวนการเสื่อมสลายภายในไปเองอย่างช้า ๆ ก็อาจจะต้องรอนานเป็นศตวรรษทีเดียว ..." Accumulation of Capital , pp. 369-70 .
73. Marx , Capital , III , pp. 810-11 .
74. Brenner , "Agrarian Class Structure" , pp. 61 - 4 ; Kerridge , "Agrarian Problems" , pp. 121-6 ; Mingay , "Size of Farms" , E. L. Jones , "Editor's Introduction" to Agriculture and Economic Growth in England 1660-1815 , London 1967 .
75. Kerridge , Agrarian Problems , p. 46 ; E. L. Jones , "Agriculture and Economic Growth in England , 1660-1750 : Agricultural Change" , Journal of Economic

History , XXV (1965) .

76. Jones , "Editor's Introduction" ; Jones , "Agriculture and Economic Growth in England" , A. H. John , "Agricultural Productivity and Economic Growth in England , 1700-1750" , *Journal of Economic History* , XXV (1965) ; A. H. John , "Aspects of English Economic Growth in the First Half of the Eighteenth Century" *Economica* , new series , XVIII (1961) ; D. E. C. Eversley , "The Home Market and Economic Growth in England 1750-1780" , in E.L. Jones and G.E. Mingay (ed.) *Land , Labour , and Population in the Industrial Revolution* , London 1967 .
77. ข้าพเจ้า ได้ให้ข้อสังเกตบางประการในเรื่อง กระบวนการของความขัดแย้งทางชนชั้นเหล่านี้ว่าในบทความเรื่อง "Agrarian Class Structure" , pp. 47-76 .
78. วอลเลอ์ สไตน์ เอง ในบางครั้งก็ยอมรับประเด็นนี้ ซึ่งขัดแย้งอย่างจังกับสิ่งที่เขาเขียนไว้ที่อื่น เช่น "ภาวะถดถอยในศตวรรษที่ 14 ได้นำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต่างกันภายในยุโรปตะวันตก และ ยุโรปตะวันออก ในขณะเดียวกัน เราได้เห็นแล้วว่า มันทำให้เกิดวิกฤตการณ์ระบบฟิวทัล ขณะที่ในเขตตะวันออกได้เกิด "ปฏิวัติของระบบคฤหาสน์" (MWS หน้า 95)
79. ผู้เชี่ยวชาญเรื่องโพลแลนด์ ซึ่ง วอลเลอ์ สไตน์ พึ่งข้อมูล ได้แก่ Jerzy Topolski และ Marian Malowist ทั้งคู่กล่าวว่าชัดเจนว่า ระบบชาติดินแดนในยุโรปตะวันออกก่อนการขยายตัวของตลาดโลก ดั้งนั้นตลาดโลกจึงไม่อาจอธิบายการเกิดของระบบชาติดินแดนได้ Topolski เขียนไว้ว่า "กำเนิดและพัฒนาการของระบบคฤหาสน์ที่ต้องอาศัยแรงงานเกณฑ์ให้เหล่านั้น เชื่อมโยงกับกระบวนการสำคัญหลายอย่างที่มีมาก่อนหน้ายุคการขยายตัวของ การส่งออกสินค้าการเกษตร" , *Le commerce des denrees* , p. 432 . ส่วน Malowist กล่าวว่า "ข้าพเจ้าเชื่อว่า อุปสงค์ต่างประเทศสำหรับสินค้าการเกษตรของภาคตะวันออก และ ภาคกลางของยุโรปนั้น ไม่อาจพิจารณาได้ว่าเป็นสาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางลึกซึ้ง ซึ่งเกิดขึ้นในภาคเกษตรของโพลแลนด์ และ ประเทศเพื่อนบ้านในศตวรรษที่ 15-16. " *Le commerce de la Baltique et le Problem des Lutttes sociales en Pologne aux XVe et XVI siecles* , *La Pologne au Xe congres international des sciences historiques* , Rome , Warsaw 1955. p. 129 และในทำนองอื่น ๆ
80. ศู Brenner , "Agrarian Class Structure" , pp. 61-3 ; C. Dyer , "A Re-distribution of incomes in fifteenth-century England ?" , *Past and Present* No. 39 (April 1968) ; B. J. Harris , "Landlords and Tenants in England in the Later Middle Ages : The Buckinghamshire Estates" , *Past and Present* No. 43 (May 1969) pp. 146-60 ; S. T. Bindoff , *Ket's Rebellion* (Historical Association Pamphlet) London 1949 , pp. 7-9 .

81. ศู Bre ner , "Agrarian Class Structure" , pp. 51-2 ; Hilton , Decline of Serfdom , pp. 36-59 ; Malowist , "Le commerce de la Baltique" , p. 129 ; Topolski , "La regression economique" , p. 41 .
82. อาการอย่างหนึ่งของปัญหาชนบทของ วอลเลอร์ สไตน์ ก็คือ การที่เขาไม่สามารถจะให้นักานเชิงทฤษฎีที่ต่อเนื่องเป็นอันหนึ่งอันเดียว ของระบบพิคตลันยุโรปได้ สำหรับเขา ระบบนี้ไม่ใช่ทั้งระบบจักรวรรดิและระบบโลก เขาไม่เคยอธิบายอย่างชัดเจนถึงความสัมพันธ์ของระบบนี้ กับ พัฒนาการทฤษฎีนิยาม บางคนอาจตั้งข้อสงสัยด้วยซ้ำว่า สำหรับ วอลเลอร์ สไตน์ แล้ว ระบบพิคตลันจะเป็นสังคมที่มีชนชั้นหรือไม่ เพราะเขามักจะนิยามระบบนี้ ว่า เป็น "ระบบเครือข่ายของการพึ่งพิงกันและกัน ซึ่งเราเรียกกันว่า ระบบพิคตลัน ซึ่งมีการให้การคุ้มครอง แลกเปลี่ยนกับ การให้แรงงาน" (ขีดเส้นใต้ เน้นโดยผู้เขียน) FFC , pp. 278-9 .
83. คูเรื่องเดิม (ข้างบน) หน้า 27-9 .
84. คูบทสรุปของแฟรงค์ เกี่ยวกับประเด็นโต้แย้งต่าง ๆ จากกลุ่มผู้ที่วิจารณ์เขา ใน Lumpenbourgeoisie : Lumpendevelopment . Dependence , Class and Politics in Latin America , New York 1972 , pp. 1-9 . และศู Laclau , "Feudalism and Capitalism in Latin America" .
85. Lumpenbourgeoisie : Lumpendevelopment , p. 19 .
86. เรื่องเดิม หน้า 14 .
87. Robert Sheridan , Sugar and Slavery . An Economic History of the British West Indies 1623-1775 , Baltimore 1973 , pp. 467-77 . และบทที่ 1
88. คูตัวอย่าง L. C. Gray , History of Agriculture in the Southern United States to 1860 , 2 Vols , Gloucester Mass 1958. I , pp. 474-5 . และในบทที่ 20
89. Lumpenbourgeoisie : Lumpendevelopment , p. 23 (เน้นโดยผู้เขียน)
90. เรื่องเดิม หน้า 22 .
91. เรื่องเดิม หน้า 23 .
92. Frank , "Development and Underdevelopment in the New World : Smith and Marx vs. the Weberians" , Theory and Society , Winter 1975 , pp. 441-2 , 462-3 , คูโน้ด

93. Lumpenbourgeoisie : Lumpendevlopment , p. 19 .
94. "ถ้าเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุใดอังกฤษจึงไม่ได้ให้ความสนใจกับอาณานิคม ในนิวอิงแลนด์ และ ในแถบกลาง ๆ แอตแลนติก (เช่นเดียวกับในกรณีแคริบเบียน) นั่นก็เพราะ คินแดนแถบนั้นขาดแคลนเงื่อนไขจำเป็นทั้งหมดที่จะดึงดูดความสนใจ และ ที่จะทำให้เกิดการผูกขาดหรือการดึงดูดส่วนเกินผ่านค่าแรงต่ำ และ การแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียม ซึ่งนำไปสู่พัฒนาการของความด้อยพัฒนา ดังเช่นที่อื่น ๆ ในเซคโลกใหม่" , "Smith and Marx vs. the Weberians" , p. 442 .
95. "Smith and Marx vs. the Weberians" , pp. 442 , 451-6 ; Lumpenbourgeoisie : Lumpendevlopment , บทที่ 1
96. "Smith and Marx vs. the Weberians" , pp. 446-7 .
97. อาจจะเป็นไปได้ว่า กลุ่มชาวนาสีจะไม่อาจตั้งหลักปักฐานได้อย่างมั่นคงมาตั้งแต่ต้น และถ้าหากเป็นเช่นนั้นจริง (ข้าพเจ้าเองก็ไม่มีชัยว่าใช่แน่หรือไม่) กระบวนการขจัดชาวนารายย่อยจำนวนมาก ก็มีใช้เรื่องที่เป็นบริศนาอีกต่อไป เพราะส่วนใหญ่พวกนี้ก็เป็นเพียงแค่ชาวนาเช่า ซึ่งไม่อาจครองที่ดินมากไปกว่าที่ระบุไว้ในสัญญา หากดูตามหลักฐานที่มีในยุคนั้น พบว่า ในปี 1638 มีจำนวนผู้ถือครองที่ดินในบาร์บาโดสถึง 764 ราย ซึ่งเป็นช่วงก่อน "การปฏิวัติกรีนาดาล" ในทศวรรษ 1640 และ ในปี 1667 หลังการปฏิวัติมีผู้ถือครองที่ดิน 754 ราย ดังนั้นจึงเห็นชัดว่า ที่ดินถูกกระจายอย่างมากมายมาตั้งแต่ต้น (แต่ในอีกด้านหนึ่ง ก็ยากที่จะประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐานร่วมสมัยชิ้นนี้ ซึ่งมีได้พิจารณาศึกษาช่วงเหตุการณ์ปั่นป่วน ในระหว่างปีระหว่างปีนั้น) ดู Richard S. Dunn , Sugar and Slaves . The Rise of the Planter Class in the English West Indies 1624-1713 , Chapel Hill 1972 , pp. 50-51 .
98. อาจเป็นไปได้เช่นกันว่า ผู้เพาะปลูกรายย่อยใน West Indies นั้น มีชนชั้นชาวนา ในแง่ที่ว่าพวกเขาไม่ได้ผลิตปัจจัยยังชีพในที่ดินของตนเอง แต่ต้องพึ่งการซื้อสิ่งเหล่านี้จากตลาด ถ้าเป็นเช่นนั้น การผลิตทดแทนของพวกเขาก็ต้องขึ้นต่อการขายผลผลิตอีกทอดหนึ่ง ในฐานะที่เป็นผู้ผลิตสินค้าในระดับแรกเริ่ม พวกเขาก็น่าจะถูกขจัดหายไปอย่างรวดเร็วในคลื่นของการแข่งขันทางเศรษฐกิจ และถ้าเป็นกรณีจริง พวกเขาก็น่าจะอยู่ในช่วงระยะเปลี่ยนผ่านมาตั้งแต่ต้น และเราก็จะเข้าใจกระบวนการที่พวกเขาถูกแทนที่ โดยผู้ผลิตน้ำตาลรายใหญ่ ซึ่งสามารถทำกำไรจากโรงงานขนาดใหญ่ได้มากกว่าชาวไร่รายย่อย (ดูพุดโนด 43 เพิ่มเติม) มาร์กซ์เองก็ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับ ระบบเศรษฐกิจของอาณานิคมในอเมริกา ว่า "ในอาณานิคมเหล่านั้น โดยเฉพาะในกลุ่มพื้นที่ไม่ได้ผลิตอาหารทั่ว ๆ ไป แต่ผลิตเฉพาะสินค้า เช่น ยาสูบ ผ้าย น้ำตาล มาตั้งแต่ต้น พวกผู้ผลิตเหล่านี้มิได้มุ่งผลิตเพื่อยังชีพ แต่มุ่งจะประกอบธุรกิจต่างหาก" Theories of Surplus Value , Moscow 1968 II , p. 239 .
99. ดูเรื่องเดิม หน้า 73-5 .

100. ดู Walter Rodney , "African Slavery and other forms of Social Oppression on the Upper Guinea Coast in the Context of the Atlantic Slave Trade" , Journal of African History , VIII (1966) p. 434 ; A. G. Hopkins , An Economic History of West Africa , New York 1973 , pp. 104-106 . ผู้เขียนทั้งสองท่านนี้ เห็นว่า พัฒนาการและความรุนแรงยิ่งขึ้นของระบบทาส เป็นกระบวนการที่ตอบสนองต่อพลังตลาดโลก แต่ทั้งคู่ก็ได้อธิบายอย่างเพียงพอ เกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของกระบวนการก่อตัวทางชนชั้น และ ความขัดแย้งทางชนชั้น ที่ทำให้การตอบสนองดังกล่าวเป็นไปไม่ได้
101. Edmund S. Morgan , American Slavery - American Freedom . The Ordeal of Colonial Virginia , New York 1975 , pp. 215-70 and passim ; T. H. Breen , "A Changing Labour Force and Race Relations in Virginia 1660-1710" , Journal of Social History , Fall 1973 , pp. 3-25 ; Theodore Allen , "They Would Have Destroyed Me" : Slavery and the Origins of Racism . Radical America , May - June 1975 , pp. 41-64 .
102. ดูตัวอย่างเช่น Aubrey Land , "Economic Behaviour in a Planting Society" , Journal of Southern History , November 1967 , pp. 473-5 และในที่อื่น ๆ ; Aubrey Land , "The Tobacco Staple and the Planter's Problems : Technology , Labour and Crops" Agricultural History , January 1969 , pp. 69-81 .
103. James T. Lemon , The Best Poor Man's Country. A Geographical Study of Early Southeastern Pennsylvania , Baltimore 1972 , pp. 42-70 , 98-117 .
104. เรื่องเดิม หน้า 150-83 .
105. ตัวอย่างเช่น ราว 1/3 ของข้าวสาลีทั้งหมดที่ผลิตในเซนต์ลูกลังออก ดู Lemon , Best Poor Man's Country , pp. 180-83 ; Lemon , "Household Consumption in Eighteenth-Century America and its Relationship to Production and Trade : the Situation Among Farmers in Southeastern Pennsylvania" , Agricultural History , January 1967 , pp. 68-70 ; D. Klingaman , "Food Surpluses and Deficits in the American Colonies 1768-1772" , Journal of Economic History , September 1971 , pp. 557-8, 562 ; James F. Shepherd , "Commodity Exports from the British North American Colonies to Overseas Areas , 1768-1772 : Magnitude and Patterns of Trade" , Explorations in Economic History , Fall 1970 . pp. 5-76 .
106. Lemon , Best Poor Man's Country , pp. 118-49 , 180-83 , 223-7 ; Lemon , "Household Consumption" , pp. 59-67 .
107. Andre Gunder Frank , "Not Feudalism--Capitalism" , Monthly Review , December 1963 , pp. 468-78 และในที่อื่น ๆ .